Sene : 4, Cilt : X, Sayı : 167 — 20 Temmuz 1957

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Fiatı 60 Kuruş

Yarın çok geç olmasın!..

Yanaklarınızda çiziklerin belirmesine meydan vermeyin. Şimdiden

Havilland

KREMLERİLE

Cild bakımına devamlı surette başlayınız.

Geceleri, HAVILLAND COLD kremini kullanınız bu krem cildin mesamelerine kadar nüfuz eder ve mantarlaşmaya başlayan hücreleri besler, onlara hayatiyet bahşeder.

Sabahları sürec ğiniz HAVILLAND VANISHING kremi yüzünüzün bütün çiziklerini yok eder cildinizi terütaze ve canlı gösterir. Pudra ve allığın daha iyi intibak etme 'ni sağlar.

Kapak Baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA

Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab.. - İSTANBUL

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4, Cilt: X, Sayı: 167

Rüzgârlı Sok. Ovehan
Kat: 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı 60 Kuruş

★

Müessisi

Metin Toker

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür:

Tarık HALULU

★

Umumî Neşriyat Müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

★

Teknik Sekreter:

İlhami SOYSAL

★

Karikatür:

TURHAN

★

Fotoğraf:

Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

★

Klişe:

Desen Klişe ATELYESİ

★

Müessese Müdürü:

Mübin TOKER

★

Abone Şartları:

3 aylık	(12 nüsha) :	6 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	12 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	24 lira

★

İlân Şartları:

3 renkli arka kapak (Tam sayfa): 850 Lira

Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

★

Dizildiği ve Basıldığı Yer:

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 18.7.1957

Kapak resmimiz:

Mediha Bölükbaşı

Örnek anne

Kendi Aramızda

Politikacılar hakkında

165 sayılı AKİS'in "Kendi Aramızda" sütununda Prof. Turhan Feyzioğluna hücum ediliyor. Turhan Feyzioğlu, C.H.P. ye girdiği gün, parti merkezinde yapılan toplantıda, faal siyasî mücadeleye atılmanın bazı güçlüklerine dokunmuştu. Siyaset yolunun dikenli olduğunu, o güne kadar kendisini hararetle tasvip eden bazı kimselerin tenkid ve hücumlarına maruz kalacağını bildiği halde, bu güç yolu, ideallerine hizmet etmek gayesiyle seçtiğini söylemişti. Fakat insaf edilsin. Bir kimse, sırf şu partiye girdi veya şu partiye girmedi diye bir tek cümlesini, hem de değiştirerek ele alıp, ona hücum etmek olur mu?..

Nesrin Kiper - Ankara

★

Turhan Feyzioğlu neden "mazisi temiz, bir örnek diyebileceğimiz yeni parti" dururken C.H.P. ye girmiş? Bunu, hangi partiye mensup olduğu besbelli olan okuyucunuz Bay Akyürek hiddetle soruyor. Bizim bildiğimiz o yeni parti mensuplarının büyük çoğunluğu, D.P. saflarında antidemokratik kanunlara (seçim kanunu tadilleri, Kırşehir Kanunu, Hâkimleri işten uzaklaştırma selâhiyetini Göktürke veren kanunu, Üniversite hocalarını azil kanunu gibi kanunlara) seve seve oy vermişlerdir. C.H.P. rejimi 1950 ye getirdi, demokrasiyi yerleştirdi. O "örnek parti" mensupları 1955 de D.P. den ayrılırken, rejimi ne halde bırakmışlardı?

Sadi Dinçsü - İstanbul

★

163 sayılı AKİS'te Hilmi Altundağın C.H.P. si ibda kudretini kaybetti ve son derece köhneleşti şeklindeki yazısını okudum. Bu fikrin aksi 1954 seçiminde bu partinin 3,5 milyon rey alması ve 1958 seçimlerinde iktidara namzet bulunmasıyla sabittir. 164 üncü sayıda Dr. Alpkireç ve Ahmet Aydının fikirlerine gelince D.P. den ayrılan mebusların Hür. P. sine girişini öven ve meclisin en mümtaz şahsiyetleri Hür. P. dedir diye yazan AKİS'e C.H.P. propagandacılığı damgası vurulamaz. Zira AKİS Hür. P. nin değil Türk okuyucusunun malıdır. Dün nasıl hakikati yazıyorsa, bugün de yazacaktır. Hakikatleri kendi zaviyemizden tahlile tabi tutmayalım. Yoksa hakikatlara sırt çevirmiş oluruz.

Ali Eroğlu - Sarız

★

İşbirliği hakkında

Totaliterizm, yirminci asrın sonunda, bazı ülkelerde hâlâ muvaffakiyete eriyorsa, bunun mesulü, fiiliyata yanaşmıyan muhalefet grubudur. Üzerlerine düşen vazifeyi muhalefetin toplu olarak, yılmadan, korkmadan çekinmeden yapması ve hadiselerin karşısındaki sesini hakikî bir vatanperver bünyesi ile millete ve hür dünyaya duyurması sayesinde, iktidarların komintform usullerine müracaatları peşinen iflâs ederdi. Aksi halde ise, o millete ihtiyacı, koyu bir diktatoryadır. Esasen her cemiyet lâyık olduğu idareye kavuşur.

Tamer Örge - İzmir

★

Son günlerin hadiseleri iyiden iyiye gösteriyor ki işbirliği hikâyesi suya düşüyor. Bunun suçu ve günahı kime ait? Burası beni ilgilendirmiyor. Ama bildiğimiz bir şey var: İşbirliğinin tahakkukuna imkân vermeyen muhalefet ileri gelenleri bilmelidirler ki İşbirliği yapılmadan girilecek seçimlerde D.P. dört yıl daha iktidarda kalacak ve bugün iktidara geçme hülyası içinde bulunanlar avuçlarını yalıyacaklardır. Son pişmanlığın fayda vermediği ise çok tekrarlanan bir sözdür.

Âlim Karabulut - Ankara

★

Muhalefetin kofluğu artık iyiden iyiye ortaya çıktı. Bir işbirliği meselesini bile halledemediler. Koltuk hırsı içinde bu memlekete hayırlı bir tek iş bile yapamıyacaklar mı? Hâlâ akılları yatmıyor mu ki de C.M.P. de Hür. P. de, eğer D.P. karşısında tek teker seçime girerlerse bugün ellerinde bulundurdukları milletvekilliği sayısını da muhafaza edemezler. Perişan olurlar. Bunu nasıl anlamıyorlar şaşıyorum. Bu beyler azıcık rüyalarından uyansalar da memleket realitesine baksalar olmaz mı?

Sacit Darılmaz - Eskişehir

★

Bakıyorum, AKİS son sayılarında işbirliğinin en hararetli taraftarı kesildi. Diğer muhalefet partilerinin desteğini kazanmadan C.H.P. nin iktidara giden yolu aşamıyacağını nihayet siz de anladınız değil mi? Eee, şu halde artık Hür. P. ve C.M.P. aleyhindeki sistemli neşriyatınıza bir düzen verin artık.

Naci Tümler - Manisa

★

AKİS'te çıkan işbirliği hakkındaki yazılarınızı dikkatle ve niçin saklıyayım istifadeyle okuyorum. Akıl başında her şahsın işbirliğinin lüzumuna inanması lâzım gelir. Hal böyleyken işbirliği fikrinin bir türlü müsbet yola girmemesinin sebebini anlamıyorum. Bir yazınızda kabahatın kimde olduğunu da yazarsanız çok memnun kalacağım.

Niyazi Atıl - İzmir

★

AKİS'in 166 ncı sayısında çıkan Doğan Avcıoğlunun işbirliği hakkındaki yazısından öğrendiğime göre diğer muhalefet partileri İnönü tarafından atılacak ilk adımı bekliyorlarmış ve İnönü bu ilk adımı atmalıymış... İnönü, tarih muvacehesinde üzerine düşen her vazifeyi ehliyetle ifa etmiş müstesna bir devlet adamımızdır. O yapacağı işi iyi bilir ve herhalde başkalarının onu bu yolda teşvikine ihtiyacı yoktur.

Bülent Ayanoğlu - Ankara

YURTTA OLUP BİTENLER

Kıbrıs

Kuma gömülü baş

Geçen haftanın endişe uyandırıcı hadiselerinden biri de, şüphe yok ki, bütün gazeteler Kıbrıs meselesiyle alâkalı haberleri baş sayfalarında ve iri puntularla verirken Zafer'in susmasıydı. Hükümet lehindeki en ufak bir habere "mal bulmuş mağribi gibi" sarılan, adını kimsenin duymadığı Batı gazetelerinde çıkan hakkımızdaki takdirkâr cümleleri sıcağı sıcağına manşette veren Zafer, nasıl olur da Kıbrıstan bahsetmezdi? Her halde İktidar çevrelerinin hiç hoşuna gitmeyen bazı hâdiseler cereyan ediyordu ve Zafer başını kuma gömmekten başka çare bulamamıştı.

Durum hakikaten nazikti. Dünya ajansları ısrarla İngilterenin Kıbrıs mevzuunda bir plân hazırlamakla meşgul olduğunu bildiriyorlardı. Bir emrivaki tehlikesiyle karşı karşıya idik. İngiltere plânını iki ay içinde tatbik mevkiine koymayı düşünüyordu. Kıbrısa self-determination'dan evvel İmparatorluk içinde muhtariyet verilecekti. Kıbrıslılar, Yunanistan veya Türkiye ile birleşmeye teşebbüs etmiyeceklerini taahhüt edeceklerdi. NATO'ya Adada üslere sahip olma hakkı tanınacaktı.

Bu haftanın başında İngiliz hükümetinin Avam Kamarasının karşısına şimdilik kat'i bir plânla çıkmaması İktidar organına biraz rahat nefes aldırdı ve Zafer, sözlerinin Türkiyeden işitildiğini çok iyi bilen İngiliz hükümet adamlarının bizim için hiç de hoş olmayan hakikatleri gizlemek için kullandıkları dolambaçlı, fakat sitayişkâr sözleri manşette verebilmek fırsatını buldu.

Lennox - Boyd

Baklası ağzında

Ama aslına bakılırsa durum, sevinilecek gibi değildi. Kıbrısı Yunanistana vermekte hiç bir mahzur görmiyen İşçi Partisi ile Muhafazakâr hükûmet bir noktada anlaşmışlardı: Self-determination verilmeden önce Adaya şu veya bu şekilde bir muhtariyet devresi tanıyacaktı. İşçi Partisi sözcüsü Callaghan, Müstemlekeler Nazır Yardımcısı Profumo'nun suali üzerine bu noktayı iyice aydınlatmıştı. Callaghan, "Partisinin bir muhtariyet devresinin lüzumuna inandığını" resmen beyan ediyordu. İşçi Partisinin şiddetle aleyhtar olduğu "gülünç" taksim fikri, Lennox-Boyd için de bir "müessif son çare" idi.

> **Hassas Kalpler**
>
> **Nihad Erim, hapsedildikten sonra kendisinin değil, başkalarının tavassutuyla o badireden kurtulan bir gazeteciye savcı vasıtasiyle ve beğenmediğini söylediği şu meşhur Basın Kanunundan faydalanarak cevap vermiş. Cevapta hep bir tâbir geçiyor: "Sıyrılıvermek"... Gazeteci hapsedildiği zaman bizim üstad üzülmüş, oradan "sıyrılıverince" ise sevinmiş. Gazeteci şimdi gene sataşmaya başlamış. başına bir iş gelebilirmiş ve bu sefer "sıyrılıverme" mehareti fayda vermiyebilirmiş, o takdirde bizimki gene pek üzülürmüş.**
>
> **Aman üstad, hassas kalbini ne diye zahmete sokacakmışsın? Onun mehareti boşa çıkarsa böyle hallerde nasıl "sıyrılıverildiğini" sen kulağına fısılayıverirsin, olur biter!**

Profumo, "taksim fikrinin de tamamiyle bertaraf edilemiyeceğini" söylüyordu. Gayet diplomatca konuşmalara rağmen, İngiliz hükümeti aylardır aynı lâfı söylüyordu. Görüşünde en ufak bir inhiraf olmamıştı. İktidarın başının Bursa nutkunda bahsettiği taksim lehindeki "sarih beyan" dan çok uzakta bulunuyorduk.

Acı hakikatler

Bu acı hakikati AKİS, aylardan beri yazmaktan bıkmamıştı. Zira gözlerimizi kapamakla hiç bir mesele halledilemezdi. Türk ve İngiliz görüşü arasında bir "uçurum" vardı. Yoktur demekle bu uçurum doldurulamazdı. Türkiye için taksim, tünelin ağzındaki çareydi. Halbuki İngiltere taksimi, tünelin sonunda görüyordu; üstelik tüneli aşmağa hiç de istekli değildi. İngiltere taksim lâfını Yunanistana karşı bir silâh olarak kullanmak istiyordu. Diğer taraftan taksim fikrini ortaya atmakla Türkiyeye Radcliff anayasasını kabul ettirebileceklerini ummuşlardı. Ama Cumhuriyet Hükûmeti bu çareye dört elle sarılmıştı. İngiltere, bu sebeple inanmadığı taksim fikrinden bir ihtimal olarak bahsetmek zorunda kalıyordu. Yuvarlak sözler, zihinleri karıştıran müphem beyanlar bu çok ince cambazlığın neticesiydi.

Suad Hayri Ürgüplü

Bekleyen Büyük Elçi

Büyük dostumuz Amerika da Bermuda Konferansından beri İngiltereden pek farklı düşünmüyordu. Adaya istiklâl verilmesinin tek çare olduğu kanaatındaydı. Türkleri taksimden, Yunanlıları ise hiç değilse bir müddet ilhaktan vazgeçirmek için Sam Amca nüfuzunu kullanmaya hazırdı. Gerek Yunanistanı, gerek Türkiyeyi perde arkasından "mâkul olma" ya zorluyordu. İki Nato üyesi arasındaki ihtilâfa bir an önce son verilmeliydi.

Bir oldu bitti karşısında kalmak her an mümkündü. Bizim için "en son fedakârlık, Kıbrısın taksim edilmesi" idi. Halbuki bizden daha başka fedakârlıklar isteniyordu. Durum, hakikaten nazikti.

Suçlu aranıyor

İşlerin bu şekilde sarpa sardığını herkesle beraber gören meşhur Kıbrıs müşavirleri şimdiden bir suçlu aramaya başlamışlardı. Müşavirlerin her seyahatten zafer naralarıy-

le döndükleri hatırdaydı. Kıbrıstan Harding'i, Londradan White Hall'ü fethettik diye dönenlerin hiç bir muvaffakiyet kazanamadıkları şimdi iyice anlaşılıyordu. Ama kabahat lâtince kadar siyasette de üstad profesörün değildi! Londradaki vazifeliler de müşavirin gösterdiği gayret ve mahareti esirgemeselerdi, bugün durum, elbette çok daha farklı olacaktı. Koskoca Londrada becerikli müşavir, sırf resmî bir sıfata sahip olmadığı bahanesiyle âdeta tek başına bırakılmıştı. Bir protokol uğruna neler kaybedilmemişti ki..

Ama zararın neresinden dönülse kârdı.

Bir müddet önce Washington'a tayin edilen eski Londra Büyükelçimiz Suad Hayri Ürgüplü çoktan valizlerini hazırlamasına rağmen bir türlü hareket emrini alamıyordu ve şu en nazik anlarda Türkiye Washingtonda lâyıkiyle temsil edilmiyordu.

Vilâyetteki toplantı

Hadiselerin aldığı son şekil, kendisini imar işlerine vakfeden İktıdarın başını da, hiç değilse birkaç saat için, istimlâk sahalarından uzaklaştırdı. Taksim fikrini nasıl kabul ettirecektik? Bir emrivaki karşısında ne yapabilirdik?

İktidarın başı, Avam Kamarasında Kıbrıs meselesi görüşülürken, Vilâyetteki hususi odasında meşhur müşavirleriyle birlikte bu nahoş suallere bir cevap arıyordu. İyimser müşavirler belki de bir defa daha, durumun sanıldığından çok daha az nazik olduğunu, İngilterenin Türkiyeyi kızdıracak en ufak bir teşebbüse cesaret edemiyeceğini izah ediyorlardı. Vazifeleri, elbette hoşa giden şeyler söylemekti. Kıbrıs elden giderse kabahatin samur kürkünü giydirecek birini bulmak onlar için zor olmıyacaktı. Nihayet iş bilenin, kılıç da kuşananındı...

Muhalefet ve Kıbrıs

Gerek C.H.P., gerek Hür. P. Kıbrıs meselesinde İktidara yardım etmeğe hazırdılar. Kıbrıs işi bir millî dâva idi, iç siyaset meselesi yapılmamalıydı. Her iki parti de taksimin aleyhinde değillerdi. Bilhassa C.H.P. taksim lehinde sarih vaziyet almıştı. Hür. P. Kıbrıs meselesini 12 Ada ve Batı Trakyaya bağlamaktaysa da taksime aleyhtar değildi. C.M.P. nin durumu biraz müphemdi. Bu partinin ileri gelenleri bazan Kıbrısın tamamını istediklerini söylemekten kaçınmıyorlardı. Fakat ne olursa olsun Muhalefet, Kıbrıs meselesini istismar etmek istemiyordu. Millî bir siyasete samimî olarak taraftardı. İktidar Muhalefete el uzatmakla ancak kârlı çıkardı. Meşhur müşavirlerin beceremedikleri iş, elbirliği ile daha kolay gerçekleşebilirdi. Fakat İktidar uzatılan elleri itiyordu. C.H.P. ilere "İnşaallah, C.H.P. iş başına gelir ve Kıbrıs meselesini de Hatay meselesi gibi mesut bir şekilde halleder" demekten başka yapacak iş kalmıyordu..

İstanbul

Özlenen vali

Geçen haftanın sonunda Pazar günü, meşhur Gülhane Parkının en civcivli saatlarını yaşadığı bir sırada, İstanbulun Vali ve Belediye Reis Vekili Kemal Hadımlı kurdelesini keserek "Türkiyede Kalkınma" sergisini açıyordu. "Vali bey kurdele kesiyor" sözü bir anda parkı dolaştı ve "Türkiyede Kalkınma" sergisinin muazzam naylon çadırının methali biraz daha kalabalıklaştı. Yeni gelenler, sevimli ve mini mini vali Fahrettin Kerim Gökayın İstanbuldan uzaklaştığını bilmiyenlerdi. "Vali bey, kurdele kesiyor" sözünü duyunca Gökayın bu pek meşhur marifetini göstermesine şahit olmak için koşuşmuşlardı. Ama karşılarına pek iyi tanıdıkları güler yüzlü vali yerine, bir yeni "Vali Bey" çıkmıştı.

Prof. F. K. Gökay

Sevgili vali

Gökayın iznini alıp vapura atlıyarak Avrupaya yollanmasından sonradır ki iznini örten esrar perdesi bir nebze olsun aralandı. Gökay, işleri Çapanoğluna bırakarak ayrılmıştı. Fakat üç gün sonra Çapanoğlu tayin edildiği Çoruma doğru yola çıkıyor ve İstanbul Valiliği makamına İzmir Valisi Kemal Hadımlı vekâleten getiriliyordu.

Kemal Hadımlı İstanbul Valiliği koltuğuna oturur oturmaz "En mühim işimiz imardır" diyordu. Şu halde Gökayın izninin en mühim sebebi de imardı. Hakikaten İstanbulun imarı işi baş döndürücü bir sürat kazanmıştı. Süratin muharriki İstanbulun "fahri belediye başkanı" Adnan Menderesti ve imarın sürati o kadar büyüktü ki bunu değil anlamak takip bile son derece güç bir hale gelmişti. Zekâ ve kabiliyetinin normalin epeyce üstünde olduğunu muhtelif vesilelerle ispat eden Fahrettin Kerim Gökay gibi bir adam bile imarı anlıyamıyorsa mazur görülebilirdi. Mazur görülebilir, fakat bir müddet istirahatı da hak ederdi.

"Fahri Belediye Başkanı" imarı tetkik ediyor

En mühim meşgale

Gökay, uzun süren valiliği sırasında İstanbul halkının, basının ve yüksek tahsil gençliğinin büyük sevgisini kazanmağa muvaffak olmuştu. Her İstanbullu valiyi kendinden saymaya, onu kendine yakın bulmaya alışmıştı. Bu sebeple Gökayın artık valilik koltuğunda oturmadığı üzüntüyle ve sık sık farkediliyordu.

Aslına bakılırsa vekili Kemal Hadımlı, Gökayın bu şekilde hatırlanması için elinden geleni esirgemiyordu. Meselâ Hadımlı, ilk icraat olarak gazetecilerin vilâyet binasına girip çıkmalarını yasak etmişti Basına duyurulmasında fayda olan bir hadise cereyan ederse vali bunu bizzat bildirecekti.

Bu, Türkiyenin en büyük gazeteleriyle aynı semtte oturan bir vali için, gazetecilerin sempatisini kazanmakta en büyük bir handikaptı.

Kemal Hadımlının dikkate değer ikinci icraatı da Türk Milli Talebe Federasyonu temsilcilerini randevu verdiği halde ve iki saat beklettikten sonra kabul etmeden geri çevirmesi oldu.

Talebe Federasyonu temsilcileri, vali tarafından kabul edilmeyi beklerken Gökayın yakında İstanbula döneceğini öğrendiler. Talebeler sevgili Gökaylarını uğurlamışından daha büyük bir merasimle karşılamayı kararlaştırdılar. Karşılamanın son derece parlak ve samimî olması için hususi bir itina gösterilecekti. Zira bu şekilde Fahrettin Kerimin şahsına karşı besledikleri sevgiyi gösterirken karşılama yeni vali vekili tarafından kendilerine reva görülen muamelenin bir nevi protestosu olmak gibi ikinci bir mâna da taşıyacaktı. Türk Millî Talebe Federasyonu temsilcileri bir taşla iki kuş vurmak istiyorlardı ve bu yolda birçok İstanbullu tarafından da desteklenecekleri muhakkaktı. Kısa bir ayrılık "mini mini vali" nin İstanbulda ne kadar çok sevildiğini göstermişti.

C. H. P.

Başkanlık yarışı

Turan Feyzioglunun, kendi tabiriyle, C.H.P. saflarına bir nefer olarak katılmasının ilk günlerindeydi. İstanbul teşkilâtı bu genç ilim adamını aralarında görmek istemiş ve yapılmakta olan ilçe kongrelerine davet etmişti. Kadınlar kolu da bu fırsatı kaçırmamış ve Divan Otelinde bir kokteyl parti tertiplemişti. Kokteyl parti samimiyet içinde devam ediyor ve Turhan Feyzioğlu âdeta paylaşılamıyordu. Genç ilim adamı bir masada yeni tanıştığı partili arkadaşlarıyle sohbet ederken, tanımadığı biri yanına yaklaştı ve kulağına eğilerek: "Efendim, uzun zamandan beri burada oturuyorsunuz. Biraz da Muhlis Sırmalı beyin masasına teşrif buyurmaz mısınız, kendisi bundan çok memnun kalacaklardır" dedi. Son derece nazik olan Turhan Feyzıoğlu bu daveti memnuniyetle kabul etti ve bir müddet de Muhlis Sırmalı ve arkadaşlarının masasında oturdu.

BAY ERİM, İŞİN İÇ YÜZÜ

Seçimlerin yaklaşmış bulunduğu şu sırada Nihad Erim kendisine platform olarak "polemik" i seçmiş görünüyor. Bedii Faik'in devlet adamı vasfı taşıyan olgun politikacılar için ancak bir tatlı tebessüm vesilesi olacak küçük fıkrası eski Başbakan muavinine Basın Kanunu yoluyla fikirlerini, görüşlerini ve bilhassa iddialarını sütun sütun Dünya gazetesinde neşrettirmek fırsatını verdi. Nihad Erim böylece 1954'den bu yana cereyan etmiş olan bazı hâdiselerin kendi zaviyesinden açıklamasını ve izahını yaptı. Bu hâdiseler eski Başbakan muavininin İktidarla teması hâdiseleridir.

Son senelerde başka platformlarla üç başarısız seçim geçirmiş olan Nihad Erimin bu defa bir yeni usulü denemesine kimsenin karışmak hakkı bulunmamak gerekir. Ancak Dünya gazetesinde savcılık kanalıyla "İşin İç Yüzü" başlığı altında neşrettirilen yazıda hadiselerin hakikatte olduklarından değişik şekilde gösterilmesi ve "Bay Bedii" diye başlayan satırların başka -hele İsmet İnönü gibi Nihad Erimi elbette ki karşısına alıp münakaşa etmiyecek- şahsiyetleri karıştırması verimli bir taktik yerine geçemez. Nihad Erim İsmet İnönüyle bir polemiğe girişmekten şahsi ve hattâ, belki, menfaatlarını hararetle koruduğu zümre namına fayda mülâhaza edebilir. Ama eğer İsmet İnönüyü oturup kendisiyle böyle zavallı bir "dedim-dedi" tartışmasına girişecek sanıyorsa ve hâdiseleri sırf C.H.P. Genel Başkanını düzeltme yapmaya mecbur etmek gayesiyle değiştiriyorsa kendi tâbiriyle "memleketin nadir yetiştirdiği kıymetli devlet adamlarından biri" ni maalesef hiç tanımamış demektir. Bu, yazısındaki "kendisinden her genç gibi siyasi hayatımda çok istifade ettim" cümlesini de bir boş övünme haline getirir.

1954 hâdiselerinin baş kahramanı olan Nihad Erim o hâdiselerin dediği gibi cereyan etmediğini pek âlâ bilir. Şaşılacak nokta, eski Başbakan muavininin nasıl olup da onları "gözün içine baka baka" tahrif ettiğidir. Ama madem ki hafızasında bir boşluk vuku bulmuştur, boşluğu biz en selâhiyetli kaynaklardan aldığımız hakikatlerle dolduralım. Zira, gene kendi tâbiriyle "tahrifler karşısında büsbütün susmak bir takım yanlış fikirlerin yerleşmesine sebep oluyor".

NİHAD ERİMİN GAYESİ KENDİNİ KURTARMAKTI

Nihad Erim İktidarla temasını, 1954 seçimlerinden sonra C.H.P. içinde yeni bir muhalefet usulünün üzerinde durulması sebebine bağlıyor. Doğru değildir. 1954 seçimlerinden sonra C.H.P. içinde endişeye kapılanlar olmuştur; bunlar İktidarla temas aramışlar ve bulmuşlardır. Anlaşılıyor ki Nihad Erim de onlardan biridir. Kendilerinin bildikleri iştir: İsmet İnönü C.H.P. saflarında bulunanların İktidar ile temaslarını yasak etmemiştir. Temasta bulunanlardan arzu ettikleri kadar malûmat verenleri de olmuştur. Fakat İsmet İnönü şimdiye kadar hiç kimseyi ne temasa sevketmiştir, ne hususî münasebetlerine karışmıştır. Nihad Erimin bahsettiği "1954 Haziran temasları" için söylenebilecek olan bundan ibarettir.

Nihad Erimin "1954 Sonbahar temasları". kat'i surette. dâvalardan kendisini ve arkadaşlarını kurtarmak gayreti ile olmuş ve İsmet İnönü tarafından "tabiî bir hâdise" şeklinde karşılanmıştır. Kurtuluş temaslarının safahatından Nihad Erim İsmet İnönüye malûmat vermiştir. İsmet İnönü Nihad Erimin kurtulmasını memnun olarak takip etmiştir. Halkçı sahibi, C.H.P. Genel Başkanına kendisinin ve gazetesindeki arkadaşlarının başına gelebilecek olanları günler ve haftalar en acıklı dille anlatmıştır. İsmet İnönünün "muvafakat ve tasvibi" Nihad Erimin kurtulma gayretleri sarfındadır. C.H.P. Genel Başkanı bunu asla Parti ile alâkalı bir mesele olarak görmemiş; kendisinde bu niyet ve gayretlere mani olmak hakkını da bulmamıştır. Nihad Erimin hafızasında boşluk olmasaydı o günlerde İsmet İnönünün kendisine yaptığı tavsiyeyi bugün hatırlardı. İsmet İnönü Nihad Erime kurtulma gayretinde çok dikkatli olmasını, insanların böyle hallerde kolaylıkla kirlenebileceklerini, badireden şerefle çıkmanın zor bulunduğunu söylemiş, bir defa düştükten sonra doğrulamıyacağını hatırlatmıştır. "1954 sonbahar temasları" nın şahsen Nihad Erimin kendisini ve arkadaşlarını kurtarma gayretinden başka hiç bir maksadı, gayesi, mânası olmamıştır. Nihad Erimin temasları bir tek gün C.H.P. yi veya İsmet İnönü'yü ilzam etmemiştir.

TEMASLARA FİKİR HAREKETİ ŞEKLİ VERİLİNCE

Fakat Nihad Erim, sonra İsmet İnönünün mazur gördüğü ve beşeri saydığı bu ıztırari temaslara bir fikir hareketi şeklini vermiştir. Bu fikir hareketini parti içinde yazılariyle yürütmeye çalışmıştır. Partililer kendisinden şikâyet etmişlerdir. Nihad Erim Haysiyet Divanına verilmiştir. Haysiyet Divanında İsmet İnönü kendisini müdafaa etmiştir. "Dâvalar yüzünden ıztırari olarak bu vaziyete düşmüştür. İnsaf ile hüküm vermek lâzımdır" demiştir.

ÖYLE DEĞİL, BÖYLEDİR!

İsmet İnönü Parti politikası için fikir hareketi olarak Nihad Erimin söylediklerini daima tasvip etmemiştir. Kendisiyle 1955 başından beri her türlü fikir temasını kat'i surette terketmiştir.

Nihad Erim İsmet İnönünün bugünkü politikasını kendisinin 1954 sonundan beri müdafaa ettiği politika zannediyor. Bu, ciddi itibarı olmayan bir iddiadır. Müfrit bir mücadeleci iken ıztırara düşmüş selâhiyetsiz bir siyaset adamının şiddetin en son tedbirlerini tatbik ettiği zamanda İktidar sahibine dost olma gayreti ile aynı İktidar sahibi ve selâhiyetli Muhalefet Parti Başkanı arasında bir medeni münakaşa açılmasının birbirine benzer tek tarafı yoktur. Birincisi basit bir arz-ı teslimiyet, ikincisi müsavi şartlarla münasebettir.

Nihad Erimin iddialarında bir tek doğru taraf vardır: Parti Lideri kendisini hakikaten bir an gelince yalnız bırakmıştır. Bu an Nihad Erimin "kurtulma gayretleri"ni bir "fikir hareketi" kisvesine bürüdüğü andır. Yoksa Nihad Erim 1954 sonundan beri İsmet İnönü ve C.H.P. ile hiç münasebeti olmayan bir yoldadır. İsmet İnönünün malûmatıyla temas etmiş, yarı yolda bırakılmış masalının iç yüzü budur. Iztırar ile temas etmiştir. İsmet İnönü bu hali tabii görmüştür. Kurtulmasına memnun olmuştur. Sonra Nihad Erim tutumunu bir fikir hareketi ve ayrı bir siyaset olarak değerlendirme yoluna girmiş, o zaman İsmet İnönü kendisiyle her türlü teması kesmiştir.

1954 hadiselerinin hakiki iç yüzü sadece ve sadece bundan ibarettir.

HAFIZA BOŞLUĞUNUN DELİLLERİ

Nihad Erimin savcılık vasıtasiyle Dünya gazetesinde neşrettirdiği "İşin İç Yüzü" başlıklı yazıda eski Başbakan muavininin hakikaten hafıza boşluğuyla malûl olduğunu gösteren pek çok satır vardır. Nihad Erim "D.P. İktidara gelir gelmez Basın Kanununu büyük bir iyi niyetle ele almıştır" diyor. Halbuki o tarihte kendisi bu ele alışın şiddetle aleyhinde bulunuyordu. Nihad Erim D.P. İktidarının o Basın Kanununu "Bedii Faik ve onun gibiler" yüzünden değiştirdiğini yazıyor ve hak veriyor. Doğru değildir. D.P. 6334 sayılı meşhur kanunu Nihad Erim yüzünden çıkarmıştır; buna rağmen tamamiyle haksızdır. Nihad Erim Basın Kanununun himayekâr faslından faydalanıp mahkemelere koşmadığını söylüyor. Doğru değildir. İdeal arkadaşları Menderes ve Sefa Kılıçlıoğluyla beraber Basın mahkemesine koşup, hem de kanunun son tadillerinin tatbikini istemiştir. Hüseyin Cahidin dâva mevzuu olan yazıları hakkında "1954 seçimleri arifesinde İzmitte seçim işleriyle meşgul bulunduğum bir sırada sayın Yalçının sayın İnönüyü müdafaa maksadıyla gazetesinde neşrettiği başmakaleler" demesi ve Menderesten bahsederken "sayın Menderes memleketin nadir yetiştirdiği kıymetlerdendir, hürmet ettiğim aziz bir dostumdur" cümlesini yazması bir nevi aleni özür dileme, kendini mazur gösterme, bu "aziz dost"un gözüne girmek veya gözünde kalmak gayesini gütse de mükemmel bir samimiyetsizlik örneğidir. Zira bu, "politik değil, tıbbi bir mesele" diye yazan gene kendisi, "Ben o adamın elini sıkmam" diye direten gene kendisidir. Nihad Erim mücadelesinin parti hizmetinde, parti politikası istikametinde, parti gazetesinde parti kademelerinin daima en yakın mürakabesi ve tasvibiyle yürütüldüğünü iddia ediyor. Doğru değildir. Genel İdare Kuruluyla Nihad Erim daima münakaşa halinde olmuşlardır Nihad Erim "muhatabıma sert tenkitlerle hücumlarımın asıl sebebi sayın Menderesin İktidarın başı ve temsilcisi oluşudur" diyor. Doğru değildir. Öyle olsaydı Ulus gazetesinin zabıta muhabiriyle fotoğrafçısını gece yarıları "Bay Menderes"in bir hususi resmini çeksinler diye Sağlık sokaktaki bir evin önüne gönderenin Nihad Erim olmaması gerekirdi. Nihad Erim esas fikrinin, büyük meselelerin halledilebilmesi için C.H.P. ile D.P. nin iş birliği yapmaları olduğunu söylüyor. Doğru değildir. 1954 seçimlerinde C.M.P. ile işbirliğini o müdafaa etmiştir. Basit bir kendini kurtarma gayretine sonradan bir fikri hareket kisvesi vermekten çekinmeyen Nihad Erim şimdi de, umumi efkârın verdiği notu düzeltmek için hâdiseleri başka türlü göstermek yolundadır. Ama bunda muvaffak olamayacaktır, zira hafıza-i beşer kendisinin ve ideal arkadaşlarının sandıkları kadar nisyan ile malûl değildir. Nihad Erim her çırpınışında mutlaka ve mutlaka karşısında hakikatleri olduğu gibi söyleyenleri bulacaktır. Demokrasi, politikacıların hatalarının kefaretini ödemeye mecbur kaldıkları rejimin adıdır ve o rejimde Şefin eteği altına girmek insanı kurtarmaz.

O halde yazıda doğru olan nedir? Doğru olan Nihad Erimin şu cümlesidir: "Memleketin hayır ve selâmetini düşünen ve istiyen her aklı başında vatandaş beni hafızasının mutena köşesinde elbette muhafaza eder". Hem de en mutena köşesinde! Bugünkü ve yarınki nesillere ebedi bir ibret olsun diye...

AKİS

Bu, C.H.P. İstanbul il teşkilâtında uzun zamandan beri süren bir ikiliğin tezahürüydü. İki grup arasında Turhan Feyzioğlu ile sohbet etmek bile bir rekabet mevzuu haline getirilmişti. Aynı rekabet ilkbahar arifesinde Muhlis Sırmalının başkanlığındaki idare heyetinin infisahına yol açmış ve C.H.P. nin İstanbul teşkilâtı o günden bugüne Dr. Fazıl Şerafettin Bürgenin başkanlığındaki bir müteşebbis heyet tarafından idare edilmişti. Bu haftanın sonunda Cuma günü, meşhur Spor ve Sergi Sarayının salonunda il kongresi toplanacak ve iki rakip grup burada kozlarını paylaşacaklardı. Hazırlıklar bütün hararetile aylardan beri devam ediyordu. Bir tarafın fikirlerini İlhami Sancar, diğer tarafınkileri Muhlis Sırmalı temsil ediyordu. İki tarafın da başları İl başkanlığına kendilerini aday göstermiyorlardı. İlhami Sancar sıhhatını ve işlerini öne sürerek bu vazifeyi kabul edemiyeceğini birçok kere söylemişti. Muhlis Sırmalı ise son istifa hadisesinden sonra AKİS'e yolladığı mektubunda "başkanlık devrinin bir rüzgâr gibi geçtiğini" ifade etmişti. Grupların başları il başkanlığına talip değildiler ama bu mevki için destekledikleri birer adayları mevcuttu. İlhami Sancar ve arkadaşları Ekrem Özdeni bu işe en lâyık adam diye gösteriyorlar; Muhlis Sırmalı grubu ise Fehmi Atançı destekliyordu. İlk nazarda Ekrem Özden başkanlık için daha şanslı görünüyordu. Zira kendisini destekliyen grup daha kuvvetliydi. Yalnız bir nokta Ekrem Özden taraftarlarını düşündürüyordu Teşkilâtta Ekrem Özdeni sevmiyenlerin sayısı da hemen hemen sevenler kadardı. Bu hal ilerde başkanın çalışmalarını güçleştirebilirdi. Bu sebeple başkanlığı kabul etmesi için İlha-

Şemsettin Günaltay

Biçilmiş bir kaftan

mi Sancar üzerinde yeniden tazyiklere başlandı. İlhami Sancar bu neviden ısrarları şimdiye kadar inatla savuşturmuştu. Ama kongrenin yaklaştığı günlerde tutumunda bir yumuşama başgösterdi. Belki de son dakikada il başkanlığını kabul edivereckti.

Fakat İstanbul teşkilâtının içindeki bu rekabet, bılhassa Genel Merkez tarafından iyi karşılanmıyor ve seçimlerin arifesinde birçok kimseye rahatsızlık veriyordu. Kongredeki mücadeleden kım galip çıkarsa çıksın geriye bir mağlûp grup kalacak ve bu, ihtimal huzursuzluk yaratacaktı. Bunun çıkar yolu kongrede her iki gruba da kazanma şansı bırakmamaktı. Bu ise iki gruba da mensup olmayan ve delegelerin oylarını kolayca toplıyabilecek kadar kuvvetli bir şahsiyetin il başkanlığına aday olarak gösterilmesiyle mümkündü. Bu iş için biçilmiş bir kaftan da mevcuttu: C.H.P. iktidarının son başbakanı Şemseddin Günaltay.. Şemseddin Günaltay, İstanbul il başkanlığını kabul ettiği takdirde kongre delegelerinin reylerini kolayca toplıyabilirdi. Şemseddin Günaltayın il başkanlığı, karşı tarafın kazanmasını önlediği için rakip grupların da hiddetini değil, memnuniyetini mucip olacaktı. Her iki taraf da il başkanlığını ele geçiremediği için üzülecek yerde, karşı tarafın kazanamamış olmasını düşünerek memnun olacaktı.

Oğluna Bak, Babasını Al .. mı?

Bir Hür. P. kongresi sonunda Prof. Köprülüye tebrik telgrafı çekilmesine karar verilmiş. Sebep? "Fikirlerini söylemekten çekinmeyen, memlekete hayırlı bir evlâd yetiştirmiş olmasından dolayı."

Hey Allahım, şöyle bir telgrafı bir de sayın Profesörün valdesine çekebilsek!

Gözler liderde

C.H.P. İstanbul İl müteşebbis heyeti, kongre için tam 70 sayfalık bir rapor hazırlamıştı. Bunun için epey emek sarfedilmiş, bunca göz nuru dökülmüştü. Raporda üzerinde durulan belli başlı meseleler, işbirliği, Kıbrıs ve istimlâkti. Bunlar arasında bilhassa istimlâk mevzuu İstanbulluların her gün içinde yaşadıkları mahallî bir mesele olarak son derece alâka çekecekti. Müteşebbis heyet raporunda imar faaliyeti şiddetle tenkid ediliyordu. Bu arada istimlâke tâbi tutulan binaların kiracılarına da uğradıkları zarar nisbetinde bir tazminat verilmesi icap edeceği öne sürülüyordu.

Ama üç gün sürecek olan C.H.P. İstanbul İl Kongresinin en mühim hâdisesi, şüphesiz Genel Başkan İnönünün konuşması olacaktı. C.H.P. Genel Başkanının fikirleri, seçimlerin yaklaştığı, Kıbrıs meselesinin alevlendiği, vatandaşın rejim mesele-

ALT KADEMELERDE İŞBİRLİĞİ

İşbirliği fikri aylardan beri bir arpa boyu yol almamaktadır. C.M.P. ve Hür. P. eşitlik prensibinden vazgeçmeyi düşünmemektedir. C.H.P. nin eşitlik esasını kabul etmesi çok zayıf bir ihtimaldir. Liderlerin iyimser konuşmalarına rağmen, işbirliğinin gerçekleşmesine bu nokta muhtemelen engel olacaktır. Hattâ eşitliğe taraftar C.M.P. ve Hür. P. nin beraberce işbirliği yapmaları bile hâlâ bir lâftan ibarettir! Siyasi partiler şimdiden "kabahatli" yi tayin etmekle meşguldürler.

İşbirliği karşısında acaba alt kademelerin fikirleri nelerdir? Onlar da liderler gibi mi düşünmektedirler? Kabul etmek lâzımdır ki liderlerin tutumu teşkilâtın davranışına büyük ölçüde tesir etmektedir. Ankarada dinlediğiniz sözleri, muhtelif illerde, partililerin ağzından harfi harfine işitebilirsiniz. İşbirliği alt kademelere bile bırakılsa, muvaffakiyetinin liderlere bağlı olduğu unutulmamalıdır. Fakat diğer taraftan teşkilâtın düşünceleri, üst kademelerin tutumuna tesir edecektir. Bu sebeple alt kademelerin fikirlerini tanımak faydalı olacaktır. Bursa bu bakımdan iyi bir örnek teşkil etmektedir. Zira Bursa partiler arasındaki münasebetlerin son derece dostane olduğu bir memlekettir. Muhalefet partileri ileri gelenleri aralarında sık sık işbirliği konusunda konuşmak fırsatına sahiptirler. Bundan başka hiç bir muhalefet partisi, ciddi olarak, tek başına D.P. yi yenebileceğini düşünmemektedir. 1954 seçimlerinde D.P. nin 160 bin oyuna mukabil, C.H.P. ancak 77 bin oy almıştır; C.M.P. 17 binle çok geriden gelmektedir. Hür. P. Bursada beklenen gelişmeyi henüz gerçekleştirememiştir.

Dostluk havası ve hiçbir muhalefet partisinin tek başına seçimleri kazanmak hayalini besliyememesi nazari olarak işbirliğini çok kolaylaştırmaktadır. Fakat hakikat hiç te bu kadar basit değildir.

Halk Partililer için D.P. yi yenmekten çok, diğer muhalefet partilerinden fazla oy almak bir şeref meselesi haline gelmiştir. C.H.P. nin en büyük muhalefet partisi olduğunu ispat edecekleri günü, kendilerinden emin, beklemektedirler. Bir kaza başkanı daha ileriye giderek, işbirliğinin C.H.P. ye fayda değil, zarar getireceğini iddia etmektedir. Son aylarda çalışmalarını hızlandıran C.M.P. lilerin en büyük endişesi Halk Partisinden fazla rey almaktır. Bir zamanların küçük partisinin delikanlılık çağına geldiğini göstermek arzusuyla yanıp tutuşmaktadır. C.M.P. İl Başkanı Halk Partisinden daha fazla rey alacağı hususunda bahse girecek bir C.H.P. li aramaktadır! Hür. P. bütün ümitlerini köy ileri gelenlerinin "şimdilik bekleyin, zamanı gelsin biz sizinle beraberiz" vaadine bağlamıştır. Göle yoğurt mayası çalan Nasreddin Hoca gibi bir "sürpriz" beklemektedir.

Kısacası, muhalefet partilerinden herbiri, haklı veya haksız, kendisinin konuşundan daha kuvvetli olduğu hayalini beslemektedir. Bu durum lâfta hepsinin taraftar olduğu işbirliğinin gerçekleştirilmesini güçleştirmektedir. C.H.P. başlıca muhalefet partisi olduğundan emin, diğer iki partinin eşitlik iddialarını bir türlü anlıyamamaktadır. C.M.P. ve Hür. P. ya hep, ya hiç demektedirler. İşbirliği ya eşit şartlar altında yapılır, ya hiç yapılmaz. Bu partiler madem ki, diyorlar, işbirliği Anayasayı ve Seçim Kanununu tâdil etmek maksadıyla çok kısa bir müddet için düşünülmektedir, o halde eşitlik prensibi kabul edilmelidir. Asıl seçimlere bilâhare gidilecektir. Halk Partililerin cevabı ya sonra iki parti birleşip bize bir oyun ederseniz olmaktadır. Alt kademelerde itimatsızlık, yukardakinden daha az kuvvetli değildir.

İşbirliği konusunda diyalogdan çok monologa benziyen bu konuşmalar devam ede dursun, muhalefet partilerinin her biri "her koyun kendi bacağından asılır" sözüne uyarak durumlarını kuvvetlendirmeye çalışmaktadır. Parti propogandacıları en çok taraftar kazandıran tılsımı keşfetmişlerdir. Kristof Kolombun meşhur yumurtası gibi bir şey: Diğer muhalefet partilerinin aleyhinde bulunmak, hayat pahalılığı üzerinde konuşmaktan daha tesirli olmaktadır. Bilhassa C.M.P., C.H.P. nin devri sâbıktaki günahlarından bahsetmek fırsatını hiç kaçırmamaktadır. İktidarın hâlâ terkedemediği bu çok denenmiş silâh, C.M.P. li silâhşörlere de hizmet etmektedir. Hürriyet kahramanlığı sanki inhisarındaymış gibi lâf ettiği iddia edilen Hür. P. bile C.M.P. lilerin

lerine karşı alâkasının son derece uyandığı bir sırada sadece partililer için değil bütün vatandaşlar için büyük ehemmiyet taşıyordu ve bu sebeple büyük bir dikkatle takip edileceği muhakkaktı.

Genel Başkan İşbirliğine temas edecekti. Böylece bir mühim mesele üzerinde bilhassa küçük muhalefet partilerinden gelen hücumlar cevaplandırılmış olacaktı. Hakikaten Hür. P. ve C.M.P. işbirliği bahsinde C.H.P. yi müşkül mevkide bırakmak için ellerinden gelen gayreti esirgemiyorlardı. Hür. P. liderleri hâlâ geçen yıl vermiş oldukları "ültimatom muhtıra" yı basına yaptıkları beyanatlarda bahis mevzuu ediyorlardı. Bunun son misali Fethi Çelikbaşın bu haftanın başında, hem de Genel Başkan Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlunun refakatinde İstanbula gittiğinde "bizim muhtıramız ortada" mealindeki sözleriydi. Genel Sekreter İbrahim Öktem de aynı fikri ileriye sürmüştü. Halbuki anlaşmaya varmanın yolunun o muhtıradan geçmediğini Hür. P. ileri gelenlerinin bilmeleri lâzımdı. Hür. P. lilerin bir başka teranesi de "müsavat" idi. Kuvvetlerin müsavi olduğu hallerde müsavattan daha tabii bir şey olamazdı. Ama daha az zenginin daha çok zenginle ortaklık kurarken "varlıklarımız nisbetinde müsavat" yerine "cebimizdekinin yarısı senin, yarısı benim" demesi nasıl garipse C.H.P. nin "daha zengin" olduğunu kabul eden Hür. P. nin hâlâ o türküyü söylemesi de yakınlaştırmayı kolaylaştırmıyacaktı.

İnönü bunlara cevap vermekle beraber işbirliği kapısını elbette ki açık tutacaktı. Genel Başkanın asıl büyük şikâyeti Seçim Kanunundan olacaktı ki iktidarın o şikâyete kulak vermesi kendisi için faydasız sayılmıyacaktı.

Dr. Sarol, Hayri Göneni tebrik ediyor

"Ben vasıtayım, eser senindir"

D. P.

İşler çatallaşınca

Akbıyıktaki ahşap Köprülü konağının geçen haftaki misafirleri "büyükanne Köprülü" nün elini öpmek istediklerinde çok defa konağın geniş balkonuna götürülüyordu. Siyahlı beyazlı, sade dikişli, pötikare bir elbise giymiş büyükanne vaktinin büyük bir kısmını balkonda, Orhan Köprülünün 1 yaşındaki oğluyla meşgul olmakla geçiriyordu. "İnsanların hislerine dahi heveslı bir kurulla teşriki mesai edemiyeceğini" bildirdikten sonra artık "işsiz" kalan Orhan Köprülü de balkonda oğlunun ve babaannesinin yanında yer almaktan zevk duyuyordu. Akbıyıktaki eski, ahşap konağın balkonunda üç farklı nesle mensup üç insanın neşeli kahkahaları işitiliyordu.

Babaanne uyanık bir kadındı. Orhan Köprülünün ismi etrafında yaratılan hadise hakkında muntazaman izahat alıyor ve torununun hareketlerini tasvip ediyordu. Orhan Köprülünün başını yemeğe yeminli bir zümrenin tertipleriyle, Orhan Köprülünün inhilâl etmiyen İl başkanlığı mevkiine Hayri Gönenin seçilmesi, İstanbul D.P. teşkilâtını iki başlı olmak gibi garip bir vaziyete düşürmüştü. Bu durum Orhan Köprülüyü zerre kadar üzülmüyordu, işi bu hale sokanlar hal çaresini de bulsunlar diyordu. Orhan Köprülü ne İl başkanlığından, ne D.P. den ayrılmayı düşünmüyordu. Ayrılık onun için son çareydi ve bu yola sapan asla Orhan Köprülü olmıyacaktı. Orhan Köprülü hareketin karşı taraftan gelmesini bekliyordu. Orhan Köprülü, D.P. ile olan münasebetlerini bir baba ile haşarı ve haylaz oğlununkine benzetiyordu. Oğul ne kadar yaramazlık ve haşarılık etse, ne kadar ziyan verse babalık sevgisi bunu hoş görmeyi ve evlâdı bağra basmayı icap ettirirdi. Orhan Köprülü D. P. yi işte böyle müsamahakâr bir baba şefkatıyle seviyordu; haşarılıkları hoş görmeye, ziyanları sineye çekmeğe hazırdı.

Orhan Köprülü, ihraç edilmedikçe D.P. den ayrılmaya niyetli değil-

Doğan AVCIOĞLU

"sengi târiz"inden kurtulamamaktadır. C.H.P. "boyundan büyük lâflar eden" C.M.P. nin devlet adamı olacak çapta insanlara sahip bulunmadığını ileri sürmektedir.

Muhalefet partilerinin birbirlerinin aleyhine kazandıkları bu küçük zaferler herhalde işbirliğini kolaylaştırmamaktadır. Bugün kötü denenle yarın birleşmekte, meslekten partililer bir mahzur görmeseler de, her seçmen bunu kolay kolay anlamıyacaktır.

Bu atmosfer içinde D.P. iktidarı sanki unutulmuş gibidir. Sadece üç muhalefet partisi ve ufak kavgaları vardır. Böbürlenme, itimatsızlık, birbirini çekiştirme asıl meseleleri gölgede bırakmıştır.

Bununla beraber D.P. yi yenmek için tek şansı birleşmekte bulunan Bursadaki muhalefet teşkilâtına işbirliğini kabul ettirmenin muhal olduğu sanılmamalıdır. Ankarada varılan bir anlaşmanın yaratacağı "şok" mevcut psikolojiyi bir anda değiştirebilir. İşbirliği, eğer hakikaten isteniyorsa ancak liderlerin anlaşması ve birlikte hareket etmesiyle gerçekleşebilecektir. Liderler hâlen ufak parti hesaplarından sıyrılamamışlardır. Her anlaşma karşılıklı fedakârlıkların sonucudur. Fakat muhalefet partileri liderlerinden herbiri kendisinin azami fedakârlığı yaptığından şüphe bile etmemektedir.

Kapı her ihtimale karşı aralık bırakılmaktadır; fakat seçimler arifesinde işbirliği meselesi hâlâ çıkmazdadır.

di. Bundan başka eğer D.P. den ihraç edilirse üniversiteye de dönmiyeceğini yakınlarına söylemekten çekinmiyordu. Bunun mânası Orhan Köprülünün siyasî hayattan ayrılmıyacağı idi. İhtimal mücadelesini bir başka siyasî partiye girerek yapacak, fikirlerini başka saflarda müdafaa edecekti.

Karşı yakada

Orhan Köprülünün yerine Hayri Göneni getirmekle bütün meselenin halledileceğini ve ortalığın süt liman olacağını sananlar ne kadar yanıldıklarını şimdi daha iyi anlıyorlardı. Hiç sırası değilken D.P. nin başına yeni bir dert açmışlardı ve esasen Orhan Köprülüyü çok tutan teşkilâtın bir gün bunun hesabını sormaları muhtemeldi. Hayri Gönen İl başkanlığına getirildiği gün, D.P merkezinde birer kurmay edasiyle gezinen ve tebrikleri kabul eden "teşkilâtçı zat" ların pirinçte ayıklanacak pek çok taş olduğunu farketmeleri ilk keyif kaçırıcı husus idi.

Orhan Köprülünün yerine bir hamlede Hayri Göneni geçirivermek ilk anda pek baş döndürücü olmuştu. Tebrikler gırla gidiyordu. Tebrikçilerin arasında bizzat Dr. Mükerrem Sarolun da bulunması kimsenin gözünden kaçmamıştı. Ama Dr. Sarol tahmin edildiği kadar memnun değildi. Zira bütün maksat, Orhan Köprülü yerine yeni bir başkan getirmek değil, bu "buhran" dan faydalanarak geçici bir idare kurulu teşkil etmekti. Şüphesiz Orhan Köprülünün yerinde Hayri Göneni görmek Dr. Sarolu memnun ederdi. Ama Hayri Gönenin yerinde Dr. Sarolu görmek daha çok memnun edici bir netice olacaktı.

> ## Esti Nesimi Nevbahar...
>
> **Günlerden Pazartesi. Bir Bayram pazartesisi değil. Bir iş Pazartesisi. Şimdi geliniz İstanbuldaki bir sanatoryomun açılış merasimine kimlerin iştirak ettiğini Anadolu Ajansından okuyalım: Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, B.M.M. Başkanı Refik Koraltan, Başbakan Adnan Menderes, Devlet Bakanı Emin Kalafat, İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Ulaştırma Bakanı Arif Demirer, Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı, Çalışma Bakanlığı Müsteşarı, Umum Müdürler v.s., v.s..**
>
> **Biliyorsunuz değil mi. Anayasa der ki Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Ankaradır.**

C. M. P.

Bir yıl geriye!.

Fuad Arna, Ahmet Tahtakılıç ve Ahmet Bilginden müteşekkil "C. M. P. vazifeye devam ekibi" Bayramın ikinci gününden beri Karadeniz sahillerini dolaşmakta, teşkilât ve partililerle görüş teatisinde bulunmaktadır. Bu gezide C.M.P. liderlerinin davranışları ve kongrelerde kullandıkları dil, seyahatın başlangıcında uyanan ümitleri bir anda hiçe indirecek istikamette olmuştur. "C.M.P. vaziyefe devam ekibi" doğrusu gezisine çok şanslı şartlar içinde başlamıştı. Bölükbaşının tevkifi hâdisesi C.M.P. etrafında tasavvur edilemiyecek kadar büyük bir alâkanın teşekkülüne yol açmış, bu hareketin uyandırdığı aksülâmel muhalefet partileri ileri gelenlerini birbirlerine doğru itmişti. Bu suretle, başka türlü bu derece yakınlaşmalarına imkân olmıyan muhalefet ileri gelenleri müteaddit defa bir masa etrafında toplanmak ve bazı müşterek meselelerini kuşbakışı da olsa birlikte gözden geçirmek fırsatına kavuşmuşlardı. Bölükbaşının tevkifinin uyandırdığı alâka halesi içinde ve diğer muhalefet partilerinin ileri gelenleriyle yapılan görüşmelerden sonra çıkılan bir yurt gezisinden "vazifeye devam ekibi"nin partisi bakımından büyük kazançlarla dönmesi beklenebilirdi. C.M.P. liderlerinin seyahatın arifesindeki havası da böyle bir ümidin doğmasını haklı gösterecek gibiydi. Ama ne çare, ümitler boşa çıktı. C. M.P. ekibinin hatipleri Ankaradan uzaklaşıp yayla havası yerine Karadenizin serin ve rutubetli havasını teneffüs etmeye başlayınca değiştiler ve Karadenizde Ankaradakinden çok farklı bir dil kullanmayı tercih ettiler. C.M.P. yeniden 1956 yazındaki teranelere avdet ediyor, elindeki okları İktidara olduğu kadar C.H.P. ye de savurmaya hususî bir itina gösteriyordu.

Tehditlerin maksadı

Meselâ, Alaçamdaki kongrede kürsüye çıkan Fuad Arna, C.M.P. nin Ankarada Bayındır Sokaktaki Genel Merkezine Bölükbaşının tevkifinden dolayı duyduğu üzüntüyü belirtmek için gelen İnönüye söylediği sözlerle Alaçamdaki beyanatı arasında ne kadar büyük farklar vardı. Ankarada işbirliğine adeta şitap Arna, söz gelip işbirliğine dayanınca, Karadeniz sahillerinin havasının tesiriyle yuvarlak sözlerin gerisine sığınıyor ve "Vatanseverliğin icapları ne yapılmasını emrediyorsa, onu yapmaya kararlıyız" diyordu. Vatanseverliğin icapları, şüphesiz, C.M.P. nin inhisarında değildi ve herkes ne yapıyorsa bunu vatanseverliğin bir icabı sayıyordu. Ama Fuad Arna bu noktada da durmuyor, işbirliği bahsinde C. H. P. yi ithama girişiyor ve sonunda da parmağını göğe kaldırıp C.H.P. yi tehdide girişiyordu. Arnaya göre C.H.P. işbirliği mevzuunda samimi olmaktan çekiniyor ve istikbalde doğa

"DEHŞET YOLCULARI"

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler?

A. SARIEROĞLU

- III -

Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler herşeyden evvel demokrasinin ne olduğunu öğrenmelidirler. Bir devletin üç beş büyük şehrinde yaşayan vatandaşlarının demokrasi hakkında bir fikir edinmiş olması o ülkenin demokrasiyi hazmedeceğine kâfi sebep sayılmamalıdır.

Demokrasi her şeyden evvel fikri tartışma ve gelişme sistemi olduğuna göre, uvgulandığı ülkedeki vatandaşların en azından gazete okuyacak ve okuduğu haberleri anlıyacak bir kültür seviyesine erişmiş olması gerektir. Her şeyi Tanrıdan bekliyerek, dünya işlerinden elini eteğini çekip miskin bir tevekküle kapılmamak gerektir. Bunun için ilk şart; bütün köylere ilkokul yapılmasıdır. Her ülkenin geri çevresi köy, geri unsuru daima köylü olagelmiştir. Binaenaleyh, demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler işe köylünün eğitiminden başlamak zaruretindedirler. Bu yola sapılmaz da, çeşitli siyasi partiler köylüye, muasır medeniyete göre çok geri hayatında - oy endişesiyle - devamlı tâviz verme yolunu tutarlarsa, demokrasiyi geliştirmeğe azimli milletin aydın çevreleri siyasî teşekküllere karşı gerekli fikri tepkiyi göstermekten geri kalmamalıdır.

Diyelim, insanlarının kültür ortalaması ilkokul seviyesini bulmuş bir ülke var. Bu ülke, demokratik rejim içinde yaşamağa kararlıdır. İlk yapılacak şey basına tam bir serbesti vermektir. Bu suretle basın halkın sesini duyuracak imkâna sahip olacak, halk üç beş zenginin sınırlandırılmış basın hürriyeti zamanında, ticarî emellerle yürütmeğe çalıştıkları magazin gazetelerine rağbet etmiyecek dilek ve isteklerini sütunlarına cömertçe geçiren, eğitimine önem veren fikir organlarına itibar edecektir.

Her sınıf meslek erbabının, meslekî teşekküller kurması, meslekî isteklerini serbestçe belirtmeleri, gelişmeleri kanunî teminat altına alınmalıdır. Vatanın bütünlüğüne bağlı, halkının hayat ve kültür seviyelerini geliştirmek amaciyle kurulmuş bütün siyasi partilerin tam bir serbesti havası içinde çalışmaları teminat altında bulunmalıdır.

Vatandaş, haklı bulunduğuna inandığı konularda ilk başvuracağı yerin, teminatlı yargıçların iş gördüğü mahkemeler olduğunu bilmeli, yargılanması sonucu alınan kararın en küçük bir tesirden ârı kanunun ve bağımsız yargıcın vicdanının hükmü olduğuna tereddütsüz inanmalıdır.

Tam demokratik esaslara göre hazırlanmış bir anayasanın hükümlerine aykırı bir kanun Meclisten çıkmamalı, çıkarsa vatandaşın bu kanun karşısında hak ve hukukunu korumak amaciyle kurulmuş olan anayasa mahkemesi derhal harekete geçmelidir.

Seçim Kanunu rey sahiplerinin kafasında en küçük bir tereddüt yaratmıyacak şekilde yapılmalı, kaç bin kişiye bir milletvekili seçilecekse o kadar reyi kazanabilmiş olan kendisine rey vermiş kişileri mutlaka Mecliste temsil edebilmelidir.

Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletlerin polisi vatandaşta korku değil, saygı ve sevgi hissi yaratmalıdır. Vatandaş polisin elindeki cop'un iktidardaki siyasi zümrenin tesiriyle sırtı ve ayak tabanı için, selâhiyetlerinin de insanca haklarının aleyhinde işliyeceğini düşünmemeli bile. Aksine, polisin, bütün demokratik haklarının korunmasında kendisine yardımcı olduğunu bilmeli, bu hakları zedeleyicilere karşı, kanunî hak ve selâhiyetlerini en amansız bir şekilde kullanacağına kesin olarak inanmalıdır.

Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletlerin vatandaşları, mensup oldukları siyasi parti sevk ve idare mekanizmasında bulunanların program ve tüzüğe kesin surette bağlı kalmalarını sağlamalıdır. Siyasi toplulukların liderler peşinde sürüklenmesinin diktatörlüğe doğru bir akış olduğunu unutmamaları lâzımdır.

Buraya kadar kısaca sıraladığımız hususlara bağlı kalan milletler, en karakteristik niteliği; tabiatın harika yaratığı insanın kafatasının içindeki fikirleri, acemi bir cerrah gibi operasyonla değiştirmeğe çalışan tedhiş ve terör rejimi diktatörlüğün zıd kutbuna, her fikre aynı derecede hürmet gösteren demokrasiye kavuşmuş olurlar.

Demokrasiye kavuşmak demek, kısaca; vatandaşlık hakkına, fikir ve fikrin ifadesi hürriyeti hakkına, vicdan hürriyeti hakkına, kültürel gelişme hakkına, çalışma ve çalışmanın karşılığı, dinlenme ve eğlenme hakkına yani insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlanması hakkına, devamlı eğitim hakkına ve doğrudan doğruya serbestçe seçtiği temsilcileri vasıtasiyle memleketinin kamu işlerinin yönetimine katılması hakkına sahip olmak demektir.

Çok kere bütün bunlara kolayına sahip olunmıyabilinir. Emek, ter, gayret sarfetmek gerekebilir. Istıraplara ve mahrumiyetlere katlanmak icap edebilir. Fakat, demokrasi rejimi içinde yaşamağa azimli milletler, vahaya ulaşabilmek için çölün amansız şartlariyle yılmadan savaşmak gerektiğini bilmeli, insan azminin sınırı olmadığına inanmalıdırlar.

Müsabakanın Şartları

1 — AKİS'in bu seneki yazı müsabakası için seçilen mevzu şudur: Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler ne şekilde hareket etmelidirler?

2 — Müsabakaya katılmak için gönderilen yazılar kâğıdın bir yüzüne makinayla ve orta aralıkta yazılacak, uzunluğu da 23x30 eb'adındaki kâğıtlarla iki sayfayı tecavüz etmiyecektir.

3 — Gelen yazılar önce AKİS'in yazı işleri kadrosundan kurulacak bir küçük jüri tarafından incelenecek, uygun görülen AKİS'te neşredilecektir.

4 — Yazıların neşrine 1 Temmuz 1957'de başlanacak ve 30 Nisan 1958 den sonra gelen yazılar müsabaka dışında bırakılacaktır.

5 — AKİS'te neşredilen yazılar 1958 Mayısı başında toplanacak olan selâhiyetli bir jüri tarafından incelenecek, Birinciliği kazanan yazının sahibine 1.000; İkinciliği kazanan yazının sahibine 500 ve Üçüncülüğü kazanan yazının sahibine de 250 lira telif hakkı ödenecektir. Bundan başka birinciliği kazanan yazının muharririnin resmi 1958 Mayısının ortasında çıkacak olan Beşinci yılımızın ilk sayısının kapağını süsliyecektir.

6 — Müsabakaya katılacak yazıların "AKİS Mecmuası, yazı müsabakası servisi P. K. 582 - Ankara" adresine postalanması lâzımdır.

Temize Çıkmak

Hâdisenin geçtiği yer Nazilli. Nazilli'de bir gazete çıkıyor. Gazetenin sahibi Hür. P. nin başkanı olan bir avukat. Gazete milletvekili Şevki Hasırcı ile alâkalı neşriyat yapıyor. İddiasına göre Şevki Hasırcı otomobil karaborsacılığından gayri meşru para kazanmıştır. Milletvekili gazeteyi dâva ediyor.

Hâdisenin buraya kadar olan kısmı 1957 Türkiyesinde her gün olup biten, ahvali adiyeden bir gazete havadisidir. İşin mühim kısmı bundan sonra cereyan ediyor. Taraflar mahkemeye gittiklerinde Şevki Hasırcı filan, filan, filan numaralı Basın kanunları gereğince kendisi aleyhinde yazı yazmış olan gazete sahibinin hemen mahkûm edilmesini istemiyor. İstese, gazete sahibi otomotik şekilde hüküm giyecek, zira bir milletvekiline karaborsacılık atfetmek o filan, filan, filan numaralı kanunlar karşısında büyük bir suçtur. Hayır! Milletvekili diyor ki: "Ben böyle bir şey yapmadım. Gazeteci buyursun, iddiasını ispat etsin. Ben kendisine ispat hakkı tanıyorum."

Mahkeme talebi nazarı dikkate alıyor ve gazeteciden iddiasını ispat etmesini, delillerini getirmesini istiyor. Gazeteci iddiasını ispata muvaffak olamıyor. Duruşmaların nihayetinde anlaşılıyor ki Şevki Hasırcı otomobil karaborsacılığından gayri meşru bir kazanç temin etmemiştir, alnı açıktır, hakkında yazılanlar isnattır. Vaziyet bu şekilde ortaya çıkınca mahkeme iddiasını ispat edemeyen gazeteciyi hapse ve para cezasına mahkûm ediyor.

Fakat hâdise bu kadarla da bitmiyor. Karar tefhim olunup Şevki Hasırcı temize çıktıktan sonra dâvacı avukatı mahkemeye bir istida veriyor. Bu istidada milletvekilinin dâvasından feragat ettiği bildiriliyor. Dâva düşüyor, gazetecinin hapse atılmasına mahal kalmıyor.

Mesele kapanmış, hakikat anlaşılmıştır.

★

Şimdi, Şevki Hasırcı büyümüş müdür, yoksa küçülmüş müdür? Umumi efkâr nazarında sempatik mi olmuştur, antipatik mi? Eğer milletvekili ispat hakkı tanımasaydı ve mahkeme gazeteciyi iddiasını tetkik etmeden mahkûm etseydi Şevki Hasırcı alnındaki şüphe lekesini ömrü boyunca temizliyemezdi. Hele iddiasını ispat edemeyen, haksız çıkan gazeteciyi affetmesi büyüklüklerin en büyüğü olarak Şevki Hasırcıya sadece şeref vermiştir. İşte ispat hakkının fazileti budur, buradadır.

Bir de mahkemelerde "ispat hakkı tanırım da, tanımam" diye tepinen; üstelik tahkikat sırasında, yaptıkları bildirilen marifetleri yaptıkları senetlerle, noter mukaveleleriyle, delillerle sabit olan; fakat doğruyu yazan gazeteciyi "ispata cevaz olmadığı" mucip sebebile mahkûm ettirip hapse attırtan siyaset adamlarını düşününüz.

Onlar başları yukarda dolaşabilirler mi ve lütfen söyleyiniz hangisi, Şevki Hasırcı mı yoksa onlar mı insanların ve Allahın önünde temize çıkmıştır?

Fuad Arna

Selâhiyetiniz var mı?

cak mesuliyetleri diğer siyasî teşekküllere yükliyecek bir siyaset takip ediyordu. Bu, elbette tasvip edilemezdi. İşbirliği bahsinde sadece "vatanseverliğin icaplarını" yerine getireceğini söyleyen C.M.P. Genel Başkan vekili kemali cesaretle C.H.P. nin sarahattan uzak olduğunu iddia ediyor ve böylece bizzat kendisi istikbalde doğacak mesuliyetleri diğer bir siyasî teşekküle yüklemeye gayret ediyordu. Asıl tasvip edilemiyecek olan buydu.

C.M.P. kendisini işbirliği fikrinin şampiyonu ve bu mevzuda âdeta bir melek olarak gösterme gayreti içinde işbirliğinin asgarî şartı olan muhalefet partilerinin birbirine hücum etmemeleri prensibini çiğnediğinin farkında değilmiş gibi davranıyordu. Halbuki C.H.P. nin -C.M.P. ve Hür. P. nin tam zıddına - işbirliğinin bu asgarî şartına dikkatle riayet ettiği biliniyordu. Hıç bir C.H.P. lideri şimdiye kadar diğer muhalefet partileri aleyhine propagandaya girişmemiş ve diğer muhalefet partilerinin gelişmesini önliyecek bir faaliyete C.H.P. tevessül etmemişti. Bu, hâdiseleri dikkatle takip eden vatandaşların gözünden kaçmıyan bir noktaydı.

Halbuki C.M.P. nin şimdiki lideri büyük bir safiyet içinde, bundan hiç haberdar değilmişcesine diğer bir muhalefet partisini tehdide bile kalkışıyordu. Arnaya göre, C.M.P., "halkı iğfale yarıyacak bu metodlarla rejim mücadelesinin yapılmıyacağına inandığı içindir ki bizzarur hakikî mesulleri umumî efkâr önünde tesbite mecbur" kalacaktı. Bu sözlerdeki tehdit ve tehdidin hedefi aşikârdı. Ama C.M.P. Genel Başkan vekilinin sözlerindeki samimiyetsizlik te o derece aşikârdı. Bunu anlamak için, çok değil bir sene geriye dönmek kâfiydi. Geçen yaz işbirliği fikri en hararetli günlerini yaşarken C.M.P. Genel Başkanı böyle bir işe girişmeye selâhiyetli olmadığını söylemiş ve işbirliği hakkında karar verebilecek yegâne müessesenin -C.M.P. tüzüğüne göre- ancak Genel Kurul olduğunu iddia eylemişti. Geçen sonbaharda toplanan C.M.P. Genel Kurulu ise işbirliği mevzuunda İdare Heyetine veya lidere herhangi bir selâhiyet tanımış değildi. Bu hale göre, ya şimdi Fuad Arna selâhiyetli olmadığı bir mevzuda harekete geçerek çizmeyi aşıyordu; ya da geçen sene Bölükbaşı aslında sahip olduğu bir selâhiyeti yokmuş gibi göstererek işbirliğine yan çizmiş ve bir samimiyetsizlik örneği vermişti.

Fuad Arnanın "halkı iğfal" ile suçlandırdığı partinin lideri ise bu mevzuda selâhiyet sahibiydi ve karşısına hiç selâhiyeti olmıyan birini alıp ta müzakereye girişecek kadar toy değildi. Bunun bizzat işbirliğinin tahakkuku ümidini nasıl zayıflatacağını gayet iyi biliyordu.

C.M.P. liderinin bu şekildeki hareketlerinin sebebi pek basitti: İşbirliği tahakkuk ederse böylece daha ağır basacaklarını ve müsavatı değilse bile, bir büyük parsayı koparacaklarını sanıyorlardı. İşbirliği fikri tahakkuk etmiyecek olursa böyle hareket etmekle teşkilâtlarının gelişmesinin sekteye uğramamasını temin etmiş oluyorlardı. Zira C.M.P. ye hâkim olan bir kanaata göre partilerinin gelişmesi İktıdara olduğu kadar C.H.P. ye hücum etmekle kabıldi. Şimdiye kadar hep bu prensibe göre hareket edilmişti.

İşte, işbirliğinde samimiyet diye bağıranların samimiyeti bundan ibaretti.

E Ğ İ T İ M

Okullar

Ölmek var, dönmek yok!

Geçen haftanın sonunda Cuma günü tam öğle üzeri, boğucu bir sıcak İstanbulu yakıp kavururken Ankara Caddesi üzerindeki sarı boyalı, harap bir binanın orta katındaki genişçe bir odada bir basın toplantısı yapılıyordu. Sarı boyalı bina İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü idi ve basın toplantısını yapan da Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri..

Millî Eğitim Bakanı boğucu sıcağa ve yorgun görünüşüne rağmen sözlerine canlılık katmasını biliyordu. Zaman zaman gözlüklerinin altından pırıldayan gözleriyle etrafını çeviren gazetecileri şöyle bir süzüyor ve aynı şevkle izahatına devam ediyordu. Tevfik İleri gazetecilere hakikaten çok enteresan şeylerden bahsediyordu. Pek yakında ilân edilecek yeni bir karara göre, bundan böyle ortaokul ve liselerde talebenin doğrudan doğruya sınıfta kalmaları usulü tarihe karışacaktı. Yıllarca okul sıralarında ikmaller, sınıfta kalmalar, belgeler gibi türlü güçlüklerle başı derde girmiş olan pek çok gazeteci Bakanın bu haberini hayret ve şaşkınlık içinde not ediyorlar ve kendi kendilerine "Oh, ne âlâ memleket!" diye söyleniyorlardı. Doğrusu ne olmuşsa, kendilerine olmuştu! Talebe olmak için bir hayli acele etmişlerdi. Ne olurdu sanki bundan sonra talebe olsalardı da yok sınıfta kalacağız, yok hakkımız yanacak endişeleri içinde boğulmadan şöyle rahat rahat bir talebelik yapsalardı. Artık bundan sonrası için talebelere ölmek vardı, ama dönmek yoktu! Bir talebe faraza on dersten de kırık not alsa sınıfta kalmış sayılmıyacak ve Eylül devresinde bu derslerin hepsinden yeniden imtihana girmek hakkına sahip olacaktı. Halbuki vaktiyle böyle miydi ya? Bir talebe kazara dört dersten kaldı mı sınıfta kalmış sayılır ve bütün senesi yanar giderdi. İkmal imtihanlarına girmek için azamî üç dersten kalmak gerekiyordu. Bunun bir fazlası her şeyi bitirmeğe yetip de artıyordu.

Bundan birbuçuk ay kadar önce de böyle bir başka kolaylık kararı çıkarılmıştı. Orta okul ve liselerde bitirme imtihanlarına giren talebeler vaktiyle üç dersten fazlasından kaldıkları zaman sınıfta kalmış sayılırlar ve verdikleri imtihanlar da dahil hepsinden yeni baştan imtihana girmek zorunda kalırlardı. İşte bundan birbuçuk ay önce alınan kararla bu usul kaldırılmış ve talebeler bitirme imtihanlarında hangi derslerden kalmışlarsa bir devre sonraki imtihana yalnız bunlardan girmek hakkını kazanmışlardı. Yani sil baştan usulü ilga edilmişti.

Şimdi buna benzer bir başka usul, lise ve orta okulların diğer sınıflarına da teşmil ediliyordu. Ama Bakanın unuttuğu bir nokta vardı: Bitirme imtihanları ile sınıf geçme notları arasında ince bir ayrılık vardı. Bitirme imtihanına giren bir talebe faraza Tarihten lise bitirme imtihanını vermişse, Matematikten kaldı diye yeniden Tarih imtihanına girmek zorunda kalınca bunun talebeye bir faydası olmuyordu. Bu, talebe için bir angarya oluyor ve muvaffakiyet nisbetini büsbütün düşürüyordu. Ama alt sınıflardaki bir talebe için durum böyle değildi. Zira dokuzuncu sınıfın Tarihinden geçip Matematiğinden kalsa bile üst sınıfta Tarihle bir defa daha karşılaşmak zorundaydı. Bu bakımdan aradaki zinciri koparmamak için talebeyi Matematiğe olduğu kadar Tarihe de uzak bırakmamak zarureti vardı. Gerçi son yıllarda bir takım pedagoglar tarafından Amerikada ve bazı Avrupa memleketlerinde olduğu gibi bizde de sınıf geçme yerine ders geçme usulü konması yolunda bir cereyan belirmişti. Ama dünyanın neresinde olursa olsun bir şey hiç değişmiyordu: Çalışmayan, sınıfta kalıyordu. Halbuki şimdi getirilen yeni usulle sınıfta kalma korkusu ortadan kalkıyor, testiyi kıranla suyu getiren ayni sepete konuluyordu ve haylazlara gün doğuyordu.. Artık "çakmak" yoktu.. Ama düşünmeliydi ki Millî Eğitim sistemimiz bir yamalı bohçadan pek farklı değilken bu yamalı bohçanın üstüne yeni yeni yamalar vurmak neye yarıyacaktı? Bakan sınıfta kalma usulünün kaldırılmasına sebep olarak her yıl doğrudan doğruya sınıfta kalan talebelerin yekûnunun umumî talebe yekûnunun yüksek bir miktarına varmasını gösteriyordu. İyi ama bu kadar geniş ölçüdeki seviye düşüklüğünün içtimaî ve ferdî sebepleri araştırılmış, tetkikler yapılmış mıydı? Sınıfta kalmayı yasak etmek bu derdin en tesirli çaresiydi ama, acaba bu nisbeti azaltacak ve çocuklarımızın öğrenme arzusunu çoğaltacak yeni öğretim sistemleri tatbik etmek pek mi zordu, pek mi mahzurluydu? Bu yeni usulün bizim memleketimizin realitelerine göre bir takım mahzurları olmıyacak mıydı? Meselâ Onuncu sınıfta Matematikten borçlu kalmış bir talebe, onbirinci sınıfın matematiğini, bir evvelkini bilmediğine göre nasıl takip edecek ve muvaffak olacaktı?

Tevfik İleri

Talebe babası!.

Gene Millî Eğitim Bakanının bildirdiğine göre okula devamsızlık müddeti de 60 günden 20-30 güne indirilecek ve bu kadar müddet devam etmiyen bir talebe sınıfta kalmış sayılacaktı. Hani bunlar öylesine acayip kararlar oluyordu ki insan ister istemez bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu demekten kendisini alamıyordu.

Tevfik İleri aynı basın toplantısında Bakanlığına ait diğer işlerden de bahsediyordu. Bakana göre son yıllarda pek çok işte kalkındığımız gibi Millî Eğitim sahasında da dev adımlariyle kalkınıyorduk. Meselâ Türkiyede halen Bingöl, Hakkâri ve Tunceliden başka bütün vilâyetlerde liseler açılmıştı. 1950 yılında sayıları 300 ü ancak bulan lise ve ortaokul sayısı bugün 600 olmuştu. Artık büyükçe nahiyeler bile ortaokula kavuşmak istiyorlardı. Pek çok kazada da lise kurulmuştu. Yalnız, evet yalnız bir tek müşkülât vardı. Pek çok lise ve ortaokul açıldığı halde bunlara bir türlü öğretmen bulunamıyordu! Meselâ pek çok yerde bir tek öğretmen bütün bir okulu tek başına idare etmek zorunda kalıyordu.

1957 yılının Temmuzunda Eğitim işlerimizin durumu buydu!

Bir parmak bal daha

Millî Eğitim Bakanı basın toplantısında iki üç gün sonra Cağaloğlundaki Türkiye Millî Talebe Federasyonuna gidip talebelerle sohbet etti. Tevfik İleri basın toplantısında orta öğretim talebelerini sevindirecek haberler vermişti. Bu sefer de üniversite ve yüksek okul öğrencilerini sevindirici bir şeyler söylemeliydi. Nitekim asıl mesleği mühendislik olan Millî Eğitim Bakanı sevindirici haberlerini esirgemedi. Pek yakın bir tarihte Ticaret Liseleri mezunlarına da diledikleri fakülteye girmek hakkı tanınacaktı. Sonra Üniversitelere olduğu gibi Yüksek okullara da "ilmî" bir muhtariyet verilmesi düşünülüyordu. Federasyonun bir çok üyesi nedense bu ilmî muhtariyet sözünü duyunca gayri ihtiyari geçen yıl içinde Ankara Üniversitesinde geçen bazı hâdiseleri hatırladılar ve ilmî muhtariyetin nasıl bir şey olduğunu düşündüler.

Avrupa

Müşterek pazar

Geçen haftanın sonunda bütün Avrupanın görülmemiş bir sıcak dalgası altında bunaldığı, herkesin akın akın plâjları doldurduğu bir sırada Fransız parlamentosu uzun müzakereler, çetin münakaşalardan sonra hükümetin Mart sonunda Romada imzaladığı iki antlaşmayı tasdik ediyordu. Bu antlaşmalardan birine göre Batı Avrupanın 6 memleketi iktisadî bir birlik kuruyorlar ve bir "Müşterek Pazar" teşkil ediyorlardı. Diğer antlaşmayla, gene bu 6 Batı Avrupalı memleket bir atom enerjisi birliği - Euratom -kuruyorlardı

Fransız Millî Meclisinin bu iki antlaşmayı tasvip etmesiyle çok eski bir rüya, hakikate biraz daha yaklaşmış oluyordu. Ayni sıralarda bu iki antlaşma üzerinde müzakerelere başlamış olan Federal Almanya parlamentosunun da projeleri büyük bir memnunlukla tasvip edeceğinden şüphe edilemezdi. Böylece, kurucuları tarafından "Küçük Avrupa" diye adlandırılan müşterek bir hükümetin nüvesi teşekkül etmiş oluyordu. Zamanla bu iktisadî işbirliğinin teşrii, icraî ve kazaî sistemleriyle bir merkez hükümetine inkılâbı beklenebilirdi. Böylece birliğe dahil 6 millet, Avrupa medeniyetini çöküntüden kurtarmak için hükümranlıklarından birer nebze fedakârlığa seve seve katlanıyorlardı. Bu yapıcı harekette Birleşmiş Avrupanın müstakbel kuvvetini görmek mümkündü.

Millî Meclisteki tartışmalar

Müşterek Pazar ve Atom Birliği antlaşmaların Fransız Millî Meclisinde, neticede kabul edilse bile, uzun ve şiddetli tartışmalara yol açacağı önceden biliniyordu. Zira basında bu projeler ortaya atıldığından bu yana çıkan bir sürü yazıda Müşterek Pazar fikrinin tahakkukunun imkânsızlığından bahsediliyor, birçok yazar ve politikacı Avrupa Birliği aleyhinde vaziyet alıyordu.

Müşterek Pazar projesine karşı vaziyet alanlar daha ziyade aşırı sağcılarla aşırı solculardı. Fakat her iki tarafın muhalefet sebepleri ayni değildi. İleri sürdükleri itirazlardan sadece bir tanesi müşterekti: Almanyanın eski rüyasının böylece gerçekleşmesi ve Avrupanın Alman tesiri altına girmesi korkusu.. Her iki taraf Fransız halkının kafasında yaşayan bu Almanya "fobi" sinden faydalanmak için elinden geleni yapmaktaydı.

Sağcılar Müşterek Pazar fikrine şiddetle muhalefet ediyorlardı. Çünkü bu sayede Almanyanın Avrupayı tesiri altına almasına yol açmakla kalmıyacak Fransayı bağımsız bir devlet olmaktan çıkaracaktı. Para bir devletin bağımsızlığını gösteren ölçülerden başlıcasıydı. Müşterek Pazar projesi, kanunlaşıp yürürlüğe girince durumu zaten çok zayıf olan frank kısa zamanda hiç bir değeri olmayan bir nesne haline gelecek, belki de bir müşterek para onun yerini alacaktı. Öte yandan Fransada maliyetler daha yüksekti. Müşterek Pazar kurulunca ya fabrikalar kapanacak, ya da işçi ücretleri çok düşecekti. Fransız piyasasını Alman sanayi mamulleri, İtalyan dokumaları dolduracaktı. İşgücü hareketi serbest olacağından Alman işçileri gelip Fransaya yerleşeceklerdi. Sağcı yazarlardan biri bu görüşü savunurken: "Almanlar Fransanın havasını, suyunu çok sevdiklerini memleketimizi 75 yıl içinde üç defa istilâ etmekle ispat etmişlerdir" diyordu.

Mendès - France

İkaz sesi

Aşırı solcuların muhalefeti daha başka sebeplerden ileri geliyordu. Çünkü onlar Müşterek Pazar sayesinde kapitalist iktisat düzeninin kuvvetleneceğini, Fransanın komşuları ile daha sıkı bir bağlılık yoluna gireceğini görüyorlardı. Böyle bir şey, hiç şüphesiz, onların ümitlerini suya düşürecekti. Yahut hiç değilse bekledikleri komünist enternasyonalinin daha uzun zaman gerçekleşemiyeceğini gösterecekti.

Millî Mecliste görüşmeler başlayınca ilkin komisyon sözcüleri görüşlerini açıkladılar. Dışişleri Komisyonu adına söz alan M. Savary Müşterek Pazarın faydalarını şöyle anlattı: Rekabet bazı teşebbüslerin kurduğu inhisara son verecekti; ihtisaslaşma ve toplanma istihsali artıracak, maliyetleri düşürecekti; işgücü ve sermaye mobilitesi de aynı şekilde tesir edecekti. Savary, Müşterek Pazarın mahzurlarını da açıkladı: Bazılarına göre vaktiyle İtalyada görülen bir şey, şimdi çeşitli memleketler arasında yeniden ortaya çıkacaktı. 1859 - 1870 yıllarında İtalyanın siyasî birliği sağlanıyordu. O zaman Güney ve Kuzey İtalyanın iktisadî şartları çok

Fransız Millî Meclisinden görünüş

Enine boyuna müzakere...

farklıydı. Siyasî birliğin iktisadî birliğe de yol açacağı, boylece daha fakir olan Güney İtalyanın kalkınacağı umuluyordu. Halbuki hadiseler bunun tersini ispat etmişti. Kuzey İtalya, güneyin zararına her gün biraz daha sanayileşmiş, biraz daha kalkınmıştı. İşte şimdi meselâ Fransa zarar edecek, fakat iktisadî bakımdan daha iyi durumda olan Almanya kazanacaktı. Savary, bu görüşe katılmıyordu. Fakat iki tehlikeyi belirtmeyi de ihmal etmiyordu: Sermaye akıcılığı bünye farklılıklarını artırabilirdi; maliyeti düşürme gayreti ücretlerin düşmesine ve sosyal bakımdan bir gerilemeğe sebep olabilirdi. Fakat bu mahzurları ve bilhassa ziraat mahsulleri ile ilgili güçlükleri önlemek üzere antlaşmada bazı değişiklikler yapılmıştı. Fransanın denizaşırı topraklarının kalkınması bakımından da antlaşma tatmin ediciydi.

Antlaşmaların kusurlu taraflarından ve boşluklarından bahseden sözcü konuşmasının sonunda şöyle diyordu: "Fransa, asrın siyasî, iktisadî ve teknik meselelerinin halli için gerekli bir iş yapmış olma duygusuna rıza göstermelidir Antlaşma millî menfaatler arasında, liberalizmle plâncılık arasında bir uzlaşmadır.

Her şey önceden kestirilemez: fakat konulan vâdeler ve elde edilen mekanizmalar teşebbüsü makûl kılıyor. Meclisin hükümet için tesbit ettiği hedeflere ulaşılmıştır. Birlik hayat seviyesinde bir yükselme sağlayabilir. Tercih Birlik ve statüko arasında değil, Birlik ve yalnızlık arasındadır."

Ziraat Komisyonu adına konuşan M. Charpentier ziraat bakımından Fransızların üzüntülerini giderecek iki tedbiri anlattı. Bunlardan biri asgarî fiattı: Bir memleketin ziraî mahsulleri tesbit edilen asgarî haddin altında bir fiatla satılmak istenen başka memleket mahsulleri yüzünden düşme tehlikesine uğradığında o memleket asgarî hadden az fiatlı ziraî mahsullerin ithalini durdurabilecekti. İkincisi de üye memleketler arasında uzun vâdeli anlaşmalar yapılacaktı. Bu anlaşmalarda Müşterek Pazar antlaşmasının imzalanmasından önceki üç yılın alış-veriş miktarları göz önünde tutulacaktı.

Komisyon sözcülerinden sonra çeşitli partilere mensup milletvekilleri söz aldılar. Lehde, aleyhte konuşmalar birbirini kovaladı. Eski başbakanlardan Mendès-France antlaşmayı şiddetle tenkid etti. Gerçi Avrupanın yeniden kurulmasını istemiyenlerden değildi. Fakat binayı sağlam temeller üstüne oturtmak lâzımdı. Fransa bu antlaşmayı tasdik ederse ilerde verdiği sözü tutamamak zorunda kalacaktı.

Ama Millî Meclis, bütün bu tenkidlere ve mülâhazalara rağmen iki projeyi de tasdik ediyordu. Zira Fransa, tek başına kalmak tehlikesini göze alacak durumda değildi.

Sovyet Rusya

Baştan atılan dert

Kremlindeki son temizleme hareketinin, parti kodamanları arasındaki iktisadî görüş farkları dolayısiyle patlak veren bir mücadelenin neticesi olduğu artık anlaşılmıştır. Bundan bir müddet önce Rusyada sanayi idaresinde girişilen değişikliklerin, Rus Komünist Partisinin en yüksek kademelerindeki bazı idarecilerin hiç hoşuna gitmediği ve idarecilerin yeni görüşlere karşı cephe aldığı biliniyordu. Bilinemeyen, bu mücadeleden hangi tarafın galip çıkacağı idi. Krutçef ve arkadaşları, yeni icraata muhalefet eden Molotof grubunu Kremlinden uzaklaştırarak mücadelenin galibi oluyordu. Artık Rusyada sanayi manı gelmişti. Böylece gelişme hızlandırılacaktı. Fakat parti aleyhtarı grup, bunu bir türlü anlamak istememişti.

Parti aleyhtarı grup ziraat sahasında yapılmak istenilen değişiklikleri anlamamakta da ısrar etmişti. Ziraî mahsullerin arttırılması için kollektif çiftliklerde çalışan köylülerin teşvik edilmeleri lâzımdı. Bu da onlara maddî mükâfat vermekle mümkündü.

Kollektif çiftliklerin eski tarz plânlanması "bürokratik" idi. Bunun yerine yeni çeşit bir plânlama getiriliyordu. Kollektif çiftliklere daha geniş bir hareket serbestliği veriliyordu. Bu usul daha şimdiden iyi neticeler vermişti.

Parti aleyhtarı grup hakikatlerden öylesine uzakta idi ki kollektif çiftçilerin ferdî topraklarından elde

Rusyadaki kolhozlardan biri

Bürokratlara iş yok...

edilen mahsullerin vergiden muaf tutulmasının mümkün olduğunu anlıyamıyorlardı. Bu kararın tatbiki hayvan yetiştirme istasyonlarında ve devlet çiftliklerinde sağlanmış olan büyük gelişmeler sayesinde mümkün olacaktı.

Önümüzdeki yıllarda süt, yağ ve et istihsalinde Rusyayı Amerikanın yerine geçirmek hedefini güden bu tedbire de şiddetle muhalefet etmişlerdi.

ve ziraat sahasında yapılacak reformlar en ufak bir muhalefetle karşılaşmaksızın yürütülebilecektir.

Temizlik hakkındaki Merkez Komitesi tebliği bu noktaları büyük bir açıklıkla ortaya koyuyordu. Tebliğ, Molotof grubunu yeni tedbirleri bir türlü anlıyamamak ve hattâ bu tedbirleri köstekleınekle itham ediyordu. Halbuki parti, bürokrasiyi önlemek, ağır dönen devlet çarkını hızlandırmak istiyordu. Bu maksatla bir takım tedbirler alınmıştı. Sanayi idaresinin yeniden teşkilâtlandırılması, iktisadî bölgelerde iktisat meclisleri kurulması gibi tedbirler bunların başlıcalarıydı. Parti bu görüşe inanıyordu. Sovyet sanayii büyük bir hamle yapmıştı. Fakat artık yeni şartlara uygun, yeni idare tarzları bulma za-

Yeni adımlar

Bu tebliğin yayınlanmasından bir gün sonra hükümet ve Merkez Komitesi yeni bir tebliğ daha yayınladı. Buna göre bazı ziraî mahsullerin mecburî olarak devlete teslim edilmesi usulü kaldırılıyordu.

1 Ocak 1958 de yürürlüğe girecek olan bu karara göre kollektif çiftliklere, sanayi ve balıkçılık kooperatifleri üyelerine, harp malûlleri kooperatifleri üyelerine ait mallardan şehir veya köylerde oturan ve devlet teşebbüs ve müesseselerinde, âmme teşekküllerinde ve kooperatiflerde çalışan işçi ve memurlara ait küçük arazi parçalarından elde edilen ziraî mahsullerin mecburî olarak devlete teslim edilmesi usulü kalkacaktı.

Sovhoz ve Kolhozlarda istihsalin artması 1953 ten bu yana kollektif çiftliklerde çalışan işçi ve memurlara ait mallardan elde edilen ziraî mahsullerden alınan vergi payının azaltılmasını mümkün kılmıştı.

İşte bundan sonra ziraat idaresinde değişiklik imkânları araştırılmağa başlanmıştı.

Ziraî mahsuller istihsalinin arttırılması için işlenmemiş toprakların kullanılması, ziraî mahsullerin seçimi ve satın alınması ile alâkalı metodların ıslahı ve plânlamanın daha iyi koordinasyonu çok ehemmiyetliydi.

Artık devlete mecburî teslim usulünün kaldırılması mümkün olacaktı. Bu da - tebliğin iddiasına göre - Rus işçisinin, köylüsünün ve memurunun maddî refahını yükseltecekti.

Hindistan

Musluklar kısılıyor

Hindistan hükümeti karşılaştığı döviz sıkıntısını gidermek üzere ithalâtı tahdit etme yoluna girdi. Artık lisans vermekte titiz davranılacağı gibi eskiden verilmiş olan bazı lisanslar da iptal edildi.

Önümüzdeki üç aylık devre içinde memlekete mamûl maddeler sokulmıyacaktı, ham maddeler de sıkı bir incelemeden sonra verilecek hususî lisanslarla ithal edilebilecekti.. Sermaye malları da sadece eski ödeme anlaşmalarına göre ithal edilmeğe devam edecekti. Yalnız Hindistan ve Pakistan hudut bölgesi ticareti için bazı istisnalar tanınmıştı. Bu şekilde ithal edilecek mallar arasında taze sebze, kümes hayvanları ve balık vardı.

Hükümet sözcülerine göre ithalât lisansları iptal edilen jilet, ilâç, v.s. gibi mallardan stok yapılmağa kalkışılmaz ve müstehlikler ihtiyaçlarından fazla mal alma telâşına kapılmazlarsa memlekette bu malların sıkıntısı çekilmiyecekti. Bugün için yapılmakta olan ithalât bir hayli yüksekti. Zaten son altı ayda verilen lisanslardan bir kısmı henüz kullanılmış değildi.

Fakat böyle bir durumda karaborsanın doğması, istifçiliğin başlaması beklenebilirdi. Bu bakımdan hükümet kararnameler çıkardı. Bazı maddeleri ellerinde bulunduranlar bir beyanname ile durumlarını hükümete bildireceklerdi.

Hükümet sanayiin ham madde sıkıntısı çekmemesi için tedbir alacaktı. Bilhassa ihraç malları imal eden sanayi ön plâna alınacaktı.

Ç A L I Ş M A

Kongreler

Hareket ve bereket

İstanbul, geçen hafta sendika faaliyetleri bakımından oldukça hararetli günler yaşadı. Ekmek ve Simit İşçileri Sendikası "sıcak Bayram günlerinde bir hamam külhanı kadar sıcak hamurhanelerde" çalışan işçilere Bayram yevmiyelerinin verilmediğini tesbit ederek alâkalı makamlara müracaat ediyor ve bu fırsattan istifade ederek fırın işçilerinin çok düşük olan ücretlerinin de - Bursada olduğu gibi - arttırılmasını istiyordu.

Gene geçen hafta Türkiye Maden İşçileri Sendikası İzmitte bir merkez şubesi açmaya muvaffak oluyordu. Sendika başkanı Kemal Türkler, İzmitte boru fabrikasının açıldığı günlerde hemen bir şube kurarak iyi bir sendikacı ve teşkilâtçı olduğunu bir defa daha gösteriyordu.

Çalışma Bakanı Su İşçilerinin kongresinde

El ele, gönül gönüle... mi?

İşçiler arasında en kötü şartlar içinde ve en düşük ücretlerle çalışan Sıtma Mücadele İşçileri ile Yaprak Tütün El İşçileri de geçen haftanın sonunda Cumartesi ve Pazar günleri kongrelerini yaparak, dertlerini bir defa daha dökmek imkânını bulmuşlardı.

Ama haftanın en alâka çekici toplantısı, Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhanın son dakikalarda gelmesiyle, eski Eminönü Halkevi binasında yapılan Su İşçileri Kongresi oldu. Türk-İş Başkanı Nuri Beşerin Çalışma Bakanının yanında yer alması, Bakanın Türk-İşle barıştığını göstermesi bakımından işçileri memnun etti. İşçiler uzun zamandan beri sıkıda bulunuyordu

bazı meseleler hakkında ne düşünüldüğünü öğrenmek için İsviçreden yeni dönen Bakanın konuşmasını merakla bekliyorlardı. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri hakkındaki kanuna göre, kongrelerde üyelerden başkasının söz alması yasaktı ama, bu yasak her halde bakanlar için değildi. Bu sebeple kongreyi idare eden Petrol İşçileri Sendikası Başkanı Ziya Hepbirin Çalışma Bakanını kürsüye davet etmesi memnuniyet ve alkışla karşılandı.

Saadetlerin en büyüğü!

Çalışma Bakanı söze, her zaman olduğu gibi, işçiler arasında bulunmanın kendisi için "saadetlerin en büyüğü" olduğunu belirtmekle başladı. Bundan sonra da gelişen endüstri karşısında işçinin ehemmiyetini ve "el ele, gönül gönüle, ahenkli bir imtizaç halinde" çalışma zaruretini belirtti. Çalışma Bakanının sözlerine bakılacak olursa Türkiyede işçiler - teşkilâtlanma, ücret ve hürriyetler bakımından -, ileri Batı memleketlerindeki arkadaşlarından da iyi durumdaydılar. O kadar ki, yıllık ücretli izin bu ileri endüstri memleketlerinde - Bakanın dediğine göre - mevcut olmadığı halde, İktidar bu meseleyi ele almış ve bu hususta bir tasarı hazırlamış bulunuyordu. Hükümetin maksadı, işçilerin bütün talepleri karşılanıncaya kadar gayretle çalışmaktı. Gene Bakanın ifadesine göre, bazı istisnalar hariç, işçilerimizin bütün talepleri karşılanmıştı. Anlaşıldığına göre, karşılanan talepler ihtiyarlık sigortasının ayda 33 liradan 60 liraya çıkarılmış olmasından

İŞÇİLER VE SİYASİ PARTİLER

Âdil AŞÇIOĞLU

«İşçiler, zamanımızda büyük işçi dâvasının ancak siyasi iktidarın ele geçirilmesi ile halledilebileceğini uzun ve acı tecrübeler size göstermiş olmalıdır. Mümkün olan her çareye başvurdunuz. Ne kadar mertçe ve insanca olursa olsun grevleriniz fayda vermedi. Grevler ve sendikalarınız aleyhine bir şey söylemek istemiyoruz. Bunlar olmasaydı durumunuz bugünkünden kötü olurdu. Fakat şunu iddia ediyoruz ki, grevler ve sendikalar sizi kurtarmağa yetmedi. Bunlar felâketinizi geciktirdi, fakat önlemedi. Binaenaleyh, sendikalarınızı bırakmadan, kooperatif ve derneklerinizdeki gayretlerinizi gevşetmeden, bunları siyasi faaliyetinizle tamamlayınız."

İngiliz işçi sınıfının her tabakasının müşterek harekete geçmesini hedef tutan bu çağrı 19 Mart 1851 günü Londra'da yayınlanmıştı.

Chartist teşkilâtı tarafından yayınlanan bu çağrı gerçekten işçilerin siyasi hürriyetlerini elde etmesi ve tek bir siyasi hareket etrafında birleşmesini sağlamıştı. Bu çağırının yayınlanmasından 3 yıl sonra Mançesterde - bugün gölge kabine olarak anılan - ilk işçi parlâmentosu kuruluyordu. O tarihten bu yana yüz seneden fazla bir zaman geçtiği halde bugün memleketimizde işçilerin siyasi bir faaliyette bulunmaları şöyle dursun ücretlerinin arttırılması, çalışma süresinin azaltılması, ücretli yıllık izin, çalışma şartlarının ıslahı, hayat ve geleceklerinin teminat altına alınması gibi iktisadi meselelerini dahi halledemedikleri acı bir hakikattir.

Memleketimizde işçilerin sermaye inhisarcılığına karşı menfaatlerini koruyup emeklerinin karşılığını almak için sendikalar yolu ile sarfettikleri gayretlerin siyasi mücadele ile de desteklenmesi ihtiyacı zaman zaman duyulmamış değildir. Fakat bir taraftan Türk işçisinin diğer sınıflara nazaran sayı azlığı ve teşkilâtlanma yetersizliği, öte yandan da iktidarların böyle bir harekete cephe almaları karşısında Türkiye'de işçilerin kendi kurdukları bir parti etrafında toplanıp siyasi faaliyette bulunmaları bugüne kadar mümkün olamamıştır.

Hele üniversitelerin, sendikaların ve diğer müesseselerin meslekî ve umumî meselelerde görüş ve kanaatlerini bildirmelerinin bile "Siyaset" sayıldığı bir devirde işçilerimizin kolay kolay kendi başlarına bir siyasi parti kurmalarının ve diğer vatandaşlar gibi iktidarı ele geçirmeğe çalışmalarının hiç te iyi karşılanmıyacağı meydandadır.

Bununla beraber, gittikçe gelişen bir işçi sınıfının mevcudiyetini ve bu sınıfı teşkil eden unsurun hemen tamamen oy kullanma ehliyetine sahip bulunduğunu hiçbir siyasi parti görmemezlikten gelemeyeceğinden, her biri ayrı ayrı işçileri kendi teşkilâtları içine alıp bu sınıfın oylarını kendi tarafına çekmeğe çalışmaktadır.

Diğer taraftan sendikalizmin memleketimizde yavaş ta olsa gelişmesi ve sendika idarecilerinin işçi arasında kendilerini daha fazla tanıtmak imkânını bulmaları sebebiyle siyasi partilerdeki işçiler aynı zamanda sendikalarda söz sahibi olmak istedikleri gibi sendika idarecilerinin çoğu da siyasi partilerde vazife almayı faydalı bulmaktadırlar.

Aslında bundan tabii birşey olamayacağı, çünkü iktisadi ve siyasi mücadelenin tek başına değil fakat bir arada başarılı olabileceği inkâr edilemeyecek bir gerçektir. Buna rağmen bugünkü hali ile bizde sendika idarecilerinin ve umumiyetle işçilerin siyasi partilere girmeleri ve oralarda vazife almaları Türk işçi hareketine faydadan ziyade zarar vermektedir. Herhangi bir siyasi partiye mensup olan işçilerin sendikalarda kendi siyasi görüşlerine uygun düşen iktisadi görüşler ortaya attıkları ve bu görüşleri savundukları görülmektedir. İktidarın da siyasetle uzaktan veya yakından alâkası olmayan meseleleri "Siyasi" sayarken bizzat sendikalara nüfuz etmeğe çalışması, sendikalizmin gelişmesini baltalamakta ve Türk işçi hareketinin birliğini zedelemektedir.

Siyasi partilere bağlı işçilerin -partilerinden bazan direktif alarak, bazan almayarak- kongrelerde partilerinin görüşlerini aksettirdikleri, sendika seçimlerinde kendi partilerinden olanları iş başına getirmek için mücadele ettikleri ve bu sebeple de "İşçi Dâvası" nı ihmal edip unuttukları sık sık görülmektedir. Meselâ, bir taraftan işsizlik olduğu iddia edilirken, diğer taraftan işsizlik olmadığı söylenmekte, bir kısım işçiler - partilerinin görüşüne uygun olarak - grev istemediklerini beyan etmektedirler. Bunun gibi ücretlerin, hayat seviyesinin düşüklüğü, sendika hürriyeti ve diğer mevzularda işçilerin sendika içinde ve dışında - siyasi partilerin görüşüne uygun olarak - ayrı ayrı kanaatler belirttikleri görülmektedir.

Gölcük tesislerindeki işçilerin son yaptıkları sendika kongresi ile İstanbul Teknik Mensucat İşçileri Sendikasında genel sekreter Şaban Yıldız'ın istifası ile neticelenen tartışmalar siyasi tesirlerin işçilere kendi dâvalarını ve selâmet yolunu nasıl kaybettirebildiğini açıkça göstermiştir. Hele muhalefet partilerine mensup işçilerin sendikalarda vazife almaları karşısında gerek bu idarecilere, gerekse başında bulundukları sendikalara karşı girişilen baltalayıcı ve parçalayıcı hareketler saymakla bitmeyecek kadar çoktur.

İdari makamların sendikalara karşı muamelelerinde bunların başlarında bulunan idarecilerin mensup oldukları siyasi partiye göre "Tefrikçi" bir yol tutmaları işçi hak ve taleplerinin gerçekleşmesi için büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu suretle de sendikalar işçiye faydalı olmaktan çıkmaktadırlar.

Bu durum karşısında birçok idealist sendikacılar ve şuurlu işçiler şimdilik bütün siyasi partilerden çekilmenin en doğru yol olacağına kanaat getirmişlerdir. Hakikaten bütün işçiler siyasi partilerden çekildikleri takdirde sendikaların daha fazla gelişmesi ve kuvvetlenmesi mümkün olacak, işçiler siyasi meselelerden ziyade kendi iktisadi meseleleri üzerine eğilip daha faydalı ve müsbet kararlar alabileceklerdir. Sendikaların bu şekilde kuvvetlenmesi ve işçilerin sağlam bir şekilde teşkilâtlanmaları üzerine işçi hak ve talepleri kuvvet bulacak, bunların gerçekleştirilmesi için takip edilecek yollar bakımından aradaki ayrılıklar giderilecektir. Hal böyle olunca işçilerin teşkil ettikleri büyük seçmen kütlesi karşısında siyasi partilerin alâkasız ve hareketsiz kalamayacakları ve binnetice işçilerin oyları ile siyasi desteklerini kazanmak için onların hak ve taleplerini tanıyacakları muhakkaktır. İşçilerin bugün dağınık olarak çeşitli partilerde yer almaları işçi dâvasına hizmet etmek şöyle dursun, onları siyasi partilerin âleti haline getirmektedir.

Yanlış anlaşılmamak için şurasını belirtmek isteriz ki, siyaset inhisarcılığının da aleyhindeyiz ve işçilerin doğrudan doğruya siyasetle iştigal etmelerine tamamen taraftarız. Fakat böyle bir işçi siyaseti de ancak işçilerin bir arada hareket etmeleri şartiyle işçiler lehine neticeler verebilir. Yoksa bugünkü gibi ayrı ayrı partilerde vazife almak işçilerin siyasi kuvvetini dağıtmaktan başka bir işe yaramaz.

Onun için şimdilik işçiler, siyasi partilerden çekiliniz, sendikalar etrafında birleşiniz.

ve sigortalardan faydalanabilmek için bazı şartların hafifletilmesinden ve ölüm sigortasının kabul edilmiş olmasından ibaretti. Bakanın pek az dediği istisnalara gelince bunlar sendika hürriyeti, ücretler, asgari ücretler, tahkim meselesi, kollektif iş akdi, işçi meskenleri, sendikalar kanununun değiştirilmesi, yıllık ücretli izin, işsizlik sigortası ve grev gibi işçiler için en hayati mevzulardan ibaretti. Bunların halli için de tasarılar hazırlanmış ve bazıları Meclise sevkedilmişti. Greve gelince Bakan bundan hiç bahsetmemeği daha uygun bulmuştu. Vakıa bunun da bir tasarısı vardı, ama 7 yıldan beri bir türlü Meclise sevkedilememişti. Yeni bir "Teşkilât Kanunu" ve "İşçi Meskenleri Kurumu" Kanunu, grev dışındaki bütün işçi meselelerini halledecekti. O halde bugüne kadar başarıldığı Bakan tarafından ifade olunan işlerin sadece sigorta mevzuunda ufak tefek bazı değişikliklerden ileri gitmediği anlaşılıyordu. Fakat bütün bunlar "işçilerimizi refaha kavuşturmuştu". Şimdi sıra - kongrede söz alan bir Belediye Meclisi üyesinin ifadesine göre - "en yüksek refahı" temine kalmıştı ve o da yakında - her halde yeni seçimlerden sonra - gerçekleşecekti.

Çalışma Bakanı cemiyet içindeki kuvvetleri "bileşik kaplar"a benzeterek işçilerin daha randımanlı çalışmalarını istemiş ve bu suretle işyerlerinin sağlıyacakları kârlardan işçilerin de faydalanacağını belirtmişti. Sendikalizme gelince Çalışma Bakanı kendisinin ve hükümetinin Türk sendikacılığının gelişmesini arzuladığını ve bunun için de -elhak- çalıştığını ve yardımda bulunduğunu beyan ediyordu. Bu yardımları Çalışma Bakanı şöylece sıralamıştı: Devlet sektöründeki işyerleri, işçilerinin sendika aidatlarını ücretlerinden kesip toptan olarak sendikaya ödemekle bir külfete katlanıyorlar, fakat sendikaya hizmet etmiş oluyorlardı. İkinci bir yardım, bilhassa devlet sektöründeki işçi sendikalarına Çalışma Bakanlığının yaptığı mali yardımlardı. Bu yardımların bütün sendikalara yapılmayıp sadece Bakanlığın görüşlerini destekleyici telgraflar çeken sendikalara yapıldığını sözlerine ilâve etmeyi Çalışma Bakanı unutmuştu.

Çalışma Bakanı, bu kongrede eski vaadleri yeni müjdeler olarak işçilere bildiriyordu. İşçi Meskenleri Kurumu Kanunu, inşaat malzemesinin sağlanmasında çekilen sıkıntıyı giderecek ve bu işi "hususi bir teknik" ile mutavassıt tüccarın elinden Kuruma aktaracaktı. Bu suretle de işçilerin daha ucuz ve kolay inşaat malzemesi sağlamaları mümkün olacaktı.

Nihayet İşçi Güven Bankası da kurulacak ve İşçi Sigortaları Kurumunun elindeki paraların çeşitli Bankalara yatırılması ve bundan faiz alınması yerine işçiye daha faydalı bir şekilde kullanılması sağlanacaktı. Tabiatiyle bu da bir tasarıydı ve ne zaman kanunlaşacağı meçhuldü. İşçiler bu bankanın kurulmasını sabırsızlıkla bekliyorlardı. Çünkü İşçi Sigortaları Kurumunun elindeki paraları işçilere hastahane, dispanser açmak için kullanacağı yerde Belediyenin istimlâk işlerini kolaylaştırmak için meselâ Atatürk Bulvarında Belediyenin pek pahalıya inşa ettirdiği blok apartmanları maliyetlerinden çok yüksek bir bedele satın almakta kullandığını biliyorlardı.

Kısaca söylemek lâzım gelirse D. P. nin 7 yıllık ve bakanın 18 aylık iktidarları sırasında işçiler lehine yapılan yegâne değişiklik, ihtiyarlık sigortasının ayda 33 liradan 60 liraya çıkarılmasıydı. Diğer işçi isteklerinin başta grev olmak üzere hep askıda kalmış veya tasarı halinde uyumuştu. Bu, Bakanın uzun konuşmasından açıkça anlaşılıyordu. Buna rağmen Çalışma Bakanı konuşmasında kendisinin ve hükümetin işçi hareketine karşı set çekmediğini aksine sempati beslediğini anlatmak için bir hayli gayret sarfetmişti. Fakat görünen köy kılavuz istemezdi.

Çalışma Bakanı "kalbini işçilerin kalplerine bağlayarak" ve "memnuniyetlerini gözlerinden okuyarak" konuşmasını bitirmiş ve dinleyiciler arasına katılmak üzere kürsüden ayrılmıştı.

Sual yağmuru

Tabiatiyle gazeteciler derhal Bakanın yanına sokulup sendika, birlik ve federasyonlarının ve son olarak İstanbul Gazeteciler Sendikasının kapatılması, kollektif iş akdi, Cenevrede olup bitenler ve bilhassa grev hakkında bakanı sual yağmuruna tutmak için daha iyi bir fırsat bulamazlardı.

Gazetecilerle yaptığı konuşmada Çalışma Bakanı, işçi sendikaları birlik ve federasyonlarının ve İstanbul Gazeteciler Sendikasının kapatılmasını hukuki birer mesele olarak kabul ettiğini söyledi. Adliyenin bağımsızlığına hürmeten de kanunların mahkemeler tarafından kendi anlayışlarına göre tatbikini tefsir etmek istemiyordu. Fakat Bakanın asıl alâka çeken sözleri grev hakkındaydı. Grev için gerekli şartlar henüz memleketimizde yoktu. Sendikalar mali bakımdan zayıf olduklarından grev aleyhlerine olurdu. Sonra köylerden şehirlere olan akın dolayısile grev yapan işçilerin yerine işverenler bu işsizleri alabilirlerdi. Bu da işçilerin aleyhine olurdu. Esasen grev en son başvurulacak bir çareydi. Birçok memleketler mecburi tahkim sistemini kabul etmişlerdi. Hattâ, Çalışma Bakanının ifadesine göre Danimarka grevi yasak edip mecburi tahkim sistemini kabul etmişti. Amerikada bile Taft-Hartley Kanunu, grevi icabında imkânsız kılabiliyordu. Çalışma Bakanının D.P. programında grev mevzuunda herhangi bir değişiklik olmadığını ve aslında greve taraftar bulunduğunu beyan etmesine rağmen, ileri Batı memleketlerinden verdiği misaller pek hayra alâmet değildi. Grev yasağının kaldırılması için bir takım şartların tahakkuku lâzımdı. Bunlar sendikaların mali bakımdan kuvvetlenmesi, kalifiye işçinin çoğalması, köylerden şehirlere akının durdurulması gibi tahakkuku uzun yıllara bağlı şartlardı. Bu suretle perşembenin gelişi çarşambadan belli oluyordu.

İşçiler

Hürbilek dâvaları

Kurban Bayramının yaklaştığı günlerde hapishane duvarları arasında yatan işçi ve sendikacı adedi öyle gazetelere aksettiği gibi yalnızca bir tane değildi. Bursa Fırın İşçileri Sendikası Başkanı Ahmet Çakırdan Başka, Eskişehirde de dört sendika idarecisi üzüntü içinde Eskişehir hapishanesinin avlusunda "volta vuruyorlar" ve bayramı çocuklarından uzakta geçireceklerini düşündükçe ağlıyacak gibi oluyorlardı. Eskişehir hapishanesinde mevkuf olarak yatan bu dört sendikacı, işçi hareketlerini destekleyen Hürbilek adlı işçi gazetesinin mensup ve mesulleri Abdülkadir Gürol, Ahmet Aras ve diğer iki işçiydi. 25 Haziran günü gazetenin sahibi Ahmet Gürol ile sabık Sakarya Federasyonu Genel Sekreteri Ahmet Aras ve iki sendikacı daha tevkif edilmişlerdi. Böylece, son zamanlarda hapishanelerdeki gazeteciler ve politikacılar yanıbaşlarında sendikacıların da yer aldığını görmeğe başladılar. Neyse, bayrama bir iki gün kala Eskişehirdeki sendikacılar da tahliye ediliyor ve bir çok aile bayramı yas içinde geçirmekten kurtuluyordu.

15 haftadan beri türlü baskılara rağmen çıkartılmağa muvaffak olunan Hürbilek aleyhinde tam 6 dâva açılmıştı. Bu dâvalardan bugüne kadar ancak bir tanesi neticelenmişti. Hürbilek'in sahibi Abdülkadir Gürol gazetesinde yayınladığı "Kampanya" adlı şiirde suç unsuru bulunmadığını isbat etmiş ve beraat etmişti. Ama geride daha 5 dâva vardı ve bu dâvalardan iki tanesinde savcı sanıkların beraatini istemişti. Ancak İsmail Aras tarafından kaleme alınan "Vazife başındayız", son zamanlarda kapatılan Sakarya Federasyonu Genel Sekreteri Ahmet Aras tarafından yazılan "İzinli grev istemiyoruz" ve gene gazetenin sahibi Abdülkadir Gürol tarafından yazılan "Birlikler Kapanırken" başlıklı manzume dolayısiyle savcı sanıkların tecziyesini talep ediyordu. İsmail Arasın yazısı halkın devlete olan emniyetini sarsıcı mahiyette görülmüştü. Diğer iki yazıda ise Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhana hakaret edildiği iddia olunuyordu. Hürbilek mensupları müdafaalarını bu haftanın ortasında Çarşamba günü Eskişehir Toplu Basın Mahkemesinde yapacaklardı.

Sovyet Rusya

Anlaşmanın bedeli

Kremlindeki tasfiye, geçen hafta da dünya politikasının en mühim hâdisesi olmak vasfını muhafaza ediyor ve tasfiyenin akisleri gün geçtikçe genişliyordu.

Her şey ilkbaharda, Krutçef'in Finlandiya seyahatinin dönüşünde başlamıştı. Merkez Komitesinin bir toplantısında Krutçef ekalliyette bırakılmıştı. Molotof, Kaganoviç, Malenkof, Pervukin ve Saburav Krutçefin teklifinin aleyhinde oy kullanmışlar, Bulganin ile Voroşilof ise çekimser kalmayı tercih etmişlerdi. Sadece Mikoyan, Suslov ve Kiricenko Komünist Partisı Birinci Sekreterini desteklemişlerdi.

Ama ne var ki Rusyada Partinin en yüksek organında çoğunluğa sahip olmak, her istenileni yapmaya kâfi gelmiyordu. Rusyada iki hakiki kuvvet vardı: Ordu ve Parti.. Parti mekanizmasını sıkı sıkıya elinde tutan Birinci Sekreterin Meraşal Zukov ile arası gayet iyi idi. Bu durumda netice mukadderdi: Parti Merkez Komitesi acele toplanıyor ve "parti aleyhtarı grubu malûm şekilde tasfiye ediyor ve böylece Krutçef mücadeleden muzaffer çıkıyordu.

Çekoslovakyada

Tasfiyenin hemen akabinde Krutçef, Çekoslovakyanın yolunu tutuyordu. Stalincileri temizlediğini iddia eden Parti Birinci Sekreterinin bol votkalı konuşmalarında artık kanatsız bir melek edası takınacağını sananlar, Krutçefin Prag'daki konuşmalarını öğrenince yanıldıklarını anladılar. Nikita amca gene siyasî falcıları şaşırtmıştı.

Krutçefin kartını oynayan Tito, tıpkı Eisenhower gibi, votkalı nutuklardan hissesine düşeni almıştı! Nikita amca, Yugoslavların medarı iftiharı olan İşçi Konseylerinden istihza ile bahsetmekten çekinmiyordu: Evet, İşçi Konseyleri hoştu, âlâ idi ama, Amerika'dan buğday ve et almak şartıyla...

İşin dahası da vardı. Kremlinli lider Yugoslavyanın Macaristan hâdiseleri sırasında takındığı tavrı da bir türlü unutamıyordu. Tito, Mollet'ler ve Eisenhower'ler gibi konuşmuş, "burjuvalar"ın takdirini toplamıştı. Madem ki kapitalistler tarafından methediliyordu, şu halde Tito haksızdı... Doğrusu, Demir Perde gerisi mantığına göre bundan daha sağlam bir delil getirmek imkânsızdı!

"B ve K" nın Prag'da karşılanışları

Bir diktatör doğuyor

Yugoslav gazetecilerinin önünde bu ithamları sıralarken Nikita amcanın gayet babacan bir hali vardı. Yüzünden tebessüm eksik olmuyordu. Esasen bütün bunları Tito'nun yüzüne karşı söyliyecekti; şu halde herkesin içinde de bahsetmesinde her hangi bir mahzur yoktu.

Krutçef'in votkalı konuşması sırasında Eisenhover, Tito'dan daha talihli değildi. Vakıa Nikita amca, Ike'a karşı beslediği hürmeti gizlemiyordu. Ike, iyiniyetli, sulh isteyen, mükemmel bir adamdı. Fakat temiz veya pis bomba gibi "budalaca" bir tefrik yapıyordu. Bombanın pisi veya temizi olamazdı: bomba, adı üstünde, nihayet bombaydı. Rusyanın yeni hakimi, sevgili Ike için belki biraz daha müsamahakâr olabilirdi. Fakat Amerikalılar Londradaki Silâhsızlanma konuşmalarında birdenbire tornistan etmişlerdi. Atom bombalarının insan sağlığı üzerindeki tahripkâr tesirlerinden dehşete düşen Ike, Amıral Radford ve Strauss gibi müfritlerin muhalefetine rağmen, Horald Stassen'i Londraya bu sefer hakikaten bir anlaşmaya varmak azmiyle yollamıştı. Londradaki konuşmalar hakikaten iyimser bir hava içinde devam edip gidiyordu. Ama Strauss da boş durmamıştı. Temiz bomba imal edebileceğini söyliyen âlimleri alıp Beyaz Saraya götürmüştü. Teller ve Lawrence adındaki bu atom âlimleri, Ike'ın korkularını dağıtmaya muvaffak olmuşlardı. Eisenhower daha beş senelik bir müddet için bomba imâli fikrini kabul ediyor, böylece silâhsızlanma konuşmaları aşılan ehemmiyetli merhalelere rağmen bir defa daha suya düşüyordu. Âlimler bu beş yıl zarfında yüzde yüz temiz bomba yapacaklardı. (FEN sayfamıza bak.)

Şimdi Amerika, durumu kurtarmak için Rusların kabul etmiyeceğini önceden bildiği bazı tekliflerle ortaya çıkıyordu. Kurt gazeteci James Reston'un yazdığı gibi, Ruslar bu ağır teklifleri kabul etseler bile Amerikanın atom bombası denemelerinden vazgeçmesi güçtü; ihtimal daha ağır şartlı yeni teklifler ortaya atılacaktı. Ike bile, "ümit ederim Ruslar da temiz bomba yapmasını öğreneceklerdir" diyordu. Anlaşılan Silâhsızlanma artık yerini temiz bomba imaline bırakıyordu...

İşte Krutçef'in hazmedemediği Amerikanın bu tornistan manevrasıydı. Votkanın da yardımıyla Ike'ı, "budalaca" konuştuğu için tenkit ediyordu. Krutçef'in bu tarz irticali nutuklarına, çok konuşup hiç bir şey söylememeyi mesleklerinin marifeti sayan pek nazik diplomatlar bile yavaş yavaş alışmaya başlamışlardı. Nikita amcanın sert azarlamalarına artık pek kızılmıyordu. Mühim olan elde kadeh, söylenmiş irticalî nutuklar değil, Rus siyasetinin alacağı yeni şekildi. Molotof ve Kaganoviç gibi sert bir dış politikaya taraftar olan Stalinciler işbaşından uzaklaştırılmışlardı. Tarizlere rağmen, Tito memnundu. Gomulkacılar sevinç içindeydiler. Batılılara gelince, sadece karşı taraftan hüsnüniyetini ispat etmesini bekledikleri takdirde, Doğu-Batı münasebetlerinde bir değişiklik olmıyacaktı. Molotof ve Kaganoviç'in tasfiyesi Doğu-Batı anlaşmasını kolaylaştırıyordu. Fakat Batılılar da anlaşmak için icap eden fiatı ödemek zorundaydılar.

Türkiye ve Rusya

Molotof sahneden çekilir çekilmez Rusya, Türkiyeye karşı bir sulh taarruzuna girişti. Boğazlara, Karsa ve Ardahana göz diken adam, nihayet işten uzaklaştırılmıştı. Rusyanın Türk topraklarında katiyen gözü yoktu.

Bu tatlı sözler uzun müddetten beri devam eden ticarî tekliflerle desteklenmişti. Türk-Rus ticaret münasebetleri İkinci Dünya Harbinden evvelki seviyesine getirilebilirdi. Rusya, petrol dahil, Türkiyenin muhtaç olduğu her maddeyi temin edebilirdi. Hem de döviz sıkıntısı çektiğimiz şu günlerde, Rusya uzun vadeli krediler açmayı kabul ediyordu. Uzun tereddütlerden sonra Türk hükümeti de hiç değilse ticarî sahada Rusyayla olan münasebetlerini geliştirmeyi kabul ediyordu.. İş Bankası heyetinin Rusyayı ziyareti bu düşüncenin bir deliliydi.

Ruslar menfaatleri icabı Türkiyeye yakınlık gösteriyorlardı. Kıbrıs meselesi ne de olsa memleketimizde Amerikaya karşı bir kırgınlık uyandırmıştı. Türkiyeyi Amerikan dostluğundan az çok uzaklaştırmak, Rusyanın tabii hoşuna gidecekti. Fakat diğer taraftan dış ticaret güçlükleri düşünülürse, Rusyadan krediyle ithalât da Türkiyenin menfaatı icabıydı. Kara gözlerimize âşık olmadığı akıldan çıkarılmadığı takdirde, Rusya ile ticaretimizi geliştirmek bizim için ancak faydalı olurdu.

Bir benzetme

Tasfiye hareketi ister istemez, bir başka Parti Birinci Sekreterinin Lenin'in ölümünden sonra giriştiği büyük temizliği hatırlatıyordu. Lenin-in ölümünden sonra iktidar, kollektif idareye inanmış yedi kişinin eline kalmıştı: Troçki, Zinoniev, Kamenev, Buharin, Rikov, Tomski ve Stalin.. Başlangıçta "yediler" oldukça iyi geçiniyorlardı. Aralarında mühim fikir ihtilâfları yoktu. En kuvvetli şahsiyet olan Troçki'nin diktatörlüğünden korkuluyordu. Bu korku, yavaş yavaş zıt temayüller ortaya çıkardı. Troçki, Zinoniev ve Kamenev daha sola kaymışlardı. Diğer üç, partinin sağ kanadını temsil ediyordu. Stalin ortada kalmayı tercih etmişti. Duruma göre sağa veya sola kayarak muvazeneyi temin ediyordu. Muvazeneyi bulmak tehlikeli bir hale gelince Stalin, 1927 de Troçki ve arkadaşlarını tasfiye etti ve Politbüroya sadık adamlarından Molotof, Voroşilof ve Kalinin'i yerleştirdi. Bir müddet sonra da Partinin sağ kanadına mensup Buharin ve arkadaşları sahneden uzaklaştırıldı.

Krutçef de Stalinden pek farklı şekilde hareket etmiyordu. Stalinden sonra hükümetin başına geçen Malenkof, Stalinciliğe son veriyordu. Krutçef, Malenkofu devirmek için Stalinci Molotof ile birleşmekte tereddüt etmemişti. Fakat solcu Malenkof devrildikten sonra, ortada bulunan Krutçef, XX. Kongreye Stalinciliği gömmeyi kabul ettirmek için Malenkof'un fikirlerini benimseyiverdi. İşte simdi de parti içindeki sağ ve sol muhalefetin beceriksiz teşebbüsünden istifade ederek, her iki temayülün de temsilcilerini yok ediyordu. Krutçef yeni bir diktatör olabilirdi. Vakıa Krutçef'in Stalin metodlarına dönmesi mümkün değildi. Rus halkı kütle halinde sürgünleri, esir kamplarını, terörü artık kabul etmiyecek kadar tekâmül etmişti. Esasen terör, şimdi iktisadî gelişme için zararlı olabilirdi. Fakat diktatörlüğün pek muhtelif şekilleri vardı. Molotof ve Kaganoviç'i iş başından uzaklaştırmakla Stalinciliği gömen Krutçef, Stalin kadar kudretli olmasa bile gene de bir diktatör olabilirdi.

Lübnan

Basının zaferi

Bütün Haziranı, seçimler yüzünden, kanlı ve gürültülü mücadelelerle geçiren Lübnanda geçen hafta bir mücadele daha cereyan etti. Gerçi bu ikinci mücadele diğeri gibi kanlı ve gürültülü olmadı ama bütün dünyada daha büyük bir merakla takıp edildi ve neticede "kimsenin burnu kanamadan" atlatıldı. Lübnandaki bu mücadelenin bütün dünyada merakla takip edilmesi sebepsiz değildi. Zira bu, elinden hürriyeti alınmak istenen basın ile kendisini tenkid edenleri susturmak için, kurtuluş çaresini sert kanunlar arkasında saklanmakta bulan iktidarın mücadelesiydi.

Bütün mesele, Lübnan hükümetinin basın hakkında yeni bir kanun tasarısı hazırlaması üzerine patlak vermişti. Bu tasarıyla, Sami El Sulh kabinesi, Lübnan Meclisinden yanlış haber neşrederek hükümetin itibarını sarstığı iddia edilen gazetecilerin aynı suçu ilerde de işlemelerine mani olmak maksadiyle "ihtiyaten" tevkif edebilme selâhiyetinin verilmesini istiyordu. Kısacası, bu tasarı kanunlaştığı takdirde Lübnan hükümeti hoşuna gitmeyen yazılar yazan gazetecileri, ilerde bir suç işliyebileceği ihtimaline dayanarak tevkif ettirebilecekti.

Doğrusu bu, demokrasi tecrübesine yeni girişmiş birkaç memleket hariç, hiç bir memlekette görülmüş değildi. Batılı devletlerin hiç birinin mevzuatında hükümete bu gibi bahanelerle bir gazeteciyi tevkif etmek yetkisi tanınmamıştı. Bir kimsenin tevkif edilebilmesi için, hemen bütün ceza kanunları gereğince her şeyden önce suçun işlenmiş olması lâzımdı.

İşlemediği bir suç için ve sadece ilerde suç işlemesi ihtimali vardır diye bir gazetecinin tevkif edilmesine şimdiye kadar yalnız Hitler Almanyasıyla Stalin Rusyasında rastlanmıştı. Bu, Lübnanın geçmek istediği yoldan daha önce geçmiş bazı memleketlerde bu yolda girişilen tatbikat dolayısiyle çıkan münakaşalarla iyice anlaşılmıştı.

Lübnan hükümetinin bu garip teşebbüsü hukukî değil, siyasî sebeplerle izah edilebilirdi: Sami El Sulh, memleketin içinde bulunduğu karışık durumdan faydalanarak hoşuna gitmeyen basın mensuplarını tasfiye etmeyi düşünüyordu..

Kuvvet birlikte..

Eğer Atatürk Türkiyesine nisbetle oldukça geri ve şarklı Lübnanın gazetecileri kendilerini tehdit eden bu tehlike karşısında her türlü görüş ve fikir ayrılıklarını bir tarafa bırakarak birleşmeselerdi, demokrasi tecrübesine yeni girişmis bazı komşu memleket gazetecilerinin başına gelenler onların da başına gelebilirdi. Ancak, davranışından, Lübnan basınının haklarını elindeki bütün imkânlarla müdafaaya niyetli olduğu açıkça anlaşılıyordu. Nitekim hükümetin böyle bir tasarı hazırladığını ve bu tasarıya dayanarak El Diyar gazetesinin sahibi ve yazı işleri müdürü Hanna Gosn'u tevkif etmiş olduğunu öğrenir öğrenmez toplanan Lübnan Gazeteleri Sahip ve Başyazarları Cemiyeti hükümetin bu tutumunu protesto için, üç günlük bir grev yapmak kararını vermiş ve bu kararını 12 Temmuz gününden başlıyarak yürürlüğe bile koymuştu.

Lübnan gazetecilerinin bu kararlı davranışları, Sami El Sulh hükümetinin hazırladığı tasarıdan vazgeçmek zorunda bırakmakta gecikmedi. Lübnan Başbakanı, hoşlanmadığı bir kaç kişiyi susturmak için bütün bir memleket basınını kendi aleyhine çevirecek kadar tecrübesiz bir devlet adamı değildi. Ancak, meselenin bu şekilde kapanmasında Sami El Sulh'un bu akıllıca ric'atinden çok Lübnan basınının şuurlu davranışının payı vardı. Bu ufak Orta Doğu devletinin gazetecileri, bütün komşularına, hürriyetin ancak ona lâyık kimselere verildiğini bütün açıklığıyle ispat etmişlerdi.

Arjantin

Peroncular harekette

Geçen hafta Arjantinde, bu ateşli Güney Amerika Devletinde, işler hiç de yolunda gitmiyordu. Hafta başında, Aramburu hükümeti, Arjantinden kaçtıktan sonra bu devletin topraklarına sığınan Peron'a gösterilen müsamahayı tasvip etmediğini anlatmak için Venezüella ile siyasî münasebetlerini kesmişti. Hafta sonunda ise, Arjantin Sendikalararası Komisyonunun verdiği karara uyarak, sayısı iki milyona yaklaşan bir işçi topluluğu Cuma günü çalışmayı reddetmişti. Sadece Buenos Aires bölgesinde işbaşı yapmayan işçi sayısı 45 bin civarındaydı.

Biri milletlerarası, diğeri millî sahadaki bu iki hadise, Arjantinde yeni bir takım siyasî gelişmeler beklemek gerektiğini gösteriyordu. Hakikaten bu ayın son günlerinde yapılacak Kurucu Meclis seçimleri yaklaştıkça, Arjantinde Peron taraftarlarının baskısı artıyor, memleket içinde bir huzursuzluk dalgası yayılıyordu.

General Aramburu'nun muarızlarının ileri sürdüklerine göre, Arjantinin yeni idarecisinin tasarladığı bu plân, memleketi yeni bir Peron mace-

DIŞ POLİTİKADA VAZİFELER

Aydemir BALKAN

Bu sütunlarda okuyucularımızı, dış politika meseleleri mevzuunda elimizden geldiği kadar aydınlatmağa çalıştık. Dış politikamızın açık veya kapalı bütün yüzlerini de yine okuyucularımıza tanıtmağa gayret ettik. AKİS'e dikkatle devam edenlerin gözlerinden kaçmamış olacaktır: Bu dergi iç meselelerde olduğu gibi dış meselelerde de ekseriya farklı görüşleri belirtmektedir. Gerek yazı ailesinin, gerek müstakil yazarlarının dış haberlerde davranış ve yorumlayış tarzları haylice değişiktir. Bu bakımdan AKİS, basınımızda farklı bir yer işgal etmektedir.

Son yıllarda türlü bahaneler ve çeşitli metodlarla uyuşturulan umumî efkârımızı bu dergi iç ve dış mevzularda ikaz etmeğe devam edecektir. Gene son yıllarda gerek dünyada, gerek komşu bölgelerde çok ehemmiyetli değişmeler olmuştur ve olmaktadır. Bu hadiseleri yorumlarken konformist bir davranış tarzı takınıp hiç olmazsa iktidarı bu bahiste "rahat" bırakmamızı isteyenler çok oldu. Bunların bazıları "samimî saf" lardı. Bazıları ise ne istediklerini bilen ve bizim de ne istediğimizi gayet iyi bilen "kurnazlar" dı. Ama mesele şöyle veya böyle yazmak değil, tesire kapılmadan doğruyu yazmaktı. Bağdat Paktından Kıbrıs meselesine, Amerikanın Orta Doğudaki durumundan Nuri Sait Paşaya pek çok şey Demokrat İktidar ile AKİS'ten hangisinin hadiselere daha doğru teşhis koyduğunun delilleri olarak ortadadır.

Bu sütunlarda defalarca tekrar ettiğimiz gibi yine söyliyelim ki dış politika iç politikadan ayrılmaz. Bunun aksini düşünmek hayaldir. Hele bir muhalefet partisinin iktidarla iç politikanın hemen her noktasında anlaşmazlık halinde olup da dış politikanın hemen her noktasında uyuşması imkânsızdır. Batıda bu çeşit muhalefet ancak kukla muhalefet olarak telâkki edilir ve o memleketin hakikî bir demokrasi olduğuna inanan kimse bulunmaz.

Diğer demokratik ülkelerde muhalefet partilerinin ana davaları, iktidarla baş kavgaları hep dış politika üzerinedir. Oralarda dış politikada iktidarın görüşünden ayrıldı diye muhalefeti vatan hiyanetiyle suçlandırmak kimsenin aklından geçmez. Zaten muhalefeti tutanlar ekseriya yine dış politikadaki ihtilâf yüzünden tutmaktadırlar. Bizde olduğu gibi "Dış politikada birlik" teranesi Batı ülkelerinde duyulan bir terane değildir.

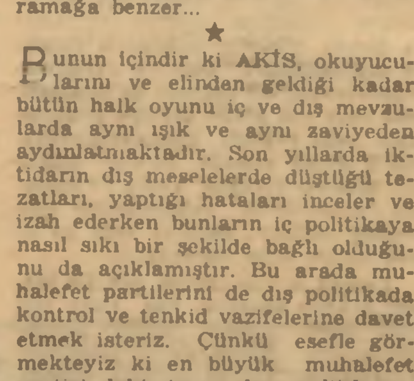
Muhalefetin dış konuda iktidardan ayrılması tabiri dahi yanlıştır. Dış olaylar, dış konular, toplamiyle bir "dış politika" olduğu içindir ki iktidarın bir "dış politika" sı vardır, muhalefetin bir "dış politika" sı... Bu şartlar ve bu esaslarla kurulmayan bir muhalefetin bulunduğu memleketlerde ise - bizde olduğu gibi - belirli bir dış politika mevcut değildir demektir.

Dış politika iç politikadan ayrılamaz. Bunların ikisi de aynı şartların neticesidir, aynı esaslardan doğan bir bütündür. Dolayısiyle iç ve dış politikayı şekillendiren, istikamet veren ve sonuçlandıran hadiselerin soy ve sebebi aynıdır. Bir devletin ve bir hükümetin, iç ve dış mevzuları ayrı kriteryumlara tabi tutmasına imkân var mıdır? Bir memleketin idarecileri bu iki mevzuda iki ayrı "postulat" ya, iki ayrı düzene tabi olamazlar. Bir memleketin efkârı da, muhalefeti de bu iki bahiste iki ayrı kıymet hükmü seçemez. Bu, bir astronomi meselesini Euclide ve Euclide dışı postulat'larla çözüp aynı neticeleri aramağa benzer...

★

Bunun içindir ki AKİS, okuyucularını ve elinden geldiği kadar bütün halk oyunu iç ve dış mevzularda aynı ışık ve aynı zaviyeden aydınlatmaktadır. Son yıllarda iktidarın dış meselelerde düştüğü tezatları, yaptığı hataları inceler ve izah ederken bunların iç politikaya nasıl sıkı bir şekilde bağlı olduğunu da açıklamıştır. Bu arada muhalefet partilerini de dış politikada kontrol ve tenkid vazifelerine davet etmek isteriz. Çünkü esefle görmekteyiz ki en büyük muhalefet partisi dahi, iç ve dış politikanın yukarda saydığımız esaslarını ve hususiyetlerini kavramış gibi değildir.

İç ve dış politika başka başka düzenler içinde incelenemez. Bir iktidar içerde oligarşik, dışarda "liberal" olamaz. Bir iktidar içerde mürteci, dışarda inkılâpçı olamaz. Bir iktidar içerde derebeyi, dışarda insan haklarına saygılı olamaz. Bir iktidar içerde her türlü feodaliteyi savunup, dışarda başkaları için haklardan bahsedemez. Bir iktidar içerde kendi vatandaşlarının hürriyetlerini kısıp, dışarda başkaları için hürriyet istiyemez. Bir iktidar içerde dini, klerikalizmi savunup, dışarda laik gözükemez. Bir iktidar içerde mülkiyeti mukaddes kılıp dışarda komünist memleketlerle andlaşmalar yapamaz. Tabii bunların aksi için de, durum aynıdır.

Bu zinciri daha da uzatabilirsiniz. Fakat bütün bunlar iktidar için cari olduğu gibi sustuğu veya mürakabe vazifesini yapmadığı müddetçe muhalefet için de variddir. Bu garabetler son yıllarda aynen bizim muhalefetimize şamildir...

★

İç ve dış konularda bu tezatlarımız - bilerek veya bilmiyerek - bizi hem içte, hem dışta hayli kayıplı bir bilânçoya ulaştırmıştır. İdarecilerimiz bu iki kutup arasında bir "compromis" olamıyacağını bilmemişler, Muhalefet ise neticeleri dolayısiyle kendini tazyik edecek dış tedbirlere şuursuzca rıza göstermiştir. Geçen sonbaharda hudutlarımız civarında koparılan yaygaralar ve mübalağa ile şişirilen meseleler, hem halk oyunu asıl davalardan uzaklaştıracak bahaneler, hem de muhalefeti icabında ezecek vesileler bulmağa yaramıştır. Bu yönden İngilizlerle, bılhassa İngiliz muhafazakâr partisiyle olan son münasebetlerimiz de Türkiye iç politikasında derin tesirler yapmıştır. Mübalağalı bir "millî birlik" havası, kurnazca bir demagoji, muhalefet elemanlarını telâşlı bir yakınlaşmaya sevketmiştir.

Son yılların olaylarında bunun gibi misaller doludur. Fakat bizim ilerde ayrıca üzerinde duracağımız yapılan - ve tekrar edilen - dış hatalar olacaktır. Orta Doğu, Balkan ve Kuzey Afrika memleketleriyle münasebetlerimiz çok garip ve tezatlı mülâhazalardan geçmiş ve geçmektedir. Atatürkün dış politikada bize çizmiş olduğu kutsal yol - bilerek veya bilmiyerek - ihmal edilmiştir. Bu, bilhassa, Bandoeng konferansından sonra aşikâr bir hal almıştır. Zaman zaman içerde olduğu gibi dışarda da Atatürk ve inkılâp prensiplerine aykırı ahbaplıklar kurulmuştur. Bugün - bilerek veya bilmiyerek - yapılan hatalar anlaşıldıkça, fiyaskolar meydana çıktıkça "müşavir" ve "mütehassıs" lar, "sürgün"e gönderilmiş, fakat hasarlar olduğu gibi kalmıştır. Şimdi ise yanlış hesapların "Bağdat"tan döndürülmesine mezbuhane bir gayretle çalışılmaktadır. Fakat aynı iktidarla bunu başarmak artık hem çok geç, hem çok güçtür.

Aramburu
Hortlak geliyor!.

rasından koruyacak "liberal" bir Anayasa hazırlamak için değil, fakat şu anda iktidarda bulunanlara zaman kazandırmak maksadiyle tertiplenen bir düzenden başka birşey değildi. Böyle düşünen muarızların en başında, Peroncular gelivordu. Arjantin'i idare şekli ne olursa olsun, memlekette kurduğu rejime ne isim verilirse verilsin, Peron'u hâlâ büyük bir halk kitlesinin, bu arada işçilerin büyük çoğunluğunun desteklemekte olduğuna şüphe yoktu. Peronculların sayısı 1954 seçimlerinde eski diktatöre verilen beş milyonu aşkın oydan kolayca anlaşılabilirdi. Gerçi Peron'un memleketten kaçması üzerine bu sayı oldukça azalmıştı ama, geçen haftanın sonunda greve başlayan iki milyon işçi bile General Aramburu'yu kara kara düşündürmeye yeterdi. General Aramburu'yu aynı şekilde düşündüren diğer muarızlar da, 1954 seçimlerinde aldıkları oy sayısı üç milyona yaklaşan radikallerdi. Ancak şu günlerde radikaller, kendi aralarında, sıra ile Aramburu taraftarı Zavala Ortez'in, teşkilâtın desteğini kazanmış bulunan Balbin'in ve nihayet halk tarafından tutulan ve Frondizi'nin liderliğindeki üç hizibe ayrılmışlardı ve Aramburu bu parçalanmanın ancak kendisine yarıyacağı ümidiyle yaşıyordu. Diğer yandan, aşırı milliyetçi ve katolikler de açıktan açığa Aramburu'ya karşı cephe almışlardı ve kilisenin üstü kapalı ısrarları seçim gününe kadar bir fayda vermezse Kurucu Meclis seçimlerine katılmayacakları söyleniyordu.

Bu durum karşısında, içinde bulunduğumuz ayın sonlarında yapılacak Kurucu Meclis seçimlerinde alınacak neticenin kimin yüzünü güldüreceğini söylemek gerçek bir kehanet olacaktır. Şimdiden söylenebilecek tek şey, netice ne olursa olsun bu seçimlerin, General Lonardi'nin düşmesinden sonra işbaşına gelen Aramburu hükümeti için hakiki bir imtihan teşkil etmesidir.

K A D I N

Sosyal Hayat

Tatil ihtiyaçı

Şehir hayatı yorucudur. Bunun için de medeniyet ilerledikçe ve insanlar çalışma dozlarını arttırdıkça "tatil" büyük bir ihtiyaç, âdeta vazgeçilmez bir hak olarak karşımıza çıkar. Yaz tatili tatillerin en uzunu, muhakkak ki en istifadelisidir. Bu tatilde mümkünse şehirden uzaklaşıp sayfiye yerlerine, köylere, deniz kenarına inmek, temiz havadan, güneşten nasibini almak lâzımdır. Çocukların D vitamini deposu yapıp iyi ve sıhhatli bir kış geçirebilmeleri için güneşin doğrudan doğruya çıplak vücutlarına temas etmesi şarttır. İşte bunun için de pahalı sayfiye yerlerine gidemiyen ailelerin dahi, her yaz mevsimi fedakârlık ederek, bir ay için kırlık ve havadar bir yere gitmeleri âdeta elzemdir. Eskiden Ankaralılar hep İstanbula gelirlerdi; sayfiye yerleri ateş pahasına idi. Şimdi güzel bir cereyan bir çok Ankaralıları ve büyük şehirlerde bunalanları Akçakoca, Amasra, Erdek gibi küçük sayfiye merkezlerine götürmekte ve sayfiye yerlerinin çoğalmasını sağlarken sayfiye ihtiyacını da birçok ailelerin imkânları dahiline sokmaktadır. Sayfiye yerlerinin çoğalmasının bir neticesi de İstanbuldaki bazı çok gözde sayfiye muhitlerinin eski rağbeti görememeleridir. Şimdi birçok evlerde "kiralık" kâğıtları sallanıp duruyor. Vakıa ev sahipleri "astronomik" rakamlardan vazgeçmiş değiller; değiller ama ne de olsa netice buna varacaktır.

Demek ki her ailenin, senelik bütçeyi tanzim ederken, yaz tatili için bir miktar para ayırması ve bütçesine, kendi hayat şartlarına en uygun bir yeri sayfiye yeri olarak seçip zamamında yer ayırtması lâzımdır. Bugün rağbet gören birçok küçük kasabada, pansiyon sistemine gidilerek, gelecek senelerde imkânların daha çok artacağı da muhakkaktır.

Kolay yaşamak

Sayfiye yeri seçildikten sonra yapılacak ilk iş, bu sayfiyede "kolay yaşamağa" bakmaktır. Eğer sayfiye yeri olarak seçilen yer tenha bir kasaba ise, ev kadını çoluk cocuğunun yazlık gardrobunu ona göre tanzim etmeli, pratik ve kolay yıkanır, kolay giyilir kumaşları tercih etmeğe bakmalıdır. Böylece hem ekonomiye riayet etmiş olur, hem de işleri yarı yarıya azaltır. Naylon henüz bizim memlekette bir lüksttür. Halbuki ev kadınına çok büyük bir yardımcı olan naylon her şeyden evvel pratiktir ve "ütü" işini hemen hemen kaldırmaktadır. Meselâ sayfiye yerine kocası için yalnız iki tane naylon gömlek götüren bir ev kadını kocasının hem tertemiz dolaşmasını temin eder, hem de ütü masası başında mütemadiyen terlemekten kurtulur. Soğuk suda yıkanan bir naylon gömlek 15 dakikada kurur ve ütü istemez. Naylon gömleğin yerini hiç olmazsa çabuk ütülenen, çabuk kuruyan, kolaycacık kirini akıtan kısa kollu spor gömleklerle doldurmak lâzımdır. Bir ev kadını sayfiyeye giderken bavulunu çok düşünerek yapmalıdır. Sayfiyede, evdeki bol gözlü şifonyerleri, dolapları bulamıyacağına göre oraya hiç bir lüzumsuz eşya taşımamalı ve ihtiyaçları karşılamak için elzem olanlarla iktifa etmelidir. Cocuklar yeni yapılan basmalarını

Akçakocadan gece manzarası
Kafa dinlendirilecek yer

giyeceklerse, onlara geçen senenin bütün gardrobunu taşımak fuzulidir. Çünkü bu fazlalıklar ancak ortalıkta karışıklığa ve lüzumsuz çamaşıra sebep olacaktır. Buna mukabil serin saatleri düşünmeli, boş saatleri doldurmak için el işini, oyun kâğıtlarını, fotograf makinesini götürmeğe üşenmemelidir.

Sayfiye evine veya otele, pansiyona girer girmez, birkaç saatini, bazan birkaç gününü feda ederek, muvakkat yerleşme işini yapmak lâzımdır. Bavullar boşaltılıp herkesin çamaşırları ayrı ayrı gözlere, göz yoksa portakal sandıklarından imal edilmiş raflı komodinlere yerleştirilmelidir. İlk tanzimi yapmak ev kadınına düşer. Fakat yapılan işlerin muhafaza edilmesi ve tutumu ailenin her ferdine düşen bir vazifedir. Zira "tatil" e en çok hak kazanan birisi varsa o da ev kadınıdır. Eğer ev kadını bavulunda birkaç tane çizgili bez çarşaf getirmişse, bu çarşaflar perde ve yatak örtüsü olarak sayfiye evini derhal süsliyecektir. Bez çarşafın yıkanması da gayet kolaydır ve bazıları ütüsüz de kullanılabilir. Ucuz sayfiye evlerinde konforu bulmak pek zorsa da pratik buluşlarla bunu telâfi etmek daima mümkündür. Meselâ büyük bir çarşı sepeti el işlerini, bir diğeri gazete ve mecmuaları barındırabilir ve birer şezlongun yanında bu sepetler eve şirin bir konfor manzarası verir. Balkona serilmiş bir hasır ve üzerine atılmış yastıklar çocuklara açık havada uyuma imkânını verir.

Ev kadını sayfiye evini tanzim ettikten sonra ailenin fertleri arasında vazife taksimi yapmak ve daima işi kolaylaştırarak, gülerek yaşamağa bakmak lâzımdır.

Hakiki tatil

Fakat bir tatili hakiki tatil yapan şey ne gidilen şehir veya kasabadır, ne de oradaki yaşayış tarzı.. Bir tatili hakiki tatil yapan şey her şeyden evvel kafayı dinlendirmek bunun için de 10 ay müddetle bizi esareti altına alan o yorucu alışkanlıklardan kurtulmaktır. Eğer şehirde saati saatine yaşıyan bir insansanız sayfiyeye giderken saatinizi götürmeyiniz. Eğer daima işi olan, hiç boş duramıyan bir kimse iseniz, miskinler gibi hiç bir iş yapmadan güneşe uzanın veya ağaçların yeşilini, göğün mavisini seyredin.. Hep düşünürseniz, bol bol yürüyüşe çıkın. Hep sokakta ve faalsanız bol bol öğle uykusu uyuyun.. Kısacası kendi kendinizden kurtulun. Dinlenmenin en iyi çaresi budur.

Moda

Annelerin meselesi

Çocukluktan çıkarak genç kızlığa giren her kız çocuğunun giyim meselesi anne için hakiki bir derttir. Bu yaşta çocuk artık çocuk değildir ve bebek gibi giyinmemelidir. Ama

Kapaktaki ev kadını

Mediha Bölükbaşı

Orta boylu, dolgun vücutlu, kumral hanım mavi kadife kaplı koltuktan hafifçe doğruldu ve karşısında oturan misafirine hizmetçi kızın getirdiği kahve ile beraber içmesi için kristal bir sigaralık içindeki sigaralardan uzattı. Evinin hanımı olan bu kadın, birkaç gün önce tevkif olunan C.M.P. lideri Osman Bölükbaşının hayat arkadaşı Mediha Bölükbaşıydı. Mediha Bölükbaşı bir parti liderinin karısı olduğu halde son günlerin hadiseleri ortaya çıkıncaya kadar siyasetten çok evinin işleri ve çocukları ile meşgul olmayı kendine dert edinmiş bir anneydi. Kocasının bir hayli gürültülü politika hayatına hiç bir şekilde karışmaz, ona daha ziyade sessiz bir şekilde müzahir olmayı tercih ederdi. Ama Osman Bölükbaşı, kanuni formaliteler bir yıldırım hızıyla ikmal edilerek aleláceie Ankara Cezaevinin demir kapıları ardına gönderilince, o andan itibaren Mediha Bölükbaşı adı da gazetelerin baş köşelerinde yer almağa başladı. Bölükbaşının tevkifinden sonra hemen her saat kapının zili acı acı çalınıyor ve bir gazeteci Mediha Bölükbaşıyla görüşmek için geliyordu. O, her gazeteciyi kapıdan ayrı ayrı karşılıyor, mavi kadife kaplı koltuklarla döşeli salona alıyor, suallere sabırla cevap veriyordu. Ama kapıyı çalanlar yalnız gazeteciler miydi? Elbette, hayır. Şu son günlerde Bölükbaşıların kapısının zili hiç şüphe yok ki Türkiyenin en sık çalınan zili olmak rekorunu kırmıştı. Bölükbaşının evi âdeta bir ziyaretgâha dönmüştü. Gazeteciler, muhalefet partileri ileri gelenleri, C.M.P. teşkilâtından muhtelif heyetler, partililer hattâ ve hattâ bazı D.P. liler bile bu kapının zilini çalıyor ve Mediha Bölükbaşına bir geçmiş olsun demekten kendilerini alamıyorlardı. Mediha Bölükbaşı ziyaretçileri daima kızı Ayşe Gül ve oğlu Ahmet Denizle beraber, en ufak bir üzüntü emaresi bile göstermemeye çalışarak karşılıyor, kendisine geçmiş olsun diyenlere teşekkür ediyordu. Ziyaretçiler kadar ve belki de daha çok kapıyı çalanlar postacılar oluyordu. Yalnız C.M.P. li kadınlar değil C.H.P. li ve Hür. P. li kadınlar da bu metin anaya geçmiş olsun telgrafları çekiyorlar, kocasının ve kendisinin "gâzasını tebrik" ediyorlardı. Kendisine metanet ve sabır tavsiye eden telgrafları Mediha Bölükbaşı dudaklarının ucunda kıvrılıveren acı bir tebessümle okuyordu. Zira o biliyordu ki bu memlekette demokrasi mücadelesine atılan insanların başına her şey gelebilir, ama her şey de bir gün unutulurdu. Zaten metaneti de bundan ileri geliyordu. Sonra Mediha Bölükbaşı kocasının tevkifini pek yadırgayacak durumda da değildi. Aynı tecrübeyi bir defa daha, hem de daha ağır bir şekilde 1949 da geçirmişti. Evliliklerinin onuncu ayındaydı. Oğlu Ahmet Deniz henüz 21 günlüktü. Bir gün sofrada otururlarken polisler gelmiş, her tarafı didik didik aradıktan sonra da "Osman Bey" i almış götürmüşlerdi. O günlerde kocasına isnat edilen suç devrin Cumhurbaşkanı ile Muhalefet liderine suikast idi. Ama Mediha Bölükbaşı kocasının suçsuz olduğuna inanıyordu ve nitekim bu tevkiften beş gün sonra Bölükbaşı isnatların yalan ve iftiralardan ibaret olduğunu isbat etmiş ve serbest bırakılmıştı. O günden bu yana aradan sekiz yıl geçmişti. Ama hâlâ aynı "demokrasi mücadelesi" içindeydik. Mediha Bölükbaşı iki ay sonra üçüncü çocuğunu da dünyaya getirecekti ve muhtemelen üçüncü çocuğu doğduğunda kocası yanında bulunmıyacaktı. Ama gene de metindi; hadiselere cesaretle bakmasını biliyordu. Tek üzüntüsü babalarına çok düşkün olan oğlu Ahmet ile kızı Ayşenin babaları yanlarında olmadan bir bayram geçirmeleri olmuştu.

Doğma büyüme Ankaralı olan Mediha Bölükbaşı İsmetpaşa Kız Enstitüsünden mezun olmuş, 1946 yıllarında D.P. nin ilk mücadeleye atıldığı günlerde Cebeci çayırında yapılan meşhur mitinglerde Osman Bölükbaşını dinlemiş, daha sonra gazetelerde onun çeşitli yerlerde söylediği nutukları okumuş, 1949 yılında günün birinde de bir ahbap evinde onunla karşılaşıp tanışmıştı. Kısmetmiş. 1949 Ocak ayında evlenmişlerdi. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra Bölükbaşı arkadaşlarıyla beraber D.P. den ayrılarak Millet Partisini kurmuş, derken tevkif edilmiş, beraat etmiş. Millet Partisi mahkeme kararıyle kapatılınca da C.M.P. yi kurmuştu. Evine ve çocuklarına çok düşkün bir aile babası olan Bölükbaşı pek sık çıktığı memleket gezilerinde de evini ve çocuklarını ihmal etmez, her akşam bulunduğu yerden onlara telefon eder yokluğunu hissettirmemeğe çalışırmış. Babası ve büyükbabası hayatta olan Mediha Bölükbaşı kocasının tevkifinden beri ekseri günlerini onların yanında geçirmesine rağmen gene de evinden ayrı kalmak istemediğini söylemekte ve "Günün birinde Osmanın çıkıp gelmesini bekliyorum" demektedir.

henüz şahsiyetini ele almış bir genç kız da değildir ve yardıma çok muhtaçtır. Meselâ saçlarını mahallenin en sükseli kızı gibi taramak ister: belki bu saçlar kendisine hiç yakışmıyacaktır. Yeni elbiselerini de annesinin şık bir ahbabından kopya etmek hevesine kapılır. Böylece acayip kılıklı bir "küçük kadın" ortaya çıkabilir. Neticede fena şekilde ve bilgisizce giyinen küçük kız, daha hayatın eşiğinde, bir takım kayıplara uğrar. Aşağılık duygusuna kapılır veya yersiz giyimi kendisini muhite fena tanıtır, bir çok yanlışlıklara sebebiyet verir.. Bütün bunlar "genç kız" ın hayatına menfi şekilde tesir edebilir. Anne bu devrede muhakkak surette kızına yardımcı olmalıdır. Ama şurasını unutmamak lâzımdır ki her anne bu işi muvaffakiyetle yürütebilecek kadar giyim bilgisine sahip değildir ve her anne istiyerek veya istemiyerek çocuğunu olduğundan küçük görme temayüllerine sahiptir. Meselâ 14 yaşında bir küçük genç kızın saçlarını annesi gibi topuz halinde toplaması komik olur. Ama bebek gibi uzun lüleler yapması da hoş kaçmaz. Ona yakışan ucu kıvrılmış bir at kuyruğu, flu bırakılmış ve kurdele ile toplanmış tertemiz, taranmış, fırçalanmış saçlardır. 14 - 16 yaş arasında küçük genç kızlar daima pratik, neşeli, dayanıklı kumaşlar seçmelidirler. Kaçınacakları şey emprimeler, ipekliler, fazla teferruatlı ve çok süslü elbiselerdir. İpek gibi yumuşak poplinler, güzel pamuklular, basmalar ve flanel bu yaştaki çocuklar için biçilmiş kaftandır. Renkler çok net olmalıdır: Mavi, beyaz, pembe, kırmızı onlara en çok yakışan renklerdir. Çizgililer, puanlılar da onlar için çok elverişlidir. Biçimler de renkler gibi, net ve sade olmalıdır. Elbiselerin dekolteleri büyük kadın dekoltelerini andırmamalıdır. Münasip bir noktaya konulmuş olan bir fiyonk, yuvarlak yakalar, bilhassa bahriyeli yakaları, küçük genç kızlara çok yakışır.

Yazın plâj kıyafetleri, mayo, pantalon, şort veya plâj eteklikleri bol olmalıdır. Bunların yanında tek süslü bir entarileri, bir tayyörümsü şehir kıyafetleri de bulunmalıdır. Tayyörün eteği plili ve ceketi geniş bahriyeli yakalı olursa küçük kız şehire inerken annesinin tayyörünü giyinmiş hissini vermekten kurtulacaktır. Bir küçük genç kız gardrobunda çanta, şapka ve eldiven, topuksuz ve çok az topuklu ayakkabılar da unutulmamalıdır. Eğer renkler birbirlerine uydurularak seçilmişse hem ekonomiye riayet edilecek, hem de küçük kızın şıklığı temin edilecektir. Giyimde renk ahengi çok mühim rol oynar.

Annelerin yapacakları bir şey de elbiselerin dayanmasını temin etmek ve onların ömrünü uzatmaktır. Küçük genç kız çabuk büyüyecektir. Eteklerini on beş santimi kadar kıvırtmak şarttır. Yan dikişlerde de, daima ihtiyat payı bırakmak iyi olur. Genç kız gece yatakta da temiz ve itinalı giyinmeğe alıştırılmalıdır. Kış için uzun kollu pazen gecelikler kurdele ve fistolarla süslenebileceği gibi yazın da batistlerden çok şık fiyonklu gecelikler hazırlamak kabildir. Hele işlemeli Şile gecelikleri bu küçük genç kızlar için yapılmış gibidir. Bu çocuklar fazla mübalâgaya kaçmadan modayı da takip etmek zorundadırlar. Meselâ beli belirsiz olan blûzlar, pantalon üzerine bol bırakılan gömlekler, puanlı basmadan yapılmış fırfırlı etteklikli mayolar onlara çok yakışır.

Şayet bir anne bu mevzuda kâfi derecede bilgili değilse ve modellere bakarak işin içinden çıkamıyorsa yapılacak en iyi şey, daha bilgili bir akrabaya danışmaktır. Böylece çocuk anne otoritesinden kurtulmuş olur ve giyimde şahsiyetini daha çabuk bulur. Çünkü çocuklar bu mevzularda itimat ettikleri yabancıların sözüne annelerininkinden daha çabuk inanırlar. Bu mevzuda da, her mevzuda olduğu gibi yapılacak şey çocuğa emretmek ve model empoze etmek değil ona bilgi vermek ve yardımcı olmaktır.

Ancak bu şartlar altındadır ki bir genç kız daima düşmesi mümkün olan acaip kılıktan kurtulabilir ve bilgili ellerde kendisine yakışan giyim kuşama kavuşur. Yoksa çocukluktan yeni kurtulmuş bir genç kız giyim kuşamı hususunda tamamen kendi bildiğine bırakılırsa ortaya bir züppeden başka şey çıkmaz.

Güzel Kadın

Jale CANDAN

Güzel yaratılmış olmak, muhakkak ki, Allahın bir lütfudur. Erkek de, güzel olmak ister. Yeni yetişen bir delikanlının aynada merakla kendisini tetkik ettiğini görürüz. Saçlarını şekle sokmak için başını sıkı sıkı bağlayıp dolaştığı, boyunu birkaç santim uzatmak için türlü jimnastiklere baş vurduğu, hattâ hiç sevmediği sütü bile bardak bardak içmeğe başladığı vakidir. Fakat öyle bir devir gelir ki erkek, çirkin de olsa, başka meziyetleriyle parlayabileceğini, hattâ güzelleşeceğini idrak eder; saadetini güzellikten çok başka şeylerle elde edeceğini bilir ve rahatlar. Halbuki kadın için güzellik âdeta hayati bir meseledir. Asırlardan beri kadın, hayatını ve istikbalini güzelliği ile garantilemeğe o kadar alışmıştır ki, bugün bile en muvaffak bir meslek kadını için dahi güzellik mühim bir şeydir. Ne var ki bugünkü güzellik telâkkisi çok değişmiştir. "Güzel kadın" artık yalnız "kalem kaşlı, sürme gözlü, ipek saçlı" olarak yaratılan kadın değildir. Güzellik bugün kadın için, eski ehemmiyetini muhafaza etmekle beraber, her kadının erişebileceği bir şey olmuştur. Eli yüzü düzgün olan ve makyajı, giyimi, hareketleri ve şahsiyeti ile kendisine bir tip vermesini bilen her kadın bugün güzeldir. Zaten kendisine bir tip veremiyen veya tipini meydana çıkarmasını beceremiyen kadın "kalem kaşlı" da olsa, "sürme gözlü" de olsa, bugünün güzelleri sınıfına giremiyecektir. İşte bunun için de harici manzaranın küçümsenemiyeceğini takdir eden her kadın, lükse ve ihtişama kaçmadan giyime ehemmiyet vermeğe, kendisine itina göstermeğe, kadın olduğunu daima hatırlamaya mecburdur. Yoksa hayatında telâfi edilemez boşluklar yaratması mümkündür. Harici manzarasını ihmal eden bir kadının binbir meziyetine rağmen hakettiği saadeti bulamaması, bulmuşken elden kaçırması çok defa görülmüştür.

★

Fakat bir "güzel kadın" tâbiri var ki, onu erkekler gayet kolaylıkla ve kadınları şaşırtacak yerlerde kullanıyorlar. Meselâ gazetelere bir göz atalım. Bu "güzel kadın" tabirine hemen hergün rastlarız. Ama bu "güzel kadın" ne tahmin edileceği gibi bir güzellik müsabakasında kazanmıştır, ne mankendir, ne hayatta herhangi bir başarısı, güzel giyimi, tavrı hareketi veya cemiyetteki faydalı çalışmaları ile temayüz etmiştir. Bu "Güzel kadın" ya herhangi bir kıskançlığa, cinayete kurban gitmiştir, ya da, ismi, karışık şekilde, her hangi bir maceraya karışmıştır. İşte bu kadın, çirkin de olsa, sanki bu hareketleriyle "güzel kadın" sıfatına artık hak kazanmıştır. Yalnız gazetelerde değil, çevremizde de bu hep böyledir. Erkekler normal ve mazbut aile hayatı yaşıyan birçok güzel kadınlara bu sıfatı verirken pek müşkülpesent davrandıkları halde, aksi halde pek cömert oluveriyorlar. İşin tuhafı bu aynı erkeklerin "moda" dan, "süs" ten, "kadın kaprisi", "kadın hafifliği" dedikleri şeylerden bol bol şikâyetçi olmalarıdır.. Galiba hakikat şudur ki erkekler, birçok mevzularda kendi karıları ile yabancı kadınlar hakkında hüküm verirken çok değişik ölçülere müracaat etmektedirler. "Güzel kadın" misali bunlardan bir tanesi ve muhakkak en ehemmiyetsizidir. Belki birçok kadınları şaşırtan da budur.

Bestekârlar

Komple Webern

İki dünya harbi arasındaki devrenin en mühim bestekârı olduğu günler geçtikçe ve sular durulmıya başladıkça daha iyi anlaşılan Anton Webern, 1957 yılının ortasında bulunduğumuz şu sıralarda, takdir görmiyen bir bestekâr sayılamazsa da, musiki endüstrisinin dikkatini çektiği ve değeriyle mütenasip "ticari" başarıya eriştiği gönül rahatlığiyle iddia edilemez. "Viyanalı üç büyükler" in uzun zaman en az tanınmışı olarak kalan Webern'in son yıllarda, öğretmeni Arnold Schönberg'in çok kere kuru akademiciliği ve - Schönberg'in en iyi eseri diye anılan - Alban Berg'in romantik gelenekciliği karşısında, 1918 yılından bu yana musikiye en mânalı yeniliği getirmiş tek bestekâr olduğu - geniş ölçüde taraftarlarının mücadeleciliği sayesinde - zihinlerde daha iyi yer etmiye başlamıştır. "Üçler" arasındaki ehemmiyet sırası şimdi Webern'in lehine değişmiye başlamışa benziyor. Gerçi Schönberg, modern Viyana okulunun kurucusu olarak gördüğü saygıyı muhafaza etmektedir; vücuda getirdiği sistem - oniki ton - henüz günün en revaçta cereyanıdır; fakat doğrudan doğruya bestekâr olarak Arnold Schönberg, çağımıza derin bir tesir bırakamamıştır. Öte yandan Alban Berg, bilhassa iç âlemi zengin bir bestekâr olarak, daima sevilecek ve tutulacaktır; musikisinin romantik karakteri böyle bir tahminde bulunmaya imkân vermektedir. Fakat, 1945 yılında ölen Anton Webern'in, yirminci asrın Debussy'den beri en tesirli bestekârı olduğu, onun musikisinin cazibesine kapılan ve aynı yolda yürümiye çalışan genç bestekârların sayısının gittikçe artmasından anlaşılmaktadır. Bu cazibede Webern'in eserlerinin kısalığının ve sadeliğinin rolü çok büyüktür. Schönberg'in "bir nefeste koskoca bir romanı anlatıyor" diye bahsettiği bu muhtasar, kolay görünüşlü, lüzumsuz tek bir notası bile olmıyan musiki, yirminci asır yaratıcısının ihtiyacını en iyi karşılayan bir davranışı aksettirmektedir.

Webern'in musikişinas çevreleri dışındaki muvaffakiyeti, bu bestekârın plâk üstünde gerektiği gibi temsil edilmemiş olması yüzünden, çok sınırlı kalmıştır. Birkaç ay öncesine kadar Webern'in eserlerini taşıyan ancak dört tane plâk vardı ve bunlardan ikisi de Dial firmasının iflâs etmesi yüzünden piyasadan çekilmiş, birer koleksiyon parçası haline gelmişti. Bu yüzden bu büyük besteci, uzun çalan plâklar kataloğunda ancak iki eseriyle temsil ediliyordu: Yaylı Kuartet için Beş Parça, bir de Keman ve Piyano için Dört Parça. Fakat geçenlerde Amerikan Columbia firması, plâk endüstrisi hayatında hadise yaratan bir teşebbüste bulundu ve Webern'in bütün eserlerini dört tane uzun çalan plâk üstünde yayınladı. Böylece, yıllardır, eserlerinin en uygun yayın vasıtasiyle duyurulması bakımından haksız bir ihmale uğramış Avusturyalı üstad birdenbire hiç bir bestekârın erişemediği bir mazhariyete kavuşuyor, yaptığı bütün çalışmalar - Bach'ın "Musiki Sunusu"ndan bir parça üzerine hazırladığı orkestra düzenlemesi dahil - plâğa alınmış ve yayınlanmış oluyordu.

Saniyeler konuşuyor

Webern, opus numarası taşıyan 31 eser yazmıştı. Bunların hepsi birden ancak üç buçuk saat kadar sürmektedir. Yani, Webern'in bütün bir ömür çalışması, meselâ Wagner'in tek bir operasından daha kısadır. En uzun bestesi, 1906 da yazdığı opus numarasız ilk eseri Piyano ve Yaylılar için Kuintet'tir: 11 dakika 38 saniye. En kısası ise 1910 yılında Rainer Maria Rilke'nin şiirleri üzerine yazdığı Op. 8 iki şarkıdır. İki şarkının birlikte süresi sadece 1 dakika 45 saniyedir.

Çok daha "ticari" ve popüler bestekârlara -Beethoven'lere, Çaykovski'lere- bile yakınlaşmayan talih kuşu, tesadüfler ve Columbia firmasının artist-repertuar müdürünün beklenmedik bir kararı sayesinde Webern'in musikisine konmuştur. 1954 yılında orkestra şefi Robert Craft, Schönberg'in Op. 29 Süit'i için bir plâk hazırlamış ve boş kalan yeri de Webern'in birkaç şarkısıyla doldurmayı düşünmüştü. Fakat firma müdüriyetinden bu plâğı baştan aşağı Schönberg'in musikisine tahsis etmek için emir gelince Craft, hazırlanmış olan Webern şarkılarına bu bestekârın birkaç eserini daha ekleyip tek bir Webern plâğı yapmayı düşündü. Plâk Hollywood'da hazırlandı ve prova kopyası New York'a müdür David Oppenheim'a yollandı. Oppenheim plâğı dinledi ve şu şaşırtıcı karara vardı: "Plâk bu şekilde alâka çekici değil; bunu başlangıç noktası olarak alalım ve Webern ne yazdıysa çalalım, kaydedelim ve yayınlıyalım".

Bunu söylemek kolay, fakat yapmak çok güçtü Webern'in kısacık bestelerini çalmak uzun ve yorucu çalışmalara ihtiyaç gösteriyordu. Fakat, Columbia'nın müdürü böyle bir karar vermişken Robert Craft gibi idealist bir musikişinas ne yapıp yapar, fırsatı kaçırmazdı. Hollywood-da çalışmalara başlandı. Webern'in musikisini çok seven ve yakından tanıyan İgor Stravinski, provalara nezaret ediyordu. Bu ara Webern'ın belki en güç eseri olan Op. 18 Soprano, Gitar ve Klarnet için üç şarkı icrası sadece 3 dakika 19 saniye sürdüğü halde, prova ve stüdyo çalışması olarak ancak 50 saat süren bir gayret sonunda plâğa alınabildi.

Anton Webern

Bir devir açılıyor

Tahkir ve takdir

Webern'in musikisi, ikinci dünya harbi sonuna kadar, gerek Amerikada ve gerek Avrupada takdirden çok tahkir görmüştü. Amerikada Lawrence Gilman gibi bir münekkit, bu musikiyi diş ağrısıyla kıyas ediyor, Samuel Chotzinoff ise hayvanat bahçesi sakinlerinin horultusuna benzetiyordu. Nazi hakimiyeti altındaki memleketlerde -ve bu ara bestekârın anavatanı Avusturyada- Webern'in musikisi kesin olarak yasak edilmişti. 1943 yılında İsviçrede Hermann Scherchen idaresinde çalınan Orkestra Varyasyonları hariç, Webern, ömrünün son on yılında, hiçbir eserinin halk huzurunda çalındığına şahit olmamıştı. Fakat hakaret ve alâkasızlık Webern'in cesaretini kırmadı. Dünyaya aldırmadan çalışmalarına devam etti.

Harpten sonra Webern'in şöhreti ilk olarak Fransada yükselmiye başladı. Boulez, Messiaen, Leibowitz gibi öncü musikişinaslar Webern dâvasını bütün Avrupaya yaydılar. Bugün, bestekârın ölümünden 12 yıl sonra, Webern'in musikisi artık kaderinin dönüm noktasına varmıştır. Geleceğin tarihçileri herhalde, musiki sanatında yirminci asrın ikinci yarısının başlangıcını "Webern çağı" diye isimlendireceklerdir.

F E N

Atom

Temiz bombalar

Hidrojen bombaları bahsinde son günlerin başlıca dedikodusu "temiz bombalar" meselesidir. Daha önceleri de zaman zaman müphem bir şekilde sözü edilen bu bombalar, evvelki hafta ciddî bir ihtimal olarak resmen ortaya çıktılar. "Temiz bomba" sözü bir bakıma oldukça gülünç geliyor. Sanki bombaların temizi, kirlisi olurmuş ve sanki en temiz bomba hiç kimseye zarar vermiyen, yani patlamıyan bir bomba değilmiş gibi... Ama buradaki temizlikten kastedilen şey sadece bombanın doğurduğu radyoaktifliğin nisbeten az olması meselesidir. Patlamadan sonra ortaya çıkan radyoaktiflik ne kadar fazla ise bomba da o kadar "kirli" sayılıyor.

Bu tabir bilhassa hidrojen bombaları için kullanılıyor. Çünkü böyle bir bombanın atıldığı yerde meydana gelen radyoaktif bulut, zamanla bütün dünyayı dolaşmakta ve böylece bombayı atan tarafta da bazı zararlara sebep olabilmektedir. Yani kirli bir hidrojen bombası kullananın da eline bulaşmakta ve hattâ hiç muharebeye karışmayan tarafsızlara da zararı dokunabilmektedir. Atılan bombaların sayısı birkaçı geçmedikçe bu zararlar ihmal edilebilecek kadar küçük kalır. Nitekim hidrojen bombası denemelerinin sayısı, yetkililerin ifadesine göre, esaslı bir tehlike doğuracak kadar artmamıştır. Fakat yarın bir üçüncü dünya harbi patlak verir de taraflar bütün hidrojen bombası stoklarını sarfetmeye girişirlerse, dünyayı kaplıyacak radyoaktiflik, galip, mağlûp ve tarafsız dinlemeden bütün milletler için bir felâket doğuracaktır. Bütün ilim adamları bu tehlikenin gerçek olduğunu kabul etmekte birleşiyorlar. Bu sebeple kirli hidrojen bombaları çok sayıda kullanılamazlar ve dolayısiyle uzun sürecek bir dünya harbi için faydaları sınırlıdır. İşte hidrojen bombalarının bu mahzurunu ortadan kaldırmak, yani tahrip gücüne dokunmadan radyoaktifliklerini azaltmak için büyük devletlerde hiç olmazsa 1954 ten beri çalışmalar yapılıyordu. Şimdi Amerikadan bu çalışmaların müsbet yolda olduğunu gösteren ilk resmi haber gelmiştir.

Strauss ile Teller, Lawrence ve Mills Beyaz Sarayda

Temiz bombacılar

Bilginlerin müjdesi!

Hidrojen bombaları üzerinde çalıştıkları bilinen başlıca Amerikan ilim adamlarından üçü evvelki hafta Beyaz Sarayda Başkan Eisenhower'e temiz bombalar probleminin bugünkü durumunu anlatmışlardır. Bu bilginler, hidrojen bombasının babası diye tanınan Edward Teller, California'da hidrojen bombası ile ilgili araştırmaların yapıldığı başlıca yer olan Livermore laboratuarının müdürü ve ilk siklotronun mucidi Ernest Lawrence ve Livermore laboratuarının teorik kısmı şefi Mark Mills'dir. Teller ve arkadaşlarının Eisenhower'e söylediklerine göre, lâboratuarlarında yaptıkları bazı yeni deneyler, tahrip gücü aynı olmakla beraber radyoaktifliği ilk hidrojen bombalarındaki radyoaktifliğin ancak yüzde 4 ü kadar olan bir hidrojen bombası yapmanın mümkün olduğunu göstermiştir. Gerek laboratuar çalışmalarına ve gerekse bomba denemelerine devam etmek şartiyle pek yakın bir zamanda - meselâ dört, beş sene içinde - hiç radyoaktifliği olmayan "tertemiz" bir hidrojen bombası yapılabilecektir.

Atom bilginlerinin bu açıklaması, hidrojen bombası denemelerinin durdurulması hakkında bütün dünyada şiddetli bir tartışma hüküm sürerken yapıldığı için bazılarınca şüpheli karşılanmıştır. Denemelere devam etmek isteyen Amerikan Atom Enerjisi Komisyonunun bu bahane ile dünya ilim efkârı önünde durumunu kuvvetlendirmeye çalıştığı ileri sürülmüştür. Ancak Eisenhower'le konuşan ilim adamlarının bu sahadaki büyük otoriteleri ve ilmî ciddiyetleri, yaptıkları açıklamanın bir gerçeğin ifadesi olduğuna inanmamızı gerektiriyor. Şüphesiz bu açıklama Amerikan Atom Enerjisi Komisyonunun politikasına büyük bir destek de olmuştur. Hidrojen bombası denemelerine yapılan bütün itirazlar bu denemelerin havadaki ve yerdeki radyoaktifliği arttırdığı ve böyle giderse bu radyoaktifliğin herkes için tehlikeli miktarlara yükseleceği noktasında toplanıyordu. Şimdi Amerikalılar diyecekler ki: "bize dört beş sene daha izin veriniz, bir kaç deneme daha yapalım; bu denemelerle dünyadaki radyoaktiflik tehlikeli dozlara gene yaklaşmıyacak, fakat bu süre sonunda artık bombaların radyoaktifliğinden tamamen kurtulmuş olacağız". Bu iddiayı makul bir itirazla karşılamak pek kolay görünmüyor.

Nasıl olabilir?

Siyasî ve stratejik akisleri ne olursa olsun bu yeni durum, bomba teknolojisi ve genel olarak atom enerjisinin istihsali bakımından büyük bir ilerlemenin çok yakın olduğuna işaret etmektedir. Gelişmenin ehemmiyetini daha iyi anlıyabilmek için hidrojen bombalarının mekanizmasını hatırlamak gerektir. Aşağı yukarı beş seneden beri Amerikalıların, Rusların ve İngilizlerin patlattıkları hidrojen bombalarının hepsi, esas itibariyle üç kademeli bölünme - birleşme - bölünme (fisyon - füzyon - fisyon) bombalarıdır. İlk kademe esas bombayı ateşlemek için kullanılan büyükçe bir atom bombasından ibarettir. Bu, meselâ plütonyum ihtiva edebilir. Plütonyum çekirdeklerinin zincirleme bölünmesiyle çıkan enerji bütün kitleyi milyonlarca derece sıcaklığa yükseltince, ikinci kademe olarak, bombada bulunan hafif çekirdekler - bilhassa lityum - döteryum karışımı - arasında birleşme reaksiyonları başlar. Bu reaksiyonlar hem bombaya enerji verirler, hem de yüksek enerjili -hızlı- nötronlar doğururlar. Bombada bol miktarda bulunan uranyum-238 çekirdeklerine bu hızlı nötronların çarpmasıyla bombanın üçüncü ve en mühim kademesi faaliyete geçer. Bu kademede U- 238 çekirdeklerinin hızlı nötronlar tesirinde bölünmesiyle büyük ölçüde enerji açığa çıkar. Meselâ 20 megaton - 20 milyon ton - adi infilâk maddesine muadil bir hidrojen bombasının bu enerjisi üç kademeye şöyle dağılmış olabilir:

Birinci kademedeki plütonyum patlamasıyla yarım megaton, ikinci kademedeki birleşme reaksiyonlarıyla 2 megaton ve üçüncü kademede U-238 in bölünmesiyle 17,5 megatonluk enerji açığa çıkabilir. Görülüyor ki bir standart hidrojen bombasının enerjisinin hemen yüzde doksanı U-238 in bölünmesinden elde edilmektedir. Diğer taraftan atom ve hidrojen bombalarının radyoaktifliğini doğurar da plütonyum U- 235 veya U- 238 çekirdeklerinin bölünmesidir. Yalnız ikinci kademedeki hafif çekirdekler arasındaki reaksiyonlar ehemmiyetli bir radyoaktiflik doğurmaz. Bu reaksiyonlarda çıkan nötronların havadaki veya yerdeki maddelere çarpmasiyle doğan radyoaktiflik, hidrojen bombasının toplam radyoaktifliğinin yüzde bir kaçından ibarettir.

Bu bilgi yardımıyla Amerikan ilim adamlarının açıklamaları şöyle yorumlanabilir: Demek ki artık bir hidrojen bombasında üçüncü kademe olarak U- 238 yerine gene hafif çekirdekler kullanmak mümkün olacaktır. Bu takdirde de bombanın bütün radyoaktifliği ilk ateşlemede kullanılan atom bombasının radyoaktifliğinden ibaret kalacaktır. Tahrip gücü ise bu atom bombasınınkinden yüzlerce defa büyüktür. Böyle bir hidrojen bombası oldukça temiz sayılabilir. Ayrıca dört, beş sene sonunda tertemiz bir hidrojen bombası yapılabileceğinden de bahsedilmiştir. Bu, ancak ateşleme vasıtası olarak atom bombası yerine, radyoaktiflik doğurmayan bambaşka bir metot kullanılırsa mümkün olabilir. Böyle bir bomba, baştan sona kadar birleşme -fizyon- reaksiyonları ile çalışacağı için kontrol edilen termo - nükleer reaksiyonlarla enerji istihsali yolunda mühim bir adım teşkil edecektir.

K İ T A P L A R

7 NCİ GÜN

(Orhan Hançerlioğlunun romanı, Varlık Yayınları Cep Kitapları Serisi 168, Ekin Basımevi, İstanbul - 1957, 80 sayfa, 100 kuruş).

«Ve Ömer, Müsteşarın suratını üç yumrukla darmadağın etti". Şayet Tevrat'ın Tekvin bölümünün ilk sayfalarından alınmış beş altı satırlık bir sözü nazarı dikkate almazsanız Orhan Hançerlioğlunun yedinci romanına bu cümle ile girersiniz. Orhan Hançerlioğlu, edebiyat dünyamızda son yıllarda birbirinden alâka çekici romanlar yayınlıyarak şöhret kazanan bir romancı. Pek yüklü bir memuriyet hayatı içinde kendisine ikinci bir iş olarak edebiyatı seçen Hançerlioğlu daha zıyade küçük boyda, azami 100-150 sayfalık eserler veriyor. Ama bu dar hacimli eserler edebiyatımızda yenilikler yaratabilecek, okuyucunun önüne yeni ufuklar açabilecek çapta ve değerde kitaplar oluyor. Bir de hikâye kitabı yayınladığını gözönünde bulundurursak, Hançerlioğlu için de "velût" bir yazar demek mümkündür. Bugüne kadar, hepsi Varlık yayınları arasında çıkan yedi roman ve bir hikâye kitabında müşterek bir vasıf göze çarpıyor: Hançerlioğlu bir mevzu üzerinde derinlemesine durmaktan hoşlanmıyor. Daldan dala atlıyor. Çabuk tesir altında kalıyor. Dünya edebiyatını hele modern yazarları iyi biliyor. Hemen her eserinde bir yabancı yazarın havasını aksettirmekten zevk alıyor. Ama, körüköriine de bir taklitçi değil. Tesiri altında kaldığı yazarın yalnızca teknik ve havasını almakla yetiniyor. Bu teknik ve havayı tamamen yerli ve kendine has bir anlatış hususiyeti ile yeni baştan işliyor. Gerek elimizdeki son kitabı olan "7 nci Gün" de, gerek diğer romanlarında senaryo havası seziliyor. Plândan plâna, mevzudan mevzua atlıyor. Ama eserde görünmez bir zincire benziyen bütünlüğü hiç kaybetmiyor. Okuyucu hafızası, daima uyanık kalıyor. Yahut uyanık kalmağa zorlanıyor, roman kahramanlarının her hareketi rahatça ve birbirine karıştırılmadan takip edilebiliyor. Tabii eserlerin umumiyetle kısa oluşu da, bu uyanıklıkta mühim bir rol oynuyor. Hançerlioğlunun eserlerini çekici ve sevimli kılan yönlerden biri de, şüphe yok ki, Türkçenin çok ustaca, şairaneliğe ve züppeliğe düşmeden kullanılmasıdır. Hançerlioğlunun romanlarını okurken roman içinde lüzumsuz bir tek satıra, bir tek tasvire veya lâf ebeliğine rastlamak mümkün değil. Her cümle ince ince ölçülüp biçilmiş.

"7 nci Gün", yedi günlük bir hayatın hikâyesi. 80 sayfalık kitap yedi bölüme ayrılmış. Her bölümde bir günün hikâyesi var. Her günün başında da Tevrattan alınmış bir paragraf. Bu paragraflar, Tevrata göre, dünyanın oluşu ve insanların meydana gelişinin hikâyesini anlatıyor. Hançerlioğlu Tevratın Tekvin bölümündeki bu hikâyeyi, kendine göre ve günümüzün şartlarına getirerek yeni baştan kaleme almış. "Ve Ömer, Müsteşarın suratını üç yumrukla darmadağın etti" cümlesiyle başlayan roman, 24 yıl bir saat intizamı ile çalışıp umum müdürlüğe kadar yükselen 43 yaşında, genç bir memurun günün birinde bir saat yelkovanından farksız hayatına isyanının hikâyesidir. Ömer, orta halli bir ailenin çocuğu olarak büyümüştür. Okul sıralarında türlü maceralar geçirmiş, bir ara kız liselerinden birinde okuyan Gönül adında bir kıza âşık olmuş, yıllarca onunla evlenmeyi hayal etmiştir. Ama üniversiteyi bitirip de yedek subay olarak Anadoluya gittiğinde kıtasında albay olan

Orhan Hançerlioğlu
Daldan dala

kumandanın kızı ile evlenmiştir. Terhisinden sonra da o sıralarda General olan kayınbabasının yardımiyle bakanlıklardan birine şube müdürü olarak girmiş ve Ankaraya yerleşerek İstanbulu tamamen unutmuştur. Ömer çalışkan, yumuşak huylu bir memur olarak kendi kadrosunda kısa zamanda yükselir, umum müdür olur. Aile hayatında daima dürüst bir baba, çalışma hayatında iyi bir âmir olarak isim yapar. Ama 24 yıl süren ve her gün dakikası dakikasına birbirine benzeyen hayat, onun içinde bitmek tükenmek bilmeyen bir sıkıntılar zinciri doğurmuştur. Her gün sabah yedibuçukta yataktan kalkmak, yıkanmak, traş olmak, çocukları ile kahvaltı etmek, sonra bilinen yollardan, bilinen dairesine gitmek, koridorlardan geçerken ayağa kalkan odacıları, küçük memurları

selâmlamak, mutad evrakı imzalamak, artık her köşesini ezberlediği odasında oturup karşıki duvarları seyretmek ona müthiş bir azap gibi gelmeğe başlamıştır. Küçük memurların tabasbusu, büyüklerin belirli bir çerçeve dışında konuşacak bir lâf bulamamaları, evdeki bitmez tükenmez yeknesak hayat, her şeye rağmen genç ve zinde kalmış Ömer üzerinde dayanılmaz bir tesir uyandırmaktadır. Gene bir sabah makamına gittiğinde Müsteşarın kendisini çağırdığını söylerler. Kalkar gider. Müsteşar bakanlığa yeni gelmiş, aksi bir adamdır. Aralarında bir iş hususunda önce hafiften bir münakaşa çıkar. Müsteşar bir aralık işi tahkire kadar götürünce Ömer dayanamaz ve müsteşarın çenesi budur deyip atar yumruğu. Sonra, hiç bir şey olmamış gibi odasına döner ve masasının gözlerindeki eşyalarını toplar, çıkar gider. Hayattan öylesine bezmiştir ki intihar etmekten başka bir şey düşünmemektedir. Daireden kendisini öldürmek kararı ile çıkar. Ama bu işi nasıl ve nerede yapacağını bilmemektedir. Bir otomobile atlar ve hava alanına gider. İstanbula giden ilk uçak için bir bilet alır. Üzerinde müthiş bir yorgunluk vardır. İstanbula indiğinde Sirkecinin en külüstür otellerinden birine gider ve bir oda tutar. Sanki beyni karıncalanmıştır. Soyunmayı bile düşünmeden kendisini yatağın üzerine atar, öylece uyur kalır.

İkinci günü otelde tek başına düşünceler içinde geçirir. İkide bir cebindeki tabancayı çıkarmakta ve namluyu alnına dayamaktadır. Ama böylesine bir ölüm, ona öyle kolay gelmektedir ki, bu türlü karar verip tetiği çekemez. Derken aklına cebindeki banka cüzdanı gelir. Memuriyetin en üst kademelerine çıktığı halde bütün tasarrufu topu topu 760 liradır. Kendi kendine şu parayı da şöyle gönlümce yiyeyim de ondan sonra öleyim der. Ama parayı almak için üçüncü günün sabahında gittiği bankada karşılaştığı eski sevgilisi Gönül, ona her şeyi unutturur. Bir defa daha kararsız bir duruma düşmüştür. Gönül ona yüz vermemiştir ve üstelik Ömerin üstü başı perişandır. Gönülle bir defa konuşmadan hiç bir şey yapmak istemez. Kalkar Gönülle telefon eder. Gönül yüzüne telefonu kapar. Dördüncü günün akşamı Tepebaşında bir oda kiralar. Orada intihar edecektir. Pansiyonu işleten kadın Ömerin durumundan şüphelenir ve onun muhakkak intiharının önüne geçer. Ömer kadının eline bir pusula yazıp Gönüle gönderir. Bu pusulada seni görmeden ölmek istemiyorum demektedir. Zaten bu arada da Ankarada bir Umum Müdürün birden bire kayıplara karıştığını gazeteler yazmıştır. Ömer kendisine ait haberi hayretle okur. Derken ertesi günü Gönül gelir. Ama Ömerin ona anlatacağı hiç bir şey yoktur. Gönülün evlenmediğini öğrenir. Eski sevgilisi ona pek yüz vermek, ama kırmaz da. Annesiyle beraber, oturduğu evlerine davet eder. Altıncı gün Ömer binbir heyecan içinde Gönüllere gider. Ev Fatih civarındadır ve burası Ömerin bütün çocukluğunun geçtiği yerdir. Bütün gün sokaklarda çocukluğunun hatıraları içinde yaşayan Ömer gece Gönüllerde misafir kalır. Gönülün annesi ona ertesi gün komşularında bir oda bulur. Ömerin babası da vaktiyle Ömer gibi amirlerine kızmış ve Fatihte bir arzuhalci dükkânı açarak hayatını kazanmış, sultana kul olmamıştır. Ömer babasının çalışma tarzına özenir. Tutar oralarda bir boş dükkân bulup bir daktilo makinesi, bir masa, bir iki sandalye uydurur, işi arzuhalciliğe döker. Tevratın Tekvin bölümünde Tanrının dünyayı yaratması anlatıldıktan sonra deniyor ki: "Ve gökler ve yer ve onların bütün orduları böylece tamamlanmış oldu. Ve Allah yaptığı işi yedinci günde bitirdi. Ve Allah yedinci günü mübarek kıldı ve o gün dinlenmeye çekildi." Umum Müdürlük makamını bırakan Ömer de, yedi gün süren bir fırtınadan ve didinmeden sonra başını rahatça dinliyebileceği, kimseye kul olmıyacağı bir iş sahibi olmuş, ilk sevgilisi Gönüle kavuşmuş, rahat ve sakin, dükkânının kepenklerini erkenden indirmiş dinlenmeğe çekilmiştir.

Aslı aranırsa, bu mevzu içinde akla ve mantığa aykırı, hayata uymayan pek çok şey bulmak mümkündür. Orhan Hançerlioğlu, romanını yazarken kendisini Ömerin hâkimiyetine öylesine kaptırmıştır ki pek çok yerde hayattan uzaklaşıyor ve bir hayal denizinde yüzüyor. İnsan kitabı bitirdiğinde birden bire kesiliveren bir film sahnesi karşısında kalmış gibi oluyor. Ve ancak roman bittikten sonradır ki okuyucu baştan beri sürüklenip gittiği mevzuun hayattan ne kadar uzak olduğunu görüyor ve dilinde bir burukluk kalıyor. Doğrusu hayat, Hançerlioğlunun anlattığı kadar kolay kurtulunuveren bir çark değil. Nüfus kâğıtsız, hüviyetsiz, geride bir karı ve iki çocuk, büyükçe bir makam bırakarak yeni baştan isimsiz, gürültüsüz bir hayata başlamak imkânsız. Nedense romancı bu noktaları üstü kapalı geçmeyi ve romanını Amerikan filmlerinde olduğu gibi bir "heppy end" ile bitirmeyi tercih etmiş. Bu da "7 nci Gün" ün zayıf tarafını teşkil ediyor. Roman okunurken devam edegelen sürükleyicilik vasfı, roman bitirildiği zaman bir sabun köpüğü gibi sönüveriyor ve okuyucu ister istemez vakanın gerçek olup olamıyacağı üzerinde duruyor. Umulur ki Hançerlioğlu bundan sonra daha hacimli eserler yazar ve sürükleyicilik vasfının yanında inandırıcılık vasfı da kuvvetli dört başı mamur romanlar verir.

Doktorlar

Bir iyi insanın sonu

Ankaranın en usta operatörü bu haftanın ortasında bir sabah, Tıp Fakültesi I. Cerrahi Kliniğinin ameliyathanesinde elini kalbine götürdü ve:

"— Ben iyi değilim, çocuklar" dedi.

Ankaranın en usta profesörü orta yaşın ve orta boyun biraz üstündeydi. Sarışındı. Mavi gözleri zekâ ve iyilikle doluydu. "Çocuklar" dediği, etrafını saran asistanlarıydı. O, devam etti:

"— Yapamıyacağım galiba".

Ameliyat masası üzerinde bir hasta yatıyordu. Mide kanseriydi. Narkozu verilmiş, karnı açılmış, midesi çıkarılmış, Ankaranın en usta operatörü çalışmaya başlamıştı. İşin başında duyulan sadece bir ameliyathanenin mutad lafları olan "pens ver", "tampon yap" gibi sözler olmuştu. Hoca sonra fenalaşmıştı.

Çocuklar süratle bir iskemle getirip hocalarını oturttular. Ankaranın en usta operatörü sanki kalbine bir bıçak yemiş gibi olmuştu. Kısa bir an dinlendi. "Geçti" diyerek ayağa kalktı ve bisturiyi eline aldı. Fakat hareketlerinin gayrı şuuri olduğu ve çok ıstırap çektiği belli oluyordu. Yanındakilere:

"— Orhanı çağırın" dedi.

Orhan, doçenti Orhan Bumindi. Bir asistan süratle dışarı çıktı. Hoca, hastasını bırakmak istemiyordu. Fakat kuvvetinin tükendiği de aşikârdı. Genç talebeleri kendisini oracıkta duran tekerlekli divana uzattılar. Ankaranın en iyi operatörü soğuk ter döküyordu. Şekeri olduğundan evvelâ onunla alâkalı bir şok zannedilmiş, asistanları şeker istemişlerdi. Ama o, şekere ihtiyacı olmadığını söyledi. Teşhisini süratle koydu: Enfaktüs, dedi. Bu sırada doçenti yerini almıştı. Hocayı, ellerinden ameliyat eldivenlerini çıkararak, arabayla odasına naklettiler ve koltuğuna yatırdılar. Haber derhal duyulmuştu. Fakültenin bütün profesörleri bilhassa dahiliyeciler koşup geldiler. Onlar da teşhisi tasdik ettiler: Enfaktüs. Üstelik arka cidardaydı ve arka cidarda enfaktüs affetmiyordu. Hasta bir ara iyileşir gibi oldu. "Üzerimden buz gibi ter boşandı" dedi. Sonra etrafında asistanlarını görünce "hemen hastanın başına dönün, burada ne işiniz var" diye çıkıştı. Aklı, ameliyat masasındaki kanserlideydi. Birden dişleri sıkıştı. Yeni bir "convulsion" gelmişti. Çocuğunu istedi.

Kısa bir müddet sonra Ankaranın en iyi operatörü, Prof Dr. Kâmil Sokullu saat tam 11,10 da, bütün etrafını çevirenlerin gözyaşları arasında hayata gözlerini yumuyordu.

Prof. Kâmil Sokullu

Duran iyi kalp

Ecel gelince

Her şey o sabah bir kaza ile başlamıştı. Prof. Dr. Kâmil Sokullu saat dokuzda otomobiliyle Fakülteye gelirken Fakülte arabalarından biriyle hafif çarpışmıştı. Doktor da, öteki arabanın şoförü de otomobillerinden inmişler ve birbirlerine girmişlerdi. Ağız kavgası süratle tokada inkılâp etmiş, bu arada şoför bir kafa vurmuştu. Kafayı göğsüne yiyen Kâmil sokullu düşmüştü. Bu sırada etraftan gelenler hadiseyi yatıştırmışlardı. Profesör kliniğine asabı müthiş gerilmiş olarak girmişti. Söyleniyor, söyleniyor, boş bulunduğuna yanıyordu. Buna rağmen biraz dinlenmiş ve dokuz buçukta ameliyat masasının başındaki yerini almıştı. Hattâ asistanlarına, lâtife yollu, kendisini sinirlendirmemelerini, zira kızacak hali olmadığını söylemişti. Sonra, ameliyata başlamıştı.

Öğle vakti, Hocanın hayata gözlerini kapamış olduğu duyulduğunda bütün Fakülteyi, daha sonra bütün şehri derin bir hüzün kapladı. Bilhassa I. Cerrahi Kliniği ölü evinden farksızdı. Doktorundan hastasına, hemşiresinden hademesine istisnasız herkesin gözleri yaşlıydı. Bu, sebepsiz değildi. Zira dünyada pek az kimse Prof. Sokullunun sevildiği kadar sevilmenin sırrına ermişti. Genç asistanları, kendilerini ameliyathanede, hem de hastanın başucunda döven, zamanında söven, ama her zaman hakiki babaları kadar şefkat gösteren, onlara bütün bildiğini öğreten, kendilerini hayata en mükemmel şekilde hazırlamaya çalışan hocalarına yürekten ağlıyorlardı. Konuşulan sadece Dr. Sokulluydu; âdeta Hoca hâlâ aralarındaydı. Zaten ecel öylesine âni gelmişti ki hiç kimse Dr. Sokullunun bir daha klinikten içeri giremiyeceğine, ameliyathanede kızıp bağıramıyacağına, o çok mahir elleriyle hastalarına şifa dağıtamıyacağına inanmıyor, inanmak istemiyordu. Sanki bir kapı birden açılacak ve Profesör, o melek gibi yüzüyle, gülümsiyerek belirecekti.

Şehirdeki dostları da daha az üzgün değildiler. Dr. Kâmil Sokullu sadece Ankaranın en iyi operatörü değildi; aynı zamanda Ankaranın en iyi insanlarından biriydi. Nitekim, son dakikalarında, kendisine kafayla vuran şoförü affettiğini bildirmekten geri kalmamıştı.

Geniş muhiti vardı ve bu muhit o, yüzünden hakikaten iyilik okunan doktoru bağrına basmıştı. Onu kaybetmiş olmanın acısının büyük olması son derece tabiiydi. Zevcesi Bülent Sokullu çocuklariyle beraber İngilterede bulunduğundan doktorun onları bağrına basamadan hayata gözlerini yummuş olması hadisenin büsbütün acı tarafıydı.

30 senelik insan kurtarıcısı

Dr. Kâmil Sokullu tam 30 seneden beri insanları biraz daha fazla yaşatmağa, ıstıraplarını dindirmeğe çalışıyordu. 53 yaşındaydı. Mesleğinin en yüksek mevkiine erişmiş ve artık rahat günler gelmişti. İsmi Türkiyenin her tarafında büyük bir cerrah olarak biliniyordu.

Dr. Kâmil Sokullu İstanbul Haydarpaşa Askeri Tıbbiyesinden 1923 yılında mezun olmuştu. Bir müddet kıtada askeri tabip olarak çalışmış, sonra Gülhane Askeri Tıp Akademisi birinci cerrahi müdürü olan M. Kemal Ökenin asistanı olarak çalışmış ve kısa bir zamanda baş asistanlığa terfi etmişti. Bir ara İzmir Askeri hastahanesinde de operatör olarak çalışan Sokullu, oradan Gülhaneye Cerrahi Profesör muavinliğine getirilmiş, daha sonra Almanyaya giderek iki yıl kalmıştır. Yurda döndüğünde M. Kemalin kürsüden ayrılması üzerine bu kürsüye profesör olarak tayin edilmiş, Ankara Tıp Fakültesinin kurulması üzerine de bu Fakültenin profesörler kadrosuna geçmişti. Bilhassa barsak ve mide ameliyatlarında büyük bir başarı gösteren Prof. Sokullu rektum kanserleri hakkındaki çalışmaları ile şöhret yapmıştı.

Allah gani gani rahmet eylesin.

Filmcilik

Akıntının dışında kalanlar

Mevsim bittiği zaman hemen hemen bütün sinema yazarları, Türk filmlerinde melodrama düşkünlüğün kaçınılması güç bir illet haline geldiğini belirtmişlerdi. Görecekleri filmleri daha dikkatle seçen seyircilerin, Türk filmi gösteren sinemalara gittikçe daha az uğramalarının en büyük sebebi de zaten buydu.

Maamafih piyasada boş film bulunsaydı, çalışmalar da normal şeklinde devam etseydi geçen mevsim, malûm melodram akıntısının dışında kalan bir iki film seyretmek mümkün olacaktı. Bunlar arasında bilhassa Atıf Yılmazın "Gelinin Muradı" birçok kişiyi memnun edebilecek bazı hususiyetlere sahipti. Ayrıca Ziya Metin'in "Namus Düşmanı" bazı noktalardan dikkati çekiyordu. Bu ikisiyle birlikte birkaç tamamlanmış yerli film, kopya basamamak yüzünden gelecek mevsime kaldılar.

Köy komedisi

Gelinin Muradı", Kemal Bilbaşar'ın iki hikâyesinden meydana getirilmişti. Atıf Yılmazın senaryo haline getirdiği "Pembe Kurt" ve "Üç Buutlu Hikâye" yi senaryo şeklinde gören yazar, tertibi beğenmis ve ufak tefek "rötuş" larla bu senaryoyu bir roman yapmıştı. Şimdi Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilen "Yanlış Zifaf" adlı roman, böylece filmden meydana getirilen ilk edebî eser oluyordu. Hikâyeden senaryoya; senaryodan romana yapılan bu aktarmalar "Gelinin Muradı" nın hoşa giden bir mevzuu olduğunu ortaya koymaktaydı.

Filmin mevzuu şöyle hülâsa edilebilirdi: Murat, İstanbulda tıb tahsili yaptıktan sonra kasabasına döner. Kasabanın bütün kızları bu genç ve yakışıklı doktorun peşine düşerler. Aralarında ağalardan birinin kızı Menekşe de bulunmaktadır. Menekşeye de başka bir ağa oğlunun göz koyması, klâsik üçlü düğümlemeyi meydana getirir. Sıradan bir melodramda bu düğüm zorla nikânlar, kız kaçırmalar, kan dâvaları ve birbiri üstüne yığılan tüyler ürpertici hâdiselerle çözülürdü. "Gelinin Muradı" nda tabanca ve bıçaklar yerine traktörler çarpışıyor. Engeller zor yoluyla değil kurnazlıklarla altediliyor. Film, ortaya mesele koymuyor; buna karşılık belli bir çevrenin davranışlarını gerçek temayüllerinden pek uzaklaşmadan karikatürleştiriyor. Film piyasasında Esat Mahmut, Kerime Nadir, Etem İzzet ve Oğuz Özdeş gibi sıra romanlarının eserlerini sinemaya adapte etmekle tanınan Atıf Yılmaz, "Gelinin Muradı" ile şüphesiz şimdiye kadar en başarılı filmini yapmış oluyor. Melodramdan komediye geçiş, kasvetten bunalan seyirciler için de faydalı bir değişiklik teşkil ediyor.

"Gelinin Muradı" nın belli başlı değerleri ve kusurları şu şekilde sıralanabilir: Filmin en alâka çekici yönü dış sahneleri. İsmi zikredilmiyen bir Anadolu kasabasında çekilen dış sahneler, kasaba ve civar halkının figürasyon olarak kullanılması iyi neticeler veriyor. Traktör yarışı, düğün kafilesinin kasabadan şehre doğru yola çıktığı sahneler, kalabalık figürasyonu ve cümbüşlü havasiyle canlılık kazanıyor. Şimdiye kadar pek az Türk filminde kalabalık sahneler bu derece doyurucu olmuştu. Halk şarkılarından meydana getirilen fon müziği "Beyaz Mendil" deki gibi kulağı tırmalamadığı gibi, birkaç yere lüzumsuz sokuluşu dışında genel gidişin tamamlayıcı unsuru olabiliyor. Turgut Örenin fotografları bilhassa dış sahnelerde iyi. Ayrıca Menekşe rolü ile beyaz perdede ilk defa görünen Pervin Parın fızığı ile canlandırdığı tipin iyice uyuştuğu da kaydedilmelidir.

Filmin göze batan kusurları arasında, lüzumsuz uzatılan bazı konuşmalar, doktorun Menekşeyi boğulmaktan kurtardığı sahne, Fikret Hakanın canlandırdığı, beceriksizlikle kahramanlık arasında bocalıyan tip, Ege kasabasiyle İstanbul arasında yapılan mekân cambazlığı, İstanbulda yapılan düğün eğlentisinin zorlamalığı sayılabilir.

Cesur bir çıkış

Gösterilmesi gelecek mevsime kalan filmlerden, Ziya Metinin "Namus Düşmanı", tanınmış romancı Yaşar Kemalin "Dükkâncı" adlı nikâyesi üzerine kurulmuştu. Ziya Metin, bu ilk filminde tipik bir Türk köyünün günlük yaşayışını, meselelerini ve insanlarının davranışlarını vermeğe çalışıyordu. Bu cüretkâr bir çıkıştı. Filmin ilk on dakikası, İstanbul civarında bir köyde çekilen dış sahneleri ve başarılı fon müziği ile şiirli olabiliyordu. Fakat daha sonra, tecrübesizlik Ziya Metinin iyi niyetlerini altediyordu. Filmin temeli, köyün belli başlı şahıslarının davranışları üzerine kurulmuştu. Ama bu davranışların gerisinde kaynıyan ve sonunda kabını patlatan bir dram gelişiyordu. Ziya Metin, köy bakkalının aracılığiyle sözlüsünü bırakıp bir ağaya kaçan köylü kızının, kızın arkada bıraktığı annesi ve sözlüsünün, rakibi bakkal tarafından taşlatılan seyyar satıcının, doğruluk ve adalet sevgisi kuvvetli başıboş, yarı-deli köylü çocuğunun dramlarını açık, seçik ve tesirli olarak işliyememişti. Filmin hareketi, davranışların gerisinde kaybolmuştu. "Namus Düşmanı", başarıya ulaşamamış olmasına rağmen köy filmleri bahsinde neo-realizmin tesirinde atılmış doğru bir adımdı.

"Namus Düşmanı"ndan bir sahne

Tecrübesizliğe yenilen iyi niyet

Ve ötekiler

Geçen mevsim gösterilemiyen filmlerden birinin başından öyle maceralar geçmişti ki belki de hiç gösterilemiyecekti. Orhon Arıburnunun rejisörlüğünü yaptığı bu film, prodüktörü Hasan Kazankayanın "Medy" adlı romanı üzerine kurulmuştu ve "Lejyon Dönüşü" adını taşıyordu.. İstiklâl Caddesinde reklâm vitrinlerine, kötü mevzulu fakat iyi ışıklandırılmış ve düzenlenmiş fotografları yerleştirilen bu film, beyazperde üzerine aksettirilebilmek imkânı bulunduğu takdirde, sinemamız "Hollywood Rüyası" ve "Kamelyalı Kadın" gibi eğlenceli fiyaskolardan

birini daha yaşıyacaktı. "Lejyon Dönüşü" kalabalık bir yıldız kadrosuna sahipti. Hazırlanışında oldukça masrafa girişildiği halde, karanlık bir istikbale namzetti. Sinemanın şahsî kapris ve kompleksleri hazmetmediğini sinema tarihinden ve nazariyelerinden biraz haberi olan herkes bilirdi. Bu bakımdan "Lejyon Dönüşü"-nün akibetini önceden görmek için mutlaka bir kâhin olmağa lüzum yoktu. Bir kere daha şahsî kapris yüzünden bunca emek ve masraf boşa gidecekti. Çünkü, "Aşk yüzünden lejyona giden, Araplarla çarpışan, sonra hafızasını kaybedip yeni aşk maceraları yaşıyan delikanlı" hikâyesinin Türk sinemasında yeri yoktu.

Buna benzer başka bir film de Faruk Kençin Esat Mahmut Karakurtun romanından meydana getirdiği "Çölde Bir İstanbul Kızı" idi. Başrolü bir önceki filmde olduğu gibi gene Belgin Doruk canlandırıyordu. Faruk Kençin filminin ne derece başarılı olacağını kestirmek için daha önce yapılan Esat Mahmut adaptasyonlarını ve Faruk Kençin öbür filmlerini şöyle bir hatıra getirmek yeterdi. Olağanüstü bir değişiklik olmıyacağı, farenin dağ doğurmıyacağı muhakkaktı.

Waterlo'dan Galataya

Filmciliğimiz öteden beri eli ayağı düzgün, yüzüne gözüne bakılır kadın yıldız kıtlığı içindeydi. Kabiliyetleri sınırlı olduğu halde sırf bu fizik özellikleriyle Belgin Doruk perdemizin en gözde yıldızlarından biri olmuştu. Suna Kanın nişanlısı olmakla şöhret kazanan Ahmet Üstel ilk rejisörlüğünü yaptığı "Ebediyen Seninim" adlı filmde eski güzellik kraliçelerimizden Sibel Göksel'i başrolde oynatıyordu.. Sibel Göksel geçen mevsim oynatılan "Gün Doğarken" de hiçbir varlık gösterememiş, çok silik kalmıştı. Türk filmciliği için istifadeli olup olmıyacağı "Ebediyen Seninim" de meydana çıkacaktı. "Waterlo Köprüsü" ne benziyen bir hikâye anlatan filmden bahsederken Ahmet Üstel, mevzuda bazı gerekli değişiklikler yaptığını, buna rağmen hikâyenin esas romantizmini kaybetmemek için eserinin adını "Galata Köprüsü" koymadığını söylüyordu.

Geçen mevsime lâyık filmlerden başka bir veremli ucuz roman da çeşitli maceralardan sonra gelecek mevsime kaldı. "Ölmüş Bir Kadının Evrakı Metrukesi" ni Metin Erksan yapmaya başlamıştı. Fakat genç rejisör, yürekler acısı hali adından belli olan bu filmi evirip çevirip bir şekle sokmaya çalışırken bunaldı, kurtuluşu askere gitmekte buldu. "Ölmüş Bir Kadının Evrakı Metrukesi" Semih Evin tarafından tamamlandı. Baş rollerini Sezer Sezin, Kenan Artun ve Altan Karındaşın oynadıkları bu film, adıyla gözyaşı bezlerini harekete getirecek kudretteydi. Gelecek mevsimin ağlama duvarlarının hazırlanması için hiçbir gayretten kaçınılmamıştı.

Bugünkü Basın Kanununa Lâyık Gazeteciler

Akis'in 153 üncü sayısındaki Semih Tuğrul adındaki kişiyi bana karşı savunmak için yazılmış sanısını uyandıran bu yazı, beni Semih Tuğrul'a tam cevap vermemekle suçlandırmış. Onun Kamelyalı Kadın için yazdıklarının yalnız bir noktasına cevap vermişim.

Şunu derhal açıklamak isterim ki, Semih Tuğrul'a tarafımdan verilmiş bir cevap yoktur. Bir tekzip yapılmıştır. Kamelyalı Kadın filmini Prodüktörü sıfatiyle Şakir Sırmalı Tercüman gazetesine yolladığı bir tekzipte, çevirmiş olduğu filme yanlış yükliyen Semih Tuğrul'un sinema bilgisinden yoksun olduğunu umumî efkâra bildirmiştir.

Nitekim olay şudur: Semih Tuğrul Kamelyalı Kadın filmi için Tercüman gazetesine yazdığı bir fıkrada beni muradederek: "Rejisörün en acaip işlerinden biri de Mekân alanında karşımıza koyduğu içinden çıkılmaz bilmeceler. Taksim meydanında sayfiye evleri, şehirden adalara garip atlamalar, ve buna benzer bir yığın gariplikler" demiş. Böylelikle, Margueritte'in evi olarak filmde Büyükadadaki bir villânın gösterilmiş olmasını, Margueritte'in evi karşısındaki meydan sahnelerininse, Taksim meydanında çevrilişini garip bulduğunu açıklamış. Oysa iki ayrı mekândan bir tek mekân elde etmek sinemanın her gün kullandığı âdi bir trüktür. Trük de sayılmaz, harcı âlemdir. Garip olan bu trüğü kullanmak değil; bu kadar kullanışlı bir sinema trüğünü bile bilmeden sinema eleştirmesi yazmağa kalkışmaktır. Böyle hareket eden bir gazeteci, okuyucu karşısında duyulması gereken sorumluluğa aldırmamış olur. Semih Tuğrul'un okuyucu karşısında sorumluluğa önem vermediğini, Kamelyalı Kadın fıkrasından on gün sonra, Yedi Tepe dergisine yazdığı bir yazı ile, Tercüman gazetesindeki fıkrasına aykırı düşmesinden açıkça anlıyoruz. Yedi Tepedeki yazısında, bir sinema kitabını övmek için Semih Tuğrul bakın ne diyor: "Sinema konusunda derin ve etraflı bilgisi ancak takdirle karşılanabilecek olan Nijat Özon ilk sinema eserini yazmağa ve bastırmağa muvaffak oldu". Şimdi, Semih Tuğrul'un dediğine göre Sinema bilgisi derin ve etraflı Nijat Özon'un yayınladığı sinema kitabının 53, 54 üncü sayfalarını açalım da, bu kitabın iki ayrı mekândan tek bir mekân elde etmek konusunda ne dediğine bakalım: "Birbirinden çok uzak yerlerde, ayrı, ayrı zamanlarda meydana gelen aksiyon parçaları birleştirilerek aynı zaman ve mekân içinde ortaya çıkmış gibi gösterilebilmektedirler. Bugün filmlerde ayrı ayrı yerlerde çekilmiş parçaların birleştirilmesiyle bu şekilde tek bir mekân elde edilmesi olağan bir usuldür". Kamelyalı Kadın filminde Taksim meydanı ile Büyükadadaki villânın aynı mekân olarak gösterilmesine "garip" diyen Semih Tuğrul'la, iki ayrı mekândan tek bir mekân elde etmenin günün sinemasında olağan bir usul olduğunu söyliyen Nijad Özon'u "sinema bilgisi derin ve etraflı" diye öven gene aynı Semih Tuğrul. İşte Tercüman gazetesine yollanan tekziple bu durum belirtilmek istenmiştir. Yoksa Şakir Sırmalı'nın rejisör olarak, yazılarını böyle sorumsuzca yazan bir kişiyi cevaplandırmak için harcanacak zamanı yoktur.

Akisteki şimdi sözünü etmekte olduğumuz yazının bir başka yerinde şöyle deniyor: "Şakir Sırmalı, Nijad Özon'un kitabını sonuna kadar okusaydı, 1945 den yâni ikinci dünya harbinin bitmesinden beri sinemada millî değerlerin önem kazanmasına, gerçekçiliğin, günlük yaşayışın, günün meselelerinin filmlerde her zamankinden çok yer almasına rastlıyacaktı.... Semih Tuğrul sadece Taksim meydanında ada sayfiye evi gösterilmesi gibi bir mekân bilmecesi üzerinde durmakla kalmamış, filmin millî sinema hareketi alanında hiç bir rolü olmadığını da işaret etmiştir."

Semih Tuğrul'la çömezlerinin (x) hâlâ 1945 de yaşamalarına karışamam. Dünya 1957 yılındadır. İkinci dünya savaşının bitiminde değil, o vakitten beri olayların 17 yıllık gelişimi içindeyiz. Ne batı ne de doğu memleketleri 1945 deki durumlarında değildirler. Neorealist sinema ekolünün dün problem diye eline aldıkları, şimdi su götürmez gerçekler halindedir. Dünya filmciliği kendine yeni bir yol bulmak zorundadır. Devletlerde bir dayanışma, birbirine karşı sorumluluk başladığına, hiç bir devlet artık kendi başına buyruk olmadığına göre, sinemada gerçekçiliğin beşerî bir görüşle geliştirilmesi gerekmektedir. İkinci dünya savaşından sonra sinemada yapılmış olmak, şüphe yok, bugün de yapılması gerekmek anlamına gelmez. Olayları yerinde donduran, kitap dışına çıkamıyan, düne yapışık skolâstik düşünceler kadar "millî sinema hareketi" ni geride bırakacak ikinci bir faktör daha yoktur.

Prodüktör Şakir Sırmalı.

(x). Kendisi sinema eleştirmecilerimizin lideri sayılmaktadır.

T İ Y A T R O

Fransa

"Godot" dünya turunda

1953 yılının 3 Ocak gecesi zamanımızın tiyatro tarihine hiç şüphe yok ki mühim bir gün, belki de bir devrin başlangıcı olarak kaydedilecektir. O gece, Parisin Babylon Tiyatrosunda İrlandalı bir yazarın Fransızca kaleme aldığı bir piyesinin ilk temsili verilmişti. Yazarın adı Samuel Backett, piyesinin ismi ise "En Attendant Godot - Godot'yu Beklerken" idi. Üç sene eseri sahneye koyabilmek için bir tiyatro arayıp durmuş olan tanınmış Fransız rejisörlerinden Roger Blin nihayet "Godot" yu soğuk bir kış gecesi Fransız seyircisinin karşısına çıkarmağa muvaffak olmuştu. O sıralarda Babylon Tiyatrosu modern sanat uğruna giriştiği cesurca tecrübelerin sonunda malî bakımdan en sıkıntılı günlerini yaşıyordu. Tiyatronun Müdürü J. M. Serreau, Beckett'in piyesini tiyatrosunda oynatmağa karar vermekle tabiîdir ki ticarî bakımdan tek bir kuruş kazanç ummuyordu. Fakat "En Attendant Godot" yu sahneye koymakla hiç değilse o zamana kadar modern tiyatroya hizmette kazandığı prestiji devam ettireceğini düşünüyordu. Tiyatro parasızlık yüzünden zaten batmak üzereydi. "Godot" nun temsili durumu nasıl olsa daha kötüye götüremezdi. Böylece Babylon Tiyatrosu hiç değilse modern tiyatroya hizmette son rolünü oynamış olacaktı. İşte İrlandalı yazar Samuel Backett'in "Godot'yu Beklerken" isimli piyesi bu düşüncenin neticesi olarak 3 Ocak 1953 tarihinde Roger Blin tarafından Babylon'da sahneye konuldu. Kritiklere göre de, seyircilere göre de temsilin sonu ya fiyasko, ya zafer olabilirdi. Netice zaferle bitti. Esere şiddetle aleyhtar bulunanlara - hattâ iki sene müddetle oynandığı halde hâlâ temsilin sonunu bekleyemeyip salonu terkeden bazı seyircilere rağmen - "Godot" önce arka arkaya 30 defa temsil edildi. Sonra yüzüncü, sonra üçyüzüncü ve dörtyüzüncü temsillerini idrak etti. Oyunda rol alan sanatkârlar durmadan değişiyor, Paris'in tanınmış pek çok aktörü eserdeki rollerden herhangi birinin peşinden bıkmadan usanmadan koşup duruyor ve Beckett'in kahramanları mütemadiyen sahip değiştiriyordu. Zira bu ezici rollerden herhangi birini bir aktörün bir aydan fazla oynıyabilmesi imkânsızdı. İki sene zarfında piyesteki beş rol 16 defa sahip değiştirdi. Babylon Tiyatrosunda nihayet ramp ışıklarına kavuştuğundan beri iki yıl geçmesine ve bu iki yıl zarfında eser 400 üncü temsiline ulaşmasına rağmen Beckett daha başarısının başlangıcında bulunuyordu. "Godot'yu Beklerken" Fransa dışında Fransadakinden çok daha fazla başarı kazandı.

Samuel Backett

"Godot" nun peşinde

Eser Almanyada, 1953 Berlin Festivalinde temsil edildi. Aynı gece 12 şehirde birden sahneye konuldu. 1953 yılı zarfında Beckett'in piyesi birbirinden farklı 30 mizansenle temsil edilmiş oluyordu. Harpten beri hiçbir yabancı yazar bu kadar büyük bir başarıya erişmemişti. Bu esnada Samuel Beckett'in piyesi birçok dillere de tercüme edilmiş ve İtalya, İsviçre, Finlandiya, Norveç, İsveç, Danimarka, Türkiye, Brezilya, Arjantin ve Japonyada da temsil edilmişti. Eser her yerde kalabalık bir seyirci topluluğunun alkışlarını topluyordu.

"Godot'yu Beklerken" İngiltereye 1955 yılında geçti. Dört ay müddetle 200 bin Londralı Criterion Theatre'da Beckett'in eserini seyrettiler. Nihayet İrlanda, tıpkı James Joyce gibi Samuel Beckett'in de eserlerinin satışını memleketinde yasak etmiş olan İrlanda Dublinde "Godot" yu bağrına basmakta gecikmedi. İlk temsilinden tam 3 yıl sonra da, 3 Ocak 1956 gecesi eser Broadway'da New Yorkluların karşısına çıktı.

1956 yılından beri Fransa Beckett'in piyesini başta Hébertot Tiyatrosu olmak üzere yeniden sahnelerinde temsile başlamıştı. Hemen bütün kritikler ağız birliği ile "Godot'yu Beklerken" için: "Son yirmi yıl zarfında ramp ışıklarına çıkan en mühim eser" diyorlardı.

Yukarda da bahsettiğimiz gibi artık dünyaca tanınan bu mühim tiyatro eseri 1955 yılında bizde de İstanbulun Küçük Sahnesinde temsil edilmişti. Eseri dilimize Muhsin Ertuğrul çevirmiş ve piyesin memleketimizdeki bütün haklarını da kendisinde muhafaza etmişti. Ne yazık ki piyesi ancak bir hafta, yahut onbeş gün İstanbulun talihli bir kısım seyircisi görebildi ve eser sebebini pekâlâ bildiğimiz fakat asla tasvip etmediğimiz bir düşünceden dolayı afişten kaldırıldı. O günden bu yana artık Beckett de unutulmuştur, eseri de.. Halbuki bizdeki tiyatro faaliyeti, bilhassa modern piyesler bakımından hiç bir zaman "Godot" nun memleketimize gelişindeki kadar isabetli bir çabukluk göstermemişti. Bu iş bir defa oldu; ne çare ki tuttuğumuz fareyi çabuk boğazlayıp bir yere gömüverdik.

"Oyunun Sonu"

Parisliler Beckett'in son ve yeni bir piyesini - "Fin de Partie" - daha artık yadırgamadıkları bir hayranlıkla seyrederlerken bizim burada Beckett'in "ruhuna fatiha" okumamız tiyatromuz adına elbette acınacak bir olaydır. "Godot" Türk seyircisinden esirgense de bundan hayıflanacak olan elbet ve ancak gene bizleriz. Bizim tiyatromuz ve bizim seyircimiz.. Zira gerçekte Beckett ilk piyesinde olduğu gibi ikinci piyesinde, "Fin de Partie" nin temsilinde de seyircilerini aynı coşkunlukla kendine bağlamakta devam etmektedir. Tıpkı "Godot" da olduğu gibi şüphesiz "Fin de Partie" de bir müddet sonra Fransa hudutlarını aşacak, tâ Japonyaya, Brezilyaya, hattâ aforoz edildiği kendi memleketi İrlandaya kadar uzanacaktır. Zira ilk şaşkınlık anı geçtikten sonra Beckett'in eserlerinde ele aldığı tem artık aşikâr olmuş ve bunda korkulacak, çekinilecek hiç bir yön bulunmamıştır. "Godot'yu Beklerken" deki fikir şu idi: İnsan yeryüzüne bir şeyi veya bir kimseyi beklemek için gelmiştir. Godot günün birinde mutlak gelecektir. Piyesteki kahramanlar zamanlarını hep bu bize bir sembol şeklinde gösterilen Godot'yu beklemekle geçirirler. Fakat Godot gelmeden piyes biter. Yahut piyes biter, fakat Godot hâlâ gelmez.

Beckett'in ikinci piyesi "Fin de Partie" de artık Godot'nun su götürmez şekilde gelmiyeceği bellidir. İlk piyeste Godot ümidi ifade eder. "Godot'yu Beklerken" in kahramanları ümitle yaşarlar. "Fin de Partie" nin kahramanları ise artık sadece ölümü beklemektedirler. Tıpkı bir satranç oyununda olduğu gibi parti oynanmıştır ve oyun mat edilmekle sona erecektir. Oyunda dört kahraman, dördü de sakat ve sefil, neden olduğunu bilmeksizin parça parça, yavaş yavaş ölürler. Bu, onların doğuşlarından beri devam eden bir haldir. Tıpkı Godot'da olduğu gibi bu ikinci piyesinde de Samuel Beckett yaşamanın bir felsefesini yapar, yahut ölümün.. Bütün hususiyeti bu felsefeyi kendine has bir şekil ve bir anlayış içerisinde vermiş olmasıdır. Şayet Beckett piyeslerine komik bir unsur, farslara

denk bir ton vermemiş olsa, şüphesiz eserleri, ağır, çekilmez ve boğucu bir dram olmaktan öteye gitmiyecektir. Yazarın her iki piyesinde de acı, buruk, vahşice bir ifade tarzı, aynı zamanda seyirciyi güldüren bir ifade tarzıdır. Tıpkı ilk piyesi gibi "Fin de Partie" de gülerek seyredilir. Ama bu insanın içini burkan, acınacak halimizden doğan bir gülüştür. Hem gülüştür, hem ağlamak. "Fin de Partie" de kahramanlardan biri, Nell, "hiçbir şey ıstıraptan daha komik değildir" der. İşte piyesteki bu replik Beckett'in piyeslerindeki fikri ve niyeti apaçık ortaya koyar. İnsanlık dramı Beckett'in kaleminde farsa boyanmış ve öyle karşımıza çıkmıştır.

Beckett'in piyesleri dış yapıları bakımından da ayrıca üstünde durulmağa değer. Kullandığı kelimeler alelâde, hattâ bayağıdır. Dekor daima çok basitleştirilmiş, mümkün olan en çıplak şekle indirilmiştir. (Godot'da tek bir ağaç, "Fin de Partie" de minicik iki pencere). Bilhassa bu son piyesinde kahramanlar hemen hiç hareket etmezler. Zaten dört tanesinden üçü sakattır. Entrik namına piyeslerinde hemen hiçbir şey geçmez. Bütün bunlara rağmen, yahut bütün bunlar yüzünden Beckett günümüzün tiyatrosunda bir ihtilâl yapmıştır. Tabiidir ki Beckett bu ihtilâlinde tek başına değildir. Ionesco, Vauthier ve Adamov'la olan benzerliği inkâr edilemez. Ancak Beckett'de vasıtaları en aza indirmek suretiyle en yüksek dramatik noktaya varmak gibi bir kudret bilhassa dikkate şayandır. Bütün bu şartlar altında Beckett ya sevilir, ya sevilmez. Ya hayran olunur, ya olunmaz. Ya kabul edilir, ya edilmez. Beckett için bütün bunların ortası düşünülemez. Onu kabul etmek de, etmemek de olsa olsa eserlerinin dramatik kuruluşu, şekil yönü, söyleyiş şekli için olabilir. Yoksa Beckett'in piyeslerinde fikir bakımından bir tehlike aramak yersizdir, tıpkı devekuşları gibi başımızı kuma sokmaktan ibarettir. Tâ Erasmus'tan beri, tâ Spinoza'dan beri, tâ Mevlâna'dan beri binlerce yazar insan hayatının çeşitli yönlerden felsefesini yapmıştır. Beckett'in yaptığı da budur. O sebepten dünyanın hiçbir yerinde meselâ bir "Godot'yu Beklerken" bir kere seyircisini bulmuşsa, meselâ İstanbulun Küçük Sahnesi kadar, oynadığı üçbeş gece zarfında tıklım tıklım dolmuş ve dolmakta ise, ve dolacaksa elbette afişten kaldırılması düşünülmemiş, oyunun sonu da bizde olduğu gibi bir gömülüşle değil, bir "Fin de Partie" ile kendini göstermiştir. Neden "son yirmi yılın en mühim yazarını" sadece kitaplardan, sadece okuyarak tanıyalım? Bir tiyatromuz varsa, bir tiyatromuz var diye öğünüyorsak "son yirmi yılın en mühim tiyatro yazarı" nı elbette sahnede tanımağı, eserlerini sahne ışıkları altında görmeği biz de isteriz. Bu, bir Brezilyalı kadar bizim de hakkımızdır..

S P O R

Fenerbahçe

Maskeli Kongrede

Geçen haftanın sonunda Pazar günü, Fenerbahçe camiası için fevkalâde ehemmiyetli bir gündü. Kulübün uzun zamandan beri beklenen kongresi yapılıyordu, bu toplantı sadece İstanbul'u değil Anadolunun dört köşesini heyecanına boğmuş bulunuyordu. Seçimlerde reyini kullanabilmek için çok uzaklardan Kadıköy'e koşan taraftarlarla, Ankara ve İzmir'den gelen eski Fenerbahçeliler birleşiyorlar, hatıralar canlanıyor fakat kongre ve seçimler gene de ön plânda konuşuluyordu. Kadıköy'deki meşhur Süreyya sinemasına giden yol sabahın erken saatlerinde Fenerbahçelilerle doluydu. Gruplar halinde kongrenin yapılacağı salona yürüyen azaları, doğrusu aranırsa pek muhteşem bir karşılama töreni beklemiyordu. Sinemanın kapısında iki elindeki tabancalarını azalara çevirmiş maskeli bir adam tehditkâr bakışlarla "Ben adaleti temsil ederim. Haksızlığın olduğu yerde bulunurum. Beni yukarıya çıkartmayın" dercesine hafif hafif kımıldıyor, silâhlarını oynatıyordu. Kongrenin ehemmiyeti dolayısiyle sinema salonuna celbedilen yüklü miktardaki polis kuvveti, maskeli adama birşey yapamıyorlardı. O, sımsıkı yapıştığı duvarın üzerinden polislere rağmen tabancalarını indirmiyordu. Eee, elbette, Maskeli Suvari'ydi bu!.. Fenerbahçeli üyeleri tabancaları ile karşılayan adam, adaleti temsil ettiğini bildiren kovboy Maskeli Süvariydi. Sabahtan alaca karanlığa kadar üst salonda kopan gürültüleri, ayakları dibinde heyecanla bağrışan insanları duyuyor, fakat silâhlarını komik bir edayla sallayarak yerinden bile kımıldamıyordu. O haksızlığın bulunduğu yerlerde görülürdü. Gene kaideyi bozmamıştı. Ancak şimdi bütün kuvveti elinden alınmış ve uzun temel çivileri ile bir duvara mıhlanmıştı. Görüyor, duyuyor fakat bir şeyler yapamıyordu. Onu tanıyan üyeler başlarını eğerek içeri giriyorlar, civarda dönen bazı şeşleri hissediyorlar, bir kısım taraftarlar da Maskeli Suvari'ye istihza ile bakarak geçiyorlardı. Onlara göre, Suvari bir çocuk hikâyesiydi. Duvara mıhlanmıştı ve hareketsizdi. Birşey yapamazdı. İşte o kadar...

Dar kapı

Kongreden bir hafta önce, son hazırlıklarını tamamlayarak, iktidara karşı listesini açıklayan idealistleri düşünceye sevkeden bazı hâdiseler olmuştu. İdare heyeti kongreye girecek rey hakkına sahip azaların kartlarını dağıtmak hususunda büyük müşküller çıkarmış ve iktidarı destekliyen üyelere günün her saatinde otomobillerle ulaştırılan giriş kartları, muhalefette oldukları bilinen üyelere eski senelerin makbuzları ibraz edilmek şartıyla günün sadece iki saatinde vermek yolunu tutmuştu. İdealistler bu güçlüğün bertarafı için didinirlerken, yeni ve çok daha büyük bir dert karşılarına dikilmişti. İktidar ilân ettiği üye listeleri içine, idealistlerin en kuvvetli sözcüsü Dr. Memduh Eren ile aday Müjdat Yetkiner'i dahil etmiyordu. Hakkın kanuni yollardan elde edilmesi için çok az zaman vardı. Muhalefet en mühim unsurlarını kaybediyordu. Kongre sabahı, doğrusu aranırsa geçilmesi fevkalâde zor görünen "Dar Kapı" en aşağı içerisi kadar kalabalıktı. Binanın önünde dolaşanlar arasında bir zamanların herşeyi Rüştü Dağlaroğlu, ünlü futbolculardan Halit, Yaşar ve Dr.

Süreyya Sinemasında Fenerbahçe kongresi ve "Maskeli Süvari"

Eller yukarı!.

Eren vardı. Durum son derece alaka çekiciydi. Gelen her aza "Haydi içeri" dediğinde, bir zamanların şöhretleri "Biz giremiyoruz. Sokmuyorlar" diyorlardı. Muhalif, muvafık herkes şaşkındı. İmzalar toplanıyor. Muhalif oldukları için Dar Kapıdan geçemeyenler vize ettirilmeğe çalışılıyordu. Ancak plânlanmış bir baraj sözde yıkılıyor ve dışardakiler "İş İşten Geçtikten", tenkit ve konuşmalar bittikten sonra Dar Kapıdan girebiliyorlardı.

Sert çatışmalar

Kongre salonu her an patlamağa hazır bir barut fıçısıydı. "Mutedil Unsur" diye bir şey kalmamıştı. Sağ yanı işgal eden idealistlere kütle halinde iltihaklar vuku bulmuş, ümit edilmeyen bir muvazene kurulmuştu. 450 üyenin 220 kişilik kısmı idealistlere el kaldırıyordu. Ancak iktidar için kalkan eller arasında aynı kumaşa dolanmış kollar, beyaz gömleklerle gazoz şişeleri de göze çarpıyordu. Hava elektrikli, gündemin tertibi son derece bozuktu. Öğleye doğru bitirilen nizamname tadilleri muhalefetin ümitsiz çırpınmasına rağmen "İstenilen" şekilde neticeleniyor ve kulüp başkanı istediği üyeyi kulüpten iskat hakkını elde ediyordu. Yer yer hafiften başlayarak büyüyen münakaşalar arasında tenkitlere geçiliyor ve idare heyeti raporu okunuyordu. İstanbul grubunun kalbi sayılan Fenerbahçeliler Cemiyetini âdeta aforoz etmek istercesine hazırlanan rapor bütün üyeleri hayretler içerisinde bırakırken, şahsi hücumlar başlıyordu. Fenerbahçe böyle bir kongre görmemişti. Kurucu üyeler salonu, yumruklaşmağa hazırlananlara terk ederken, polis içeri giriyordu. Kongreyi hazırlayanların plânı tam manasile başarıya ulaşmıştı. Kavga ve gürültü arasında saat ilerliyor, sağlam tenkitlerle salona gelen muhalifler, şahıslarına yapılan hücumları cevaplandırmak gafletine düşerek taktik hatasını işliyorlar, idare heyeti ve hayati mevzular bir yana itiliyor, pazular sıvanıyordu. Riyaset topluluğa hakim değildi. Arka arkaya konuşan iktidar hatiplerinden sonra söz sırası alan İdealistler bir "Yeterlik" takriri ile konuşamayınca barut fıçısı birden alevleniyordu. Muhalefet baştan sona ayaklanmıştı. Konuşmak ve tenkit etmek isteyenlere fırsat verilmemiştir. Günün şaşılacak derecede mutedil adamı Osman Kavrakoğlu'nun arabuluculuğu dahi kâfi gelmiyor, idare heyeti sert bir şekilde Kavrakoğlunu dahi tanımadığını bildirince, idealistler yumruklaşmalar, yuha ve yaşalar arasında salonu terk ediyorlardı.

Akisler

Muhalefet kongrenin yapıldığı bina dan çıktıktan sonra Küçük Moda'da derhal bir toplantı aktediyordu. Günün hâdiseleri tekrar gözden geçiriliyor ve lider Yavuz İsmet

Dr. İsmet Uluğ

Yavuz gidiyor, Yavuz...

"Konuşma hakkımızın verilmediği muhakaktır. Bir kongre vasfını taşımayan bu toplantı gurubumuzca makbul eddedilmeyecek ve derhal fevkalâde kongreye gidilecektir" diyordu. Muhalefet bu mühim kararı alırken, kongre salonu heyecansız ve çabuk bir seçimle eski iktidarı seçiyor ve kongre böylece kapatılıyordu. Bununla beraber günün en mühim hâdisesi bundan sonra cereyan edecekti. Takındığı müsait tavır gözden kaçmıyan Osman Kavrakoğlu, idealistler Moda'da toplantı halindeyken oraya geliyor ve ikinci arabuluculuk vazifesini üzerine alıyordu. Yeniden İkinci Başkanlığa getirilen Kavrakoğlu'na göre Fenerbahçede en az iktidar kadar kuvvetli bir muhalefet mevcuttur. Fakat bu hal gerek iktidarı gerekse taraftarları çıktırmıştır. İdare Heyeti, "Fenerbahçeliler Cemiyeti fesh edilerek kulüp gayrı menkulüne bağlandığı takdirde çok şeyler vaadetmektedir" diyordu. İdealistler bazı heyet azalarının uzaklaştırılması şartıyla barışı kabul ediyorlar, fakat fevkalâde kongreden vaz geçmediklerini kati bir lisanla ifade ediyorlardı. Kavrakoğlu bir politikacı olduğundan bahisle bazı tavizlerde bulunuyor ve ilk idare heyeti toplantısında durumu gözden geçirteceğini ve müsbet netice almak ümidinde olduğunu söyleyerek toplantıyı kapatıyordu.

İdealistler imza toplamağa başlamışlardı. Bir taraf yeni bir kongreye gitmek üzere harekete geçmiş, diğer taraf yeni bir kongreyi neticelendirmişti. 14 Temmuz Fenerbahçe için tarihi bir gündü. O gün, haksızlığa itiraz eden muhalefetin dışarı çıktığı ve haksızlığı gördüğü halde Maskeli Suvari'nin yerinde kıpırdamadığı gün olarak anılacaktı.

Atletizm

3.40 barajı aşıldı

Geçen yıl dünya 1500 metre rekorunu 3.40.6 ile kıran Macar atleti Istvan Rozsavolgyi, koşudan hemen sonra Budapeştede yaptığı bir basın toplantısında "İki hafta içinde 3.40 barajını aşacağımı ümit ediyorum" demişti. Rozsavolgyi'nin formu bu insan üstü işi becermeğe müsaitti. Fakat Rosa, bir hafta sonra gene Budapeştede yaptığı denemede Almanyanın şöhretli taktikçisi Siegfried Hermann ile karşılaştığı zaman dünya rekoru bir tarafa düzgün morali ile sağlam kondisyonuna da veda etmek zorunda kalıyordu. Koşu içerisinde acaip taktikler ve yersiz tempo değişiklikleri ile rakibini perişan eden Hermann, Rozsavolgyi'nin 3.44.2 ile kazandığı yarışı ikinci bitiriyor fakat dünya atletizm âlemini büyük bir şampiyondan mahrum ediyordu. Rozsa bu yarıştan sonra doğru dürüst koşamaz olmuştu. Olimpiyatda finale çıkamıyor, bir çok ufak koşularda mağlubiyete uğruyordu. Bu durum karşısında talebesini sıkı bir rejime tabi tutan Macar milli antrenörü Mihaly Igloi "Rozsa, 1957 de yeniden rekorlara başlayacaktır" derken acaba neler düşünmüştü? Geçen ay İstanbulda seyrettiğimiz Rozsavolgyi çalışırken inanılmıyacak haberler çok başka ülkelerden geliyordu. Hafta sonunda Finlandiyanın Turku şehrinde Amerikalı ve Finli atletlerin iştirâkiyle yapılan enternasyonal yarışmalarda 1500 metre koşusu ümit edilmeyen bir netice ile bitmiş ve üç atlet Rozsavolgyi'nin 3.40.6 lık performansını parça parça etmişlerdi. Finlandiyanın sempatik "3 Olavi" sinden Salsola 3.40.2 ile birinci, Salonen aynı derece ile ikinci, Vuorisalo 3.40.3 ile üçüncü olmuşlardı. Dünya atletizm basını bu üçlü rekorun kritiğini henüz bitirmeden yeni ve sansasyonel bir haber Turku yarışını unutturacak kadar heyecan yaratmıştı. Sezon başından beri fevkalâde derecelerle dünya 1500 metre rekorunu tehdit eden Çekoslovakyalı Stanislav Jungwirt, Pragda 3.40 barajını atlamış, 3.38.1 lik şahane bir performansla iki gün içinde rekoru dördüncü defa yenilemişti. Jungwirt, dünya atletizm âlemi için orta mesafelerde tanınmış bir atletti. 1954 de İsviçre'de Bern şehrinde yapılan Avrupa şampiyonasında 3.45.4 ile üçüncü olmuş, olimpiyat finalinde 3.42.3, geçen yılın İstanbul Cezmi Or yarışlarında 3.47.9 koşmuştu.

Eren vardı. Durum son derece alaka çekiciydi. Gelen her aza "Haydi içeri" dediğinde, bir zamanların şöhret... giremiyoruz. Sokmuyorlar" Muhalif, muvafık...

tarihi bir gündü. O gün, haksızlığa itiraz eden muhalefetin dışarı çıktığı ve haksızlığı gördüğü halde Maskeli Suvari'nin yerinde kıpırdamadığı gün olarak anılacaktı.

Atletizm